

MLADIKA

LETNIK ENAJSTI-LETO 1930

9

Kamnarjev Jurij.

Spisal France Seljak.

20. Nedeljski izprehod.

Po streznjenju si je Jurij pogledal globoko v dušo in se izprašal. Ali ni morda Hvalica lagal, ker ga je hotel raniti? Saj to bi mu bil lahko bral z lica, toda takrat je bil izgubil vso razsodnost. Sramoval se je pijanosti, materi se dolgo ni upal pogledati v oči. Če bi bil Danico srečal v prvi omotici in bolečini, bi ji bil morda z grenkimi očitki povedal vse. Dan za dnem teže mu je bilo odpreti usta. Bolest je ostala ko zamolkla teža na njem, njegove besede, še njegove oči so bile izpremenjene. Srečal je Danico, hotel je iti mimo nje, a se je ustavil ob nji. »Zakaj si bil tako pijan?« Izvedela je. Jurij je molčal. »Zakaj si bil šel v tisto hišo?« Ali je ljubosumna na Marico? Molčal je še vedno. »Zakaj tako gledaš, zakaj ne govoriš?« Še je mislil na Danico, vsaki misli je bila primešana grenkost. Razmerju do nje se je bilo primešalo nekaj tujega, skoraj sovražnega. Odpor, ki ga je bil občutil prve dni, se ni polegel. Spomnil se je dneva, ko se je bil vrnil vinjen v vas in srečal Tonico: »Tonica, pojdi z menoj!« ji je dejal, »bodi moje dekle!« Tudi tega se je zdaj sramoval. Tonica ni pomislila, da govori pijan, razbolel človek, besede je imela za zlato. Mislila je na Jurija, mu pogosto prekrižala pot. Govoril je z njo, a so mu oči in misli uhajale za Danico. Ta je spoznala, da se je iz njej neznanega vzroka nekaj prelomilo med njima. Ali je ne ljubi, ali hoče vzbuditi ljubosumnost v njej? Nekoč je bilo Juriju neprijetno, če je prišla Danica s katero izmed tovarišic v polje. Zdaj, ko se ji je Tonica obešala na vsak korak, kakor da zalezuje njune stopinje, je bilo videti, da mu je to ljubo. Grizla se je v duši, a se je vendar smejala. »Ta rdečelična bunka!« Jurij je rajši govoril z njo, jo dražil, se smejal. Njej vkljub? Včasih bi se bila na mestu obrnila in šla domov. Ostala je. Kakor da jo prijetno omamlja ta bolest, je nalašč jemala Tonico s seboj.

Minila je zima, pomlad, dnevi so šli v poletje. Jurij in Danica s Tonico so se dobili v polju, krenili mimo zelenih trt in dospeli na kolovoz. Ta je vodil mimo trat in dreves v drago, ki je ležala med bregovi skrivnostna in globoka ko ogromno korito. S kolovoza so krenili na stezo. Vila se je med grmovjem, med skalami, se skrivala v listje in v suhljad. Barva listja se je že spreminjala v rumeno, trava je bila posušena od solnca, da je šumela pod nogami. Vetrič je šumel, šepetal; zdaj zdaj je preko samotne trate splavala senca oblaka.

Šli so tesno skupaj. Spogledali so se. Kaj so govorile njihove oči? Misel se ni izrazila ne v besedi ne v kretnji. Tonica si je bila zapletla lasé v vejo in obstala, zakričala, kakor da jo je zgrabila tuja roka. Jurij je pristopil, prijel vejo in jo osvobodil. »Hvala!« Tonica se je obrnila k Danici, ki je stala ob strani: »Saj nisi ljubosumna?« Danica se je zasmejala. Zakaj ji je to rekla? Hotela je biti vesela, poskočiti, povedati kaj posebnega, a je bilo pregrenko v njej. Prišli so na trato, ki se je vlekla na dolgo ko jezik. Stopali so po mehki travi, v Tonico se je prebudila razposajena volja, prijela je Jurija pod roko: »Danica, primi ga še ti!« Danici je bilo zoprno, oba je rahlo mrzila. Juriju se je zdelo, da v toplini golih rok čuti dušo obeh. Iz Danice je plalo nekaj neznanega, v Tonico je bilo vse jasno. Vendar je bilo v Tonico nekaj privlačnega le na zunaj, v njenem telesu. Če bi mu bilo tisti hip izbirati, bi bil izbral dušno bolečino Danice. V valovih je prihajalo od obeh, šlo skozi srce in se pletlo med seboj. Prešinila ga je bolečina, postal je zamišljen. Zdaj bi si bil želel Tonico daleč proč, rad bi bil z Danico sam v tej samoti. Občutil se je močnega, da bi lahko govoril o vsem. Zamišljen je komaj slišal pogovor deklet in ujel zadnje besede.

»Med dvema rožama,« se je smejala Tonica, smejala samo radi smeha.

»Tako srečen ni bil še nikoli, da bi se dve dekleti obešali nanj,« je izgovorila Danica skozi stisnjene zobe.

Tonica ni razumela, razumel je Jurij. Z vročim pogledom se je ozrl na Danico. Ta ga je gledala z užaljenim srdom v očeh. Ko je opazila njegov pogled, je spoznala, da ga je sodila napčno. Pogledala je v tla.

Prišli so do ozkega mesta, bilo je prostora le za dva. »Katera me bo izpustila?« se je vprašal Jurij. Izpustila ga je Danica in šla dalje. Trgala je mladike grmovja in jih metala na pot.

Tonica ga je pogledala. Vzdrhtela je, neznana toplina je prihajala od nje. Dvignila je glavo, nosnice so ji zatrepetale. »Kako lep dan! Kak vonj! Ali ne čutiš?«

Jurij je ni poslušal. Gledal je, kako se je Danica oddaljevala bolj in bolj, kako so njene roke vedno bolj razburjeno lomile veje. Ni se ozrla, kakor da hodita za njo dva zaljubljenca, ki ju ne sme motiti. Tonica Jurija ni izpustila. Bilo mu je neznosno. Burno so mu delovale misli, nenadoma ji je iztrgal roko.

»Igrajmo se skrivalice!«

Skrivalice so se igrali, ko so bili otroci. Dan je bil lep, kri je plala. Tonici se to nič čudnega ni zdelo, le Danica je strmé gledala, a ni ugovarjala. Molčé, brez veselja jima je sledila. Jurij je zakril oči, dekleti sta se skrili in zapeli: »Ku-kuk!« Jurij je zagledal med grmovjem njuni pisani obleki, iskal ju je še nekaj časa, nato ju je našel. Zdaj si je zakrila oči Tonica. »Tesneje, tesnej!« Jurij je skočil na trato, s trate na stezo, ki je vodila navzdol, navzdol v globoko kotanjo, v kateri je bilo grmovje gostejše. Danica je obstala in gledala. Jurij ji je mahal, šepetal: »Za menoj! Pst!« Prijel jo je za roko. Danica je strmela. Nekaj nepoznanega je bliskalo v njegovih očeh, nekaj neumljivega je čutila še v njegovi roki. Bila sta razburjena. Letela sta navzdol, veje so ju bičale v obraz. Obstala sta med grmovjem na trati, komaj tolikšni, da sta sedla. »Tiho!« je Jurij položil prst na usta. »Zakaj?« je pošepnila Danica. Trepetanje je šlo skozi njo. »Ker hočem biti sam s teboj.«

Danici je vzdrhtelo srce. Posluhnila sta. V daljavi je piskal vlak, rahlo šuštenje listja, petje ptic. Vidna so bila drevesa, visoko v hribu hiša, nebo. Nenadoma se je oglasilo visoko, zamolklo: »Jurij! Danica!« Tonica ju je iskala. Slišala sta šumenje listja, suhljadi, daljne stopinje... Obema je burno tolklo srce. »Danica!« Nato je bilo vse tiho. Morda je Tonica spoznala prevaro in se oddaljila.

Danica in Jurij sta se gledala. Pričakovala sta, da kdo poreče prvo besedo. Vedela sta: biti mora nenavadna. Danica se je nagnila k Juriju, pošepnila:

»Kaj mi poveš?«

»Čakam, da ti spregovoriš,« je dejal Jurij. »Ali mi nimaš ničesar povedati?«

»Izpremenil si se,« je gledala Danica v list, ki ga je trgala v roki. Njene ustnice, še njena lica so drhtela. »Veš, res sem že mislila, da imaš rad ono... Tonico...«

V ljubosumju je bila lepa. Nič več tista, ki je drzno govorila o Trstu in kadila cigarete. Ni umaknil oči od nje.

»Ves čas sem mislil nate. Prav zato, ker sem mislil, sem bil drugačen. Ne morem čakati nič več... če mi ne poveš... Ni mi radi neučakanosti... govoril bom odkrito...« se mu je zateknila beseda. Znova jo je našel. »Nekaj sem zvedel,« ga je zapeklo, da je stisnil Danico za roko. »Saj nič ni; ker te imam rad, me bo morda bolelo...«

»Tiho! Tiho!« je Danico neprijetno dirnilo, položila mu je roko na usta. Trepetala je. »Dejala sem ti, da mora priti pravi trenutek... Saj še ni prišel.«

»Kdaj? Ti ne veš, kaj je v meni... tako ne more dalje. Ali se vse razjasni... ali...« Umolknil je za hip. »Ne misli, da govorim radi trme tako. Dovolj sem skusil, želim, da bi bilo že drugače z menoj...«

Obraz in glas sta trepetala. Danica se je čudila. Kaj je v njem? Kaj je zvedel, kdo mu je povedal? Pomračila se je nad tem, a je čutila, da bo njena izpoved lažja. Plašilo jo je le, da se je Jurij tako spremenil.

»Jure,« je uprla vanj oči, »kaj se je zgodilo s teboj?« Besede so bile globoke, sočutne, prihajale so iz srca. Bilo je, kakor da tudi ona čuti isto kot on. »Molči o tem! Ne govori! Danes ne! Ni čas za to, ni kraj za to! Ni mogoče... kadar bi človek hotel.«

Juriju je bilo hudo, bilo ga je sram. Ni našel besede. Pekoča bolečina ga je trapila, srce se je zvijalo. Nekaj ga je z divjo silo privlačevalo k njej, a ga je znova odbijalo. Bila mu je najbližja, a mu je bila vendar tako daleč. Če bi tega ne bilo na duši, kako bi bilo vse neskončno lahko. Zavrgel je svojo bolečino kot predsodek, a je vselej znova vstalo v njem. V novih razmerah bi se bil moral roditi drug človek v njem, a je plala v prsih stara duša.

»Kdaj?« je znova spregovorila ona. »Pojdiva na Barbano; na božjo pot. Tone naju vzame na barko; pojdiva! Našla se bo prilika, da ti povem...«

»Še dva tedna,« je drhtelo v Juriju. Občutil je, da se je v hipu nekaj silno blaženega razlilo v njem. Danica se mu je približala iz daljave,

položil je roko okrog njenih ledij. »Pojdiva!« je zajecjal. »Govoril bom s Tonetom.«

Danica je drhtela. »Ne bom več odlašala. In nato bova prijatelja, tovariša, nič več ne bo leglo med naju...«

Položila je glavo na njegove roke. Gledala je v metulja, ki jo je obletaval, v listje, ki se je pregibalo, v Jurijev obraz, na nebo, čez katerega so bežali oblaki. Bilo ji je pri srcu, da bi jokala, da bi se smejala. Oba je objela bolečina, ju zalivala z valovi do vrha. Bilo jima je prijetno, čutila sta, da postajata čistejša... Jurijeve roke so gladile njen obraz, misli so se borile s slikami, ki jih je bila ustvarila žalost preteklih dni.

»Pojdiva!« se je dvignila Danica. »Morda naju čaka Tonica. Kaj porečeva, kje sva bila?«

Ob stezi pod poljem je stala Tonica, smukala listje v roko in se komaj ozrla po njunih upehah, spremenjenih obrazih. »Ali sta se izgubila?« Vprašanje je bilo žolčljivo, nekaj globoko prezirnega je igralo na njenem obrazu. Lagati nista mogla. Tako so šli molče do vasi.

21. Izpoved.

Bila je noč. Temna, neskončna. Zemlja in morje sta se razprostirala kot velika črna praznina. Iz te brezdanje praznine je le tu pa tam lesketala luč ko volčje oko. Vse je spalo, ljudje in živali. Vse trudno po vročem dnevu in delu. Še morje je počivalo v globokem snu, valovi so udarjali zdaj zdaj komaj slišno ob obal. Velika perut jadra se je dvignila, rahlo zaplahutala in obstala. Tri sence so se premikale na krovu ladje. Vse je bilo v redu, vrvi, vesla, brašno... Pod popo je gorela luč, le bled pramen svetlobe je splaval na jadro in tam trepetal.

»Danica, hladno ti bo.«

Jurij ji je ogrnil ruto, pogledala ga je v temen obraz. Bil je ko vročičen. Pričakovanje dveh tednov je drhtelo na njem.

»Da vaju ne udari jadro! Za trenutek... Odvežem ladjo.«

Tone je cepetal po krovu bos, hlače je imel zavihane do kolen. Odkar sta mu umrla oče in brat, je ribaril s stricem. Doma sta bili bratova žena z otrokom in mati. Ni se strašil morja, le viharne noči se je bal. Ob nevihti se je vselej plašno oziral skozi okno. Na obraz je za dolgo legla otožnost in resnost; v tistih dneh se je le včasih posmejal za hip, a že so gledale sinje oči ko prej.

Počasi je zdrknila ladja od brega in zarežala med valove. Veriga je zaropotala, v jamboru je zacvrkalo. Od nekje se je z brega utrgal glas in se razlegnil v noč. Ena ladja je ostala ob bregu.

druga je bila že na morju nekje. Sedli so na vlažni les, Jurij je objel Danico čez pas, Tone je čepel ob krmilu; iz teme je bil viden žareči konček njegove cigarete. Prijetna sapa jih je gnala počasi zibaje naravnost od brega. Zdelo se je, da uspava telesa in duše. Molčali so. Gledali so v temo; šele zdaj se je morje rahlo ločilo od brega in breg od neba. Na bregu ni bilo videti ne drevja ne luči, še skale se niso belile. Luči le na nebu od zvezd in v daljavi od Trsta. Nikjer glasu razen vzdihov morja, ki je poljubljalo ladjine boke.

Bilo je tesno v tem molku. Danica je trikrat pogledala Jurija. Želela je, da bi kdo spregovoril. Vendar se je bala. Mislila je, da se bo ob prvi besedi podrlo vse lepo, veličastno. In vendar bo morala govoriti. Pa kakó, da ne bo zaplakala, razdrla te lepote? Ali ni Jurij molčal in čakal?

»Barka!« se je oglasil Tone. Ogorek cigarete je vrgel v morje in iztegnil roko. Ladja se je nagnila in plavala v drugo smer.

Ozrla sta se. V temini pred njimi je bilo vidno jadro. Napol zvito, zdaj se je znova razpelo. Barka je križarila po morju, na nji je gorela velika svetiljka, ob luči je bil viden človek.

»Šime!« je klical Tone, ko so se približali. »Kje so Križani?«

In glas kakor skozi trobljo: »Ni jih še. Letos so se zamudili.«

»Ali gremo sami?«

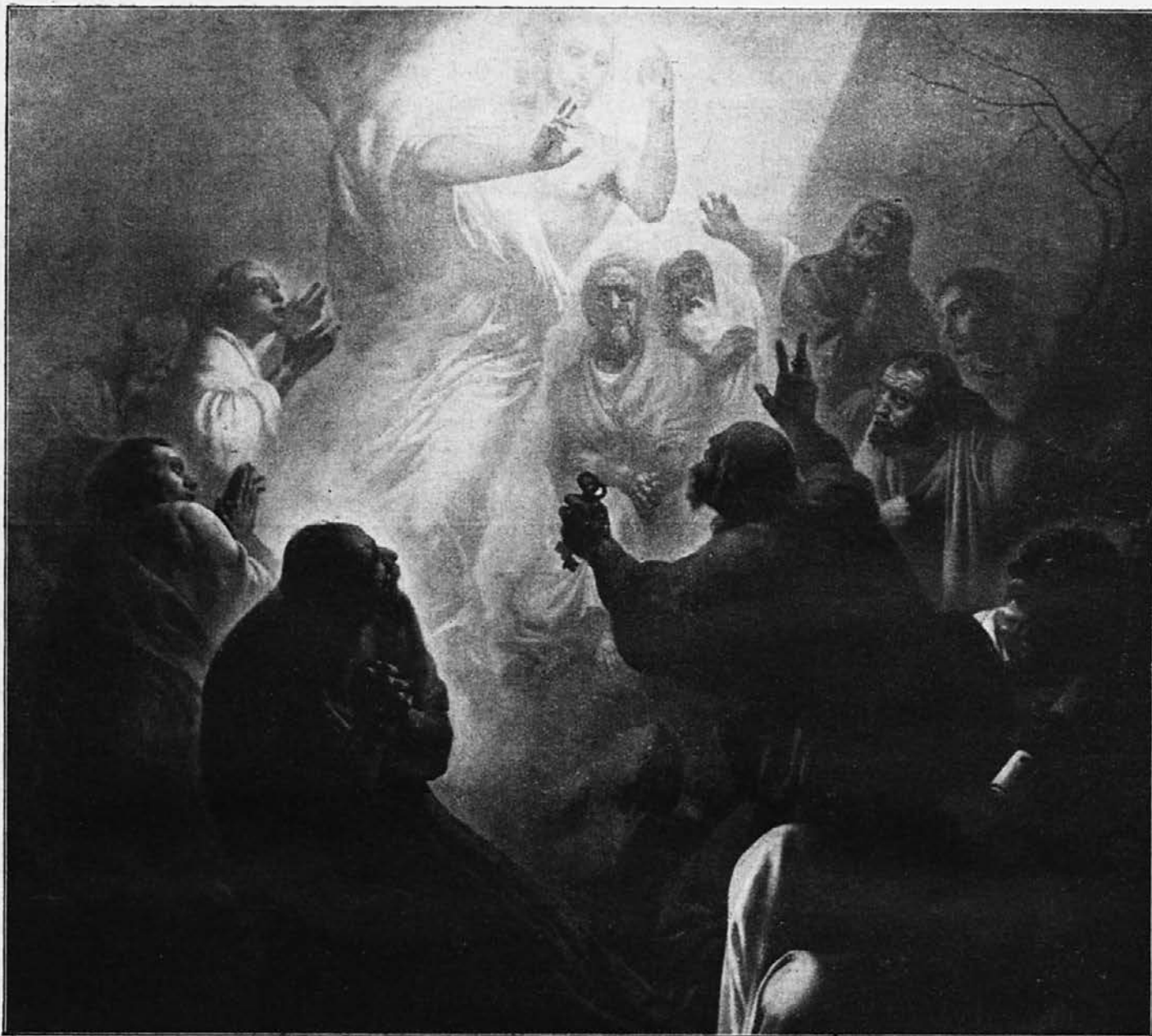
»Počakajmo; lepše bo. Zgodaj je še.«

Ribič se je ozrl na zvezde.

Križani so pili. Šege dedov so stisnili v kozarec vina, v razgovore o sedanosti, slednjič v šale in smeh. Pozabili so, da se zvezde pomikajo za morje in se bliža polnoč. Star ribič je stal z uro v roki in vpil: »Kdor pride, je prav, kdor hoče piti, naj opravi božjo pot doma.« Ribiči so se dvignili. Neštetokrat so klicali Marijo z Barbane, ko se je morje igralo z njimi... Treba je iti dobre volje k Mariji, noč je dolga, treznemu Bog ni dal pesmi... Posedli so v barke; dekleta in fantje, moške in žene. Jadra so se napela... Pesem Mariji z Barbane, h kateri so se dvigale molitve žená in deklet vse viharne noči... Ladje so rezale od brega. In še pesem radosti, ki jo zapoje človek, ko mine nevarnost in pozabi na vse... Vreščeči smeh deklet, ki so zašle med fante...

»Križani!« je zavpil Šime.

Medle luči so se bližale in ugašale. Prej nego so bila vidna jadra, so se razločili glasovi. Pesem se je dvignila, prevpila šepetanje valov in rahlega plahutanja vetra v jadrú. Smeh. Ali so svatje, ki gredo na radost in ples? Potihnila je razposajenost, otožna pesem se je prepletla s skrivnostnim šumljanjem vodé in se dvigala pod zvezde.

Slavko Pengov: Kristusov vnebohod.

»Hooj! Vi naprej, mi za vami! Noč ste nategnili, do zarje ne pridemo.«

»Saj se vas ne sliši. Ali samo molite?«

Pozdravili so se burno, s klici. Pesem je utihnila. Nastal je radosten smeh. Nekdo je vihtel svetiljko. Ladje so jih obkrožile. Jurij in Danica sta stala in gledala. Ena izmed bark se je tesno približala, trčila je rahlo ob bok. Pramen svetlobe je švignil na Danico, nato na Toneta, ki je držal za jadro.

»Tone! Mislil sem: ne bo ga. A glej, da si ti! Skoči k nam! Pri nas je deklet in vina.«

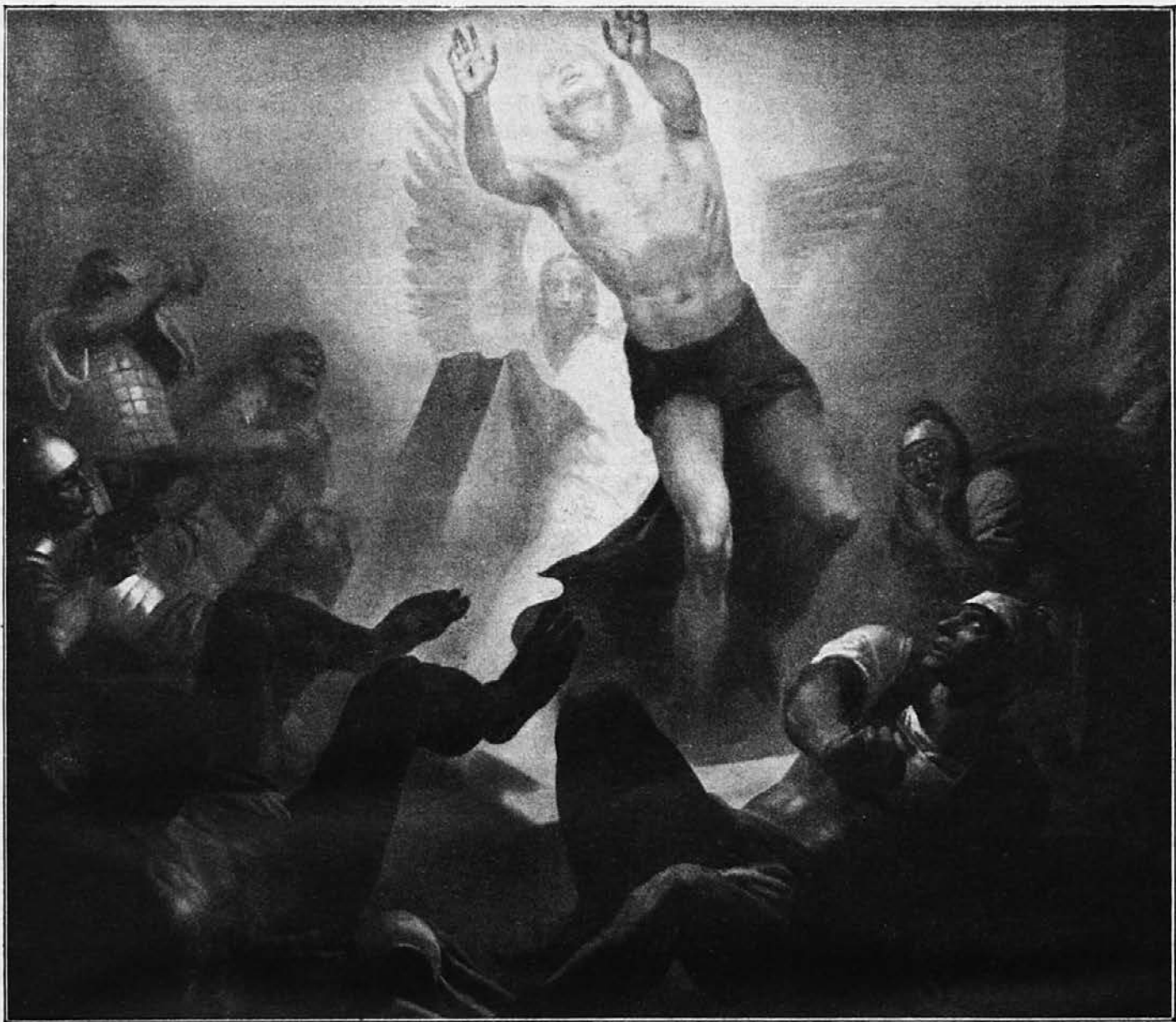
»Pridrži za hip!« je zaklical Tone tovarišu, ki je široko stal na bandi in se držal za vrvi, se hitro ozrl po Juriju in mu zaklical: »Vodi barko za nami, saj znaš...« Skočil je, priletel na sosednjo

barko, ki se je nagnila in se oddaljila od Jurija in Danice.

Jurij je skočil k jadrju, ladja se je zazibala, v jadrju je zašumelo, plahutnilo, nato se je uravnovesilo... Barka je krenila za ostalimi; s krovov je odmevalo petje, vzkliki. Le še ena barka je vozila vštric njune, a daleč proč, da je bilo komaj vidno jadro.

Sedla sta na trašt¹ in se naslonila drug ob drugega. Sapa je pihala enakomerno, ladja je plula z isto hitrostjo ko druge. To sta želela: biti sama, sama in nikjer okrog človeka, le morje in nebo in še zemlje ne, le v daljavi luči. Pred njima so plavale pesmi in smeh. To ju ni motilo, občutila sta neumljivo sladkost, na dnu katere je

¹ Trašt je srednji, ojačeni del krova.

Slavko Pengov: Kristusovo vstajenje.

počivala grenkoba. Držala sta roko v roki, telo se je dotikalo telesa. Nič grdega ni bilo v tem dotiku, teles še čutila nista, le njuni duši sta govorili. V tistem hipu sta plavala v neumljivi žalosti, v kateri sta se kopala in čistila. Vedela sta, da morata spregovoriti, eden ali drugi, beseda jima ni šla z jezika.

Izpregovoril je Jurij: »Ali je lepo?«

»Da,« je dehnila Danica. Več ni mogla.

Molčala sta nekaj časa. Prišel je čas, bila sta popolnoma sama, pogreznjena v neskončno temo, v sladko bolečino.

»Danica! Ali ni zdaj tisti trenutek?... Nato bova razbremenjena...«

»Da,« je dejala. »To noč ti bom lahko povedala. Ni se mogoče izpovedati, če človeka vse moti... Še zdaj bom mižala.« Utihnila je, kakor

da jo je nekaj stisnilo v grlu. »Prej moraš ti povedati, kaj si slišal... Nato bom govorila jaz.«

Juriju je bilo strašno. Želel je, da bi bila ona govorila prej, on bi nato dejal samo tri besede: to je bilo. Bilo bi laže. Ponovil je besede, ki jih je govoril Hvalica o njej, v kolikor se jih je spominjal. Počasi, prizanesljivo, a vendar dobesedno.

Danica je vzdrhtela po vsem telesu. »To ni res! To ni res! Moj Bog!« je pritisnila roke na senci. »Ničvrednež! Prisegam pri živem Bogu! Pa saj ti bom povedala... Še v roko mu nisem segla razen enkrat... ko ima tako ostudne, lepljive roke...« Vedla se je ko človek, ki ga je objela smrtna groza in globok stud.

Če bi besed ne bilo, bi bil Jurij njenemu glasu verjel. Poiskal je v mraku njen obraz.

»Danica, bodi mirna! Saj zdaj niti za hip ne dvomim več...«

»In ti si... to verjel? Ti si se mučil radi tega?«

»Ko pa si sama govorila o neki skrivnosti... Ko ti je bilo tako težko in si odlašala...«

Danica je molčala. Umirila se je, le njene ustnice so zdaj zdaj šepetale: »Ničvrednež! Ničvrednež!« Znova je gledala v barke, ki so plavale pred njima. Medle luči, smeh in pesem; glasen klic, ki je umrl. Nagnila je glavo na Jurija, počasi je zdrknila z njegovih ramen v naročje. Nad seboj je videla obraz, ki je bil ves zasenčen in se je nagibal nad njo, videla je jadro in za jadrom zvezde... Prebiral je jih je z očmi in molčala.

Juriju je bilo stokrat laže v srcu. Že je hotel reči, naj molči. Premislil se je. Tak molk je ko voz v srcu, ko laž; v ljubezni ne sme biti laži.

»Danica, nastalo bo jutro.«

»Zdaj,« je dejala komaj slišno in zamižala. Valovilo je v njej, kakor da se divje borita bolečina in jok. »Počakaj...« Dolgo je čakala miže, slednjič je odprla oči, pogledala v obrise Jurijevega obraza, ki je temnel v okviru zvezd, in znova sklopila veke. Kakor da plava v neznani praznini in ne pripoveduje ljudem, ampak veselju, ki jo obdaja, je začela pripovedovati. Glas je bil rahel, kakor da stopa po ranah, polglasen; Jurij je upognil glavo do njenega obraza, da jo je slišal iz pljuskanja valov ob ladjine boke, iz plahutajočega šuma jadra... Zgodba dekleta, ki je zrastle v velikem mestu med svetovno vojno. Po vsebini vsakdanja, enačica tisočernih sestrá. Omotica razsvetljenih ulic, pijane mladosti, množice vojaštva, lažno pojmovanje življenja. Mislila je, da se svet klanja pred njo, da je vsak pustolovec princ, a ona kraljica. Prebudila se je iz prve omotice, spoznala, da je sužnja, da ulice niso z zlatom tlakovane, da so se še zlate besede spremenile v prazen zvok. Prezare ni mogla izbrisati, le pot, ki jo je bila začela hoditi, je zapustila v grozi spoznanja. Človeka, ki jo je bil zapeljal iz veselih ur v bridkost, je dolgo ljubila, dolgo sovražila. Ljubila, ker je mislila, da ga mora ljubiti; čast njenega deklišтва je bila zvezana z njim. Sovražila ga je, ker je zasmehoval njeno čustvo in hotel napraviti sužnjo iz nje. Borila sta se vsa leta, v srdu in pomirjenju. »Strašni, poniževalni trenutki!« Slednjič se je obrnila od njega. Bridko razočaranje je narekovalo njeno vedenje, ki ni bilo odkrito, sama se je zavedala, da je krinka čez njen pravi obraz. Hvalica je bil prišel sam od sebe v hišo, govoril je z očetom, on v njenem življenju ni pomenil ničesar. Izogibala se ga je, se norčevala iz njega, on je same nikoli iskal ni. »Ničvrednež!« se je Danica prekinila za hip...

Spoznala je Jurija, tedaj se je obrnilo v njej. Spomin na prvo ljubezen je ugašal. Gladek, mladeniški obraz, ki je še medel živel v spominu, je zaničevala. Vera, da je njena čast zvezana z njim, je postala bajka. Nikoli ji ni govoril o sreči, o ljubezni do smrti. Nenadoma se je spomnil nanjo, pisal ji je pismo, grozil, da jo pride obiskat na dom. Bala se je, da bo res prišel, z umazano roko posegel v njuno ljubezen. Ni ga marala več videti ne slišati o njem. Vedela je, da mora Juriju povedati vse, a preden mu pove, je hotela imeti zagotovilo, da ji oni več ne piše, se ne prikaže pred njene oči. Šla je v Trst. Ni stopila k njemu, k njegovemu očetu... Tako je bilo vse končano. Moreče, strašne sanje... ne zde se več, da so bile resnica.

»To je vse, vse...«

Govorila je pretrgano, z bolestjo v glasu. Zdaj zdaj je prenehala, kakor da išče izraza, ki bo zgodbo omilil, a vendar povedal vse. V prsih ji je ječalo. Držala je za Jurijevo roko in jo rahlo stiskala, kakor da s temi stisljaji nečesa prosi in dopoveduje. Jurij je poslušal mirno, ni trenil z očesom, zanj ni bilo morja ne zvezd, ničesar, razen njenih besed. Če je hotela podrobneje opisovati, jo je prekinil: »Dalje! Dalje!« Podrobnosti oživljajo pred očmi in bolijo...

Prenehala je. Jurij je božal njena lica in govoril pritišano: »Danica, moja Danica!« V njenih prsih je stokalo. Ali je pričakovala drugih besed? Jurijev pogled se je uprl v daljo. To je torej njena povest? Nekaj takega je pričakoval... Zgodba ga je manj bolela, ko je zvedel, da ni bil Hvalica. Tuj kraj, tuj človek... vse kakor v daljni megli, v pijanosti, zoper človekovo voljo... Vedel je, da se bo v nekaterih urah vse nerazločno spovračalo vanj in ga za hip bolelo. Toda ni občutil niti trohice gnusa do nje, le veliko usmiljenje. Ali se ni godilo z njo podobno kot z njim? Njuni telesi, njuni duši sta bili pahnjeni v brezno. In vendar, ona je znala najti pot na dan, ga vzljubila in v bolečini razgalila dušo: »Taka sem; vzemi me, zavrzi me!« V tistem hipu bi bil med sto dekleti izbral njo, ki mu je ležala na kolenih in miže čakala odpuščenja ali obsodbe.

Poljubil jo je. »Midva bova kljub temu srečna... Stokrat ljubša si mi, da si bila odkrita.«

Solze so ji tekle. »Vedela sem, da me ne boš zavrzel. Vedela sem, da boš tako dejal...«

Pozabila sta na ladjo. Jadro se je zasuknilo, plavala sta na odprto morje. »Hoooj! Kam voziš?« Klical je Tone. Jurij je dvignil glavo; imel je občutek, da se je pravkar prebudil in ne ve, kje se nahaja. »Hoooj!« Uravnal je jadro, barka je znova plula za pesmijo in smehom.

Sedela sta do prve zarje, ki je v rožnatem siju planila izza gorâ in se poigrala z valovi. Zvezde so pobledle. Viden je bil visoki stolp cerkve na Barbani, iz daljave je bil slišen glas zvona... Jurij je povedal svojo najgroznejšo zgodbo iz vojne, ki je ni pozabil nikoli. Danica mu je božala roko: »Ubožec! Še si živ.« Zgrozila se je nad Hvalico: »Ničvrednež! Ničvrednež!«

Zvonovi Marije z Barbane so zapeli. Jadra so se blestela v zarji, galebi so se kopali v valovih. Pesem in smeh sta utihnili, na eni izmed ladij je glas starca molil z nizkim glasom: »Češčena si Marija...«

(Dalje prihodnjič.)

Moja mati.

Adam Milkovič.

Nekoč sem jo užalil. Ne spominjam se natančno, kaj sem ji prav za prav storil, a to vem, da je bil tistikrat mrak in da je mati obstala pred menoj z začudenimi očmi in da se je potem zagledala skozi okno v vrt.

»Večerjal bi rad!« sem rekel in stopil mimo nje. Šel sem na vrt in se usedel na klop pod njeno okno. Odprl sem knjigo; v okno nisem pogledal, ker sem se zbal, da bi morda zagledal njen obraz. Dolgo sem sedel, a ko sem že hotel oditi, je kanila name kaplja. Ozrl sem se kvišku, a matere ni bilo več na oknu. Čez nekaj časa je prišla za menoj na vrt. Stopila je prav k meni.

»Ali greš večerjat?« je vprašala s tihim glasom. Ko sem pogledal v njen obraz, sem videl, da je zopet miren in da so njene oči skoraj proseče, pa sem rekel: »Grem.«

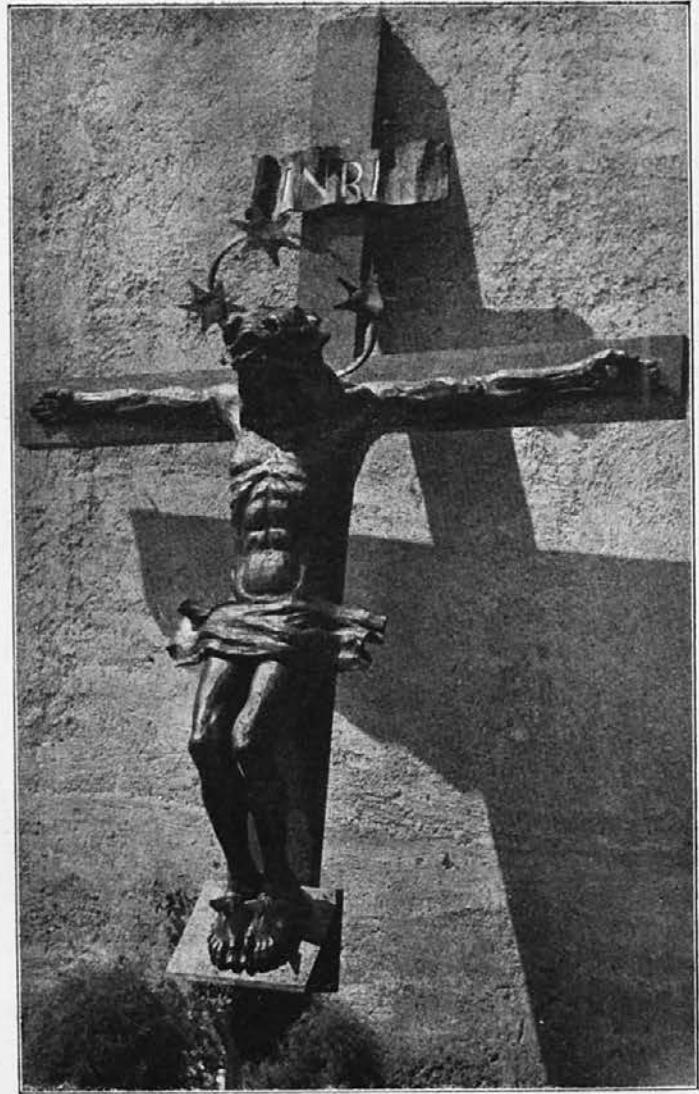
Potem sem šel mimo nje in potem pred njo in ko mi je hotela nekaj reči, sem trdo zaprl vrata in udušil njen slabotni glas...

* * *

Tisti večer sem obolel. Vso noč nisem mogel spati. Mati je slonela ob moji postelji. Njene ustne so nerazumljivo mrmrale in njene oči so gledale zdaj mene, zdaj tja v kot, kjer je visela edina slika Matere božje, ki smo jo imeli v hiši. Jaz sem gledal v strop; zdelo se mi je, da mati moli. Kadar sem se premeknil, je mati razklenila roke in se sklonila k meni: »Ali bi vode? Hočeš...«

»Ničesar nočem... mati,« sem odvrnil in ko sem se spomnil, da sem jo bil ta večer razžalil, je hipoma leglo vame očitajoče in me vprašalo: Ali veš, koga si razžalil? Veš. Prej nisi vedel; če bi vedel, bi ne storil tega. Ne, nikoli bi ne storil! Postalo mi je težko in sem globoko zavzdihnil. Ta hip se je mati v strahu sklonila čez mene.

»Kaj ti je?«

A. Slivar (po zamisli prof. arh. J. Plečnika): Križani Zveličar. Za pročelje Ljudske posojilnice v Celju. Križ in telo sta iz hrasta v naravni barvi.

»Nič mi ni, mati —«

Potem me je gledala s tistimi sivomodrimi očmi, gledala me je, dokler nisem pogledal vanje. In tedaj je njena roka segla na moje potno čelo in jaz sem jo — še nikoli nisem storil tega — prijel sem jo, jo počasi povlekel preko svojega obraza do ust in potem sem dihal vanjo in jo poljubil... Poljubil sem jo rahlo in sem mislil, da njena razorana roka ne bo občutila mojih usten, pa se je mati ta trenutek sklonila prav nad mene in mi pogledala čisto od blizu v oči. Tedaj sem videl, da se je v njenih očeh prižgala luč in da so potem postale motne, sam Bog ve zakaj...

Naslednji dan proti jutru se mi je zdravje izboljšalo in vročina je ponehala. Moje oči so se zaprle, materine se niso. Ko sem pogledal skozi trepalnice, sem jih videl: široko so bile odprte in so gledale v pojemajočo luč.

Pa je, vsaj zdelo se mi je tako, omagala tudi ona. Naslonila se je na posteljo. Ko se je jelo

svitati in sem priprl oči, je bil njen obraz pokojen; tako lep je bil, kakor ga je zame mogla imeti ta hip — samo moja mati. Spi, sem si mislil in sem počasi dvigal glavo, dvigal sem jo, do njenega čela sem hotel s svojimi usti, da bi ji ukradel poljub... Že sem se približal, pa sem se zbal; kakor tat sem se zdel; človek, ki se ne upa pokazati, kaj je v njem, in nekdo mi je rekel: Tak si, razžaliti mater te ni sram, a da bi jo poljubil, ko bi bile njene oči odprte, se bojiš? Legel sem nazaj, mati je ostala mirna in njene oči se niso odprle. Bil sem preslab, da bi jo poklical, da bi ji povedal, kaj je v meni, da bi poljubil svojo razžaljeno mater. Pa sem tiho zašepetal:

»Odpusti mi mati, saj nisem vedel do danes, da je v tebi toliko ljubezni!«

Mati se ni genila. Zopet sem pričel dvigati glavo, do njenega čela sem hotel, in ko sem bil že čisto blizu, so se njene oči rahlo odprle.

»Ti ne spiš?« sem rekel.

»Kaj si hotel? Ali bi rad vode?«

»Da, vode, mati.«

»Saj ni res,« je rekla s tihim glasom in se mi nasmehnila. Potem se je sklonila do mene in vsa blažena gladila moje potne lase. Ne vem, kaj mi je govorila, samo to vem, da je prej morala bedeti nad menoj tudi z zaprtimi očmi in da sem se tisto jutro privil k njej kakor majhen otrok in da sem prvokrat v življenju čutil utripati srce svoje matere in potem nikoli, nikoli več...

Samotni.

Večer tegoben ko slovo,
in tih ko mrtvih rož smehlaj
z brezsanzskimi očmi strmi
v temo. Srce ne ve, zakaj.

Ko marmor hladen blesk je zvezd
in jek vetrov — ko smeh hijen.
Molk senc — peroti črnih vran...
O, daleč, daleč grob je njen!

O mati, jaz tako sem sam.
Brez pesmi moje so potí.
So luči, milijon jih je,
in vendar — kakor da jih ni.

O mati, jaz ne jočem več;
izjokal sem že davno vse.
S slastjo, ne z boljo, gledam, ah,
kako v zatón mladost mi gre — —

Večer, tegoben ko slovo,
in tih ko vrb žalujk vzdihljaj.
O mati, saj bom skoraj tam:
vsak dan bolj bled je moj smehlaj...

Mirko Kunčič.

Spomin.

Dalja zveni...

Bled je obraz, tako bolna je misel,
ko da nad njo črn gavran je obvisel.
Solnca ni...

Plah zrem v samoto, dušim svoj jok.
Okna zaprite, spustite zavese,
da ne prikrade k vam tihi se zvok!

Dalja zveni, zveni...

Ranjen pobegnem na ulico svetlo.
Množica hrupna in godba in smeh.
Vse kakor bič — padajoč na moj greh — —
Dalja zveni, hrup ceste zveni...

Dušo boli, boli...

Mirko Kunčič.

Zadehtel je...

Zadehtel je váme tih spomin
náte, deklica,
kakor rožni vonj iz žalostnih daljin...

Moje svetle sanje vzplule so,
vzplule iz srca,
in se náte kakor zvezde vsule so...

Hrepenenje moje je sprožilo
k tebi dvoje tihih, trudnih rok,
v sanjah belih k tebi tiho pokleknilo...

O, pri tebi čutil sem: oba
sva ko dvoje blaženih otrok —
z lilijo v rokah in rdečo rožo sred srca...

Vinko Žitnik.

Klopotci.

Prisluhni! Po bregeh je tih šepet
predramil trte, z grozdjem obložene,
topole zbudil, vase zatopljene,
in čez vse to: klepet, klepet, klepet.

To so klopotci, ki zborujejo.
Na naša srca trkajo samotna
in zvesto pota spremljajo tihotna
popotnikov, ki tod potujejo.

In vsak obrne vase svoj pogled,
da laže lepo pravljico poslušá,
ki je je polna hrepenéča duša.
Vso noč, vso noč: klepet, klepet, klepet.

Vlado Klemenčič.

V naših krajih pred 150 leti.

Posnetek po takratnem potopisu. — Jos. Wester.

(Konec.)

5. O prebivalstvu in ljudski prosveti.

Hermann podaja v naslednjem oznako prebivalstva, ne da bi hotel podati s tem popolno sliko. »Imejte si vedno pred očmi, da jemljem pri tem v poštev le preprosti narod; zakaj meščani — kdaj imajo le-ti kak naroden značaj? Kdo bi hotel poskusiti, tako zakrinkano sliko risati?« piše Hermann v uvodu k temu poglavju.

Najprej nam označi »lepi spol« z malce šaljivo opombo: »Kdo ne bi tega storil? Če bi nasprotno ravnal, bi zagrešil neodpustno nevljudnost, ki bi mi je ta ljuba deca nikoli ne odpustila.«

»Dekleta so bolj zajetne ko vitke rasti, precej velike postave, polnih prsi, vobče sinjih oči, lepih zob, rjavih ali črnih las in večidel odkrito veselega obraza. Nežnih nožic in svilnato mehke polti, te lepote meščank in lenuharic, ne najdete pri njih, pač pa zdravo cvetočo barvo in živahne kretnje, ki jih ne kvarijo prisiljeno spačeni obrazi. — Sploh pa so Kranjice in Korošice bolj vitko rasle kakor Štajerke in Avstrijke. — Tu in tam na Spodnjem Koroškem in Kranjskem se vidijo izredno velike ženske, naravnost neprijetno velike. — Tudi moški imajo sličen stas, vobče pa so bolj vitki od žensk; plečati, zajetni hrusti se nahajajo zlasti na Zgornjem Štajerskem.«

Posebno pozornost mu je zbuvalo, da je pri kmetiškem ljudstvu opazil izredno lepe, čvrste in bele zobe, ki bi jih jim zavidala marsikatera mestna »dama«. »Ti ljudje imajo pogovor: Črn kruh — beli zobje. Če bi se naše dične dame odločile, da bi grizle črn kruh namesto da ližejo slaščice, bi jim lahko zagotovil, da si ohranijo lepe zobe. Vsaj ne bi pokvarjenih sokov, ki imajo pri tvorbi in ohranitvi zobovja dokaj vpliva, nič več prenašale na svoje otroke.«

Šegavo pripoveduje o raznih oblikah nosov. Opazil je velike in male, tope in šiljaste, povešene in zafrknjene, ne da bi hotel iz oblike nosa sklepati o značaju prebivalcev.

O prehrani.

»Vsakdo ve, da zna kmet kopuna prav tako dobro pod kapo spraviti kakor kos črnega kruha. Če ima kmet kaj boljšega na mizi, tedaj pusti svojo redko prežganko — bi utegnil kdo reči. To je res; toda kdaj pa ima kaj boljšega? Nikoli. A kako to, da je ob svoji slabi hrani vendar zadovoljen in zdrav? Brez dvoma zato, ker ne pozna slastnih jedi francoskih ali laških kuharjev in si z njimi ne kvvari telesnih sokov« — tako modruje

Albin Slivar: Glava Križanega. (Detajl.)

preprosto hrano visoko ceneči potopisec. Prav, ker kmetič ne pozna zdravju kvarnih poedin velikašev in bogatinov, ostane zdrav in zadovoljen; ima pa tudi svoje poslastice, ki so poceni in tečne.« Nato omenja, da se na Spodnjem Štajerskem, kjer je kmet dokaj ubožnejši kakor na Zgornjem Štajerskem, užije dosti turščice in krompirja, na Koroškem kaše, ki se pripravlja z mlekom, z maslom, a tudi s samo vodo, dalje dosti leče in fižola; na Kranjskem pa prevladuje ajda; tu da se uživa tudi veliko sadja in sočivja (repe in zelja). Goveje ali drugačno meso pride na kmetih le o velikih praznikih na mizo; takrat ga morajo dobiti tudi posli, ki se krčevito drže starih običajev, zato »bi nikomur ne svetoval, da bi kaj novega vpeljal, razen če hoče vse posle izgubiti.«

Razen vode, ki je bila »glavna pijača«, so uživali na kmetih, zlasti na Koroškem in Gorenjskem, domače pivo ali ol, ki so ga varili v leseni kadi iz ovsenega ali ječmenovega sladú, pomešanega z malo hmelja. Tudi so napravljali veliko mošta, tolkovca, iz raznega sadja, največ iz jabolk in hrušk (tepk). Te pijače so tudi dosti prodali v mesta. Kot poletna pijača je bil zlasti priljubljen lesnikovec. Sicer pa so kmetje popili tudi dosti žganja. Najobičajnejše vrste žganih pijač so bile: žitno žganje, ki so ga kuhali iz rži in

zune (»Aftergetreide«). Ker se je takega žganja vedno več kuhalo in pilo in so se radi tega žitne zaloge manjšale, je bila vlada primorana, kmetom vsaj za nekaj časa vse kotle za kuho žganja odvzeti. Sadno žganje se je pripravljalo največ iz sliv in črešenj, a tudi iz borovnic, brinja, jerebik in encijana. Za najboljšo in najzdravilnejšo vrsto je veljal brinjevec, a tudi črešnjevcec (iz črnih črešenj) in encijanovec so visoko cenili.

O ljudskih nošah.

Noša kmetskega ljudstva na Spodnjem Štajerskem je bila podobna kroju obleke, kakršno je nosil hrvatski ali ogrski kmet. »Kmetje hodijo poleti bos, kar se na Zgornjem Štajerskem vidi le ob delavnikih, pa še tega malo.« Za dekliško nošo, ki jo Hermann nazivlje čisto slovensko (»windisch«), je bilo značilno: par močnih škornjev, modro krilo, dolg ovčji kožuh, na glavi pa velika bela ruta. Moški so nosili grobo volneno sukno (raševino) ali pa samo platneno košuljo. Sploh je obleka štajerskega kmeta kazala, da je bilo domače blagostanje kaj skromno.

Posebno pa je ugajala Hermannu kranjska noša. Zato je poskrbel, da je svoji knjigi kot edino prilogo pridelal dve sliki: prva predstavlja kranjsko dekle, druga pa kmetiškega fanta. Risbi mu je napravil »jako spretni učitelj risarske umetnosti« na ljubljanski normalki A. Herrlein.

Tedanje Kranjice so nosile nizke čeveljce s podpetniki in belimi visečimi krpicami (uhlji). Volnenih nogavic rdeče barve niso podvezovale, ampak so jih puščale nizko nad gležnji v gostih gubah. Krilo je bilo iz volnenega mezlana zelene, rjave ali črne barve, močno nabrano in spodaj z modrim trakom obrobljeno. Predpasnik je bil iz belega platna, oprsnik (»moderc«) bolj tog in brez prsnega vstavka (»Brustlatz«), narejen iz črnega blaga (»Zeug«), pošit s črnimi trakovi, na koncih in šivih pa z belimi trakovi in čipkami obšit. Spredaj je bil zelo kratek, kakor da bi bil zato tako narejen, da je delal prsi polno-okrogle. Zgornji vidni del srajce je bil neznansko drobno naguban, rokavi pa s čipkami ali »manšetami« obšiti. »Avba« (zavijača) je bila navadno iz črne svile, okrašena z belimi čipkami. Pas kot značilen ženski okrasek, do dva prsta širok, je bil iz usnja in močno okovan z medenimi ali cinastimi ploščicami; včasih so bili vanj vdeleni tudi nežlahtni kamni in steklene koralde. Sponke na oprsniku so bile iz medene ali cinaste žice ter obložene z nepravimi dragulji in z mačjim zlatom, da so bile slične nekaki roži; te sponke so srajco spredaj vkup držale. Marsikatera deklica si je nateknila včasih do štiri take sponke. Ženske so si glavo po-

krivale z belo ruto; prazniške peče so bile iz najtanjšega platna, pošite s širokimi čipkami. Taka peča je stala dva do tri cekine. »Kranjicam pritiče hvala, da veliko držé na čedno perilo. Kar je značilno za njih nošo, je to, da rade vse v gube nabirajo; slika kaže, da je vse nabrano: nogavice, predpasnik, krilo, srajca in zavijača.« Zdaj pa primerjajte s to nošo današnjo modo naših kmetiških in mestnih deklet!

Moška obleka se je od štajerske in koroške razlikovala le v tem, da so Kranjci nosili modre ali sive volnene nogavice, močno zvaljane. Kratke hlače so bile iz zelenega ali črnega mezlana. Okrog pasu je Kranjec nosil povezo iz rdečega ali modrega volnenega blaga.

Navadno pokrivalo jim je bil črn slamnik, okrašen s širokim, doli visečim svilenim ali volnenim trakom. Klobuki (iz klobučevine) so bili na kmetih še malo v rabi.

O jezikih.

Ker Hermann ni bil jezikoslovno izobražen, se v tem poglavju omejuje le na nekaj kratkih opomb, ki pa jih ne smemo prezreti, vsaj kolikor se tičejo slovenskega jezika.

Tako ugotavlja, da vladata na Štajerskem dva materina jezika, nemški in slovenski, in da je zadnji domač okoli Maribora, Celja in v Slovenski Krajini. Na Koroškem govore tudi nemški in slovenski hkratu. Slovenski se še govori v Celovcu (!) in v okolici ter ob kranjskih in spodnještajerskih mejnih predelih. Večina Slovencev razume tudi nemški jezik.

»Na Kranjskem, h kateremu prištevam tudi Primorje, vladajo trije glavni jeziki: slovenski (»kranjski«), nemški in italijanski. Prvega, ki je deželni jezik, govore kakor preprosto ljudstvo tako tudi višji stanovi. Nemški jezik je doma v Kočevju (»in Gotschen«), a se tako po starofrankovsko govori, da more tujec včasih komaj dve besedi te govornice razumeti. Italijansko, ali bolje rečeno furlansko narečje vlada na bregovih Primorja in je tako pokvarjeno, da ga tujec, najsi še tako dobro pozna italijanščino po slovnici, ne more zlahka razumeti. Sploh pa tudi francoski jezik na Kranjskem močno gojé, zlasti plemstvo in trgovski stan. Skoraj vsak imenitnejši človek govori tu štiri jezike: slovenski, nemški, italijanski in francoski.« — Reči moramo, da smo danes v tem pogledu dokaj na slabšem.

Prosvetno stanje sploh.

Marsikom se utegne čudno zdeti, da je Hermann na svojem kaj naglem potovanju mogel toliko doznati, da o zadevah, za katere je treba

dolgotrajnejšega opazovanja, z nekako kritično vseznalostjo poroča. Če pa si predočimo mladega prosvetljenca tedanje dobe, ko je razborite mlade duhove prevzemal racionalizem francoskih enciklopedistov in ko sta cesarica Marija Terezija in zlasti njen sin cesar Jožef II. novodobno prosveto v svoji državi pospeševala z vsemi sredstvi, moramo nazore, ki jih razvija Hermann v svojih popotnih pismih, smatrati le za odmev tedanjega modernizma. In kaj je naravnejše, kakor da se je mladi mož — takrat je štel svojih 25 let — čutil poklicanega, s kritičnim pogledom ocenjevati tedanje kulturne razmere in dajati pobudo za njih izboljšanje. V pismu z dne 13. julija sam priznava, da je jako kočljiva stvar, opisovati značaj in vrline kakega naroda. »Treba je, da si dolgo bival med narodom in temeljito proučeval njega običaje, če jih hočeš zanesljivo popisati. Za to pa je treba modre glave od vseh predsodkov oddaljenega opazovalca.« In za takega se je Hermann očitno samozavestno smatral.

Jožefinski duh odseva v opazkah, ki veljajo takratnim cerkvenim in verskim razmeram. »Vnanje bogoslužje katoliške veroizpovedi je vobče njenemu dostojanstvu primerno. Povsod se vidijo učinki pobožnosti cesarice Terezije in njenega velikega vpliva. Cerkev, posebno v mestih, so večidel krasno zgrajene in njih notranji okraski so jako dragoceni... vendar bi želeli, da bi predmeti, ki so jih postavili za češčenje, ne bili tako drug ob drugem zgrmadeni in da bi se pri njih izdelovanju gledalo bolj na prirodu in dober okus. V večini cerkvá se pogreša plemenita preprostost. Oltarji in stene so s toliko kipi in podobami zatrpani (»verkleistert«), da se spričo njih množice na vse pozabi. Preveč predmetov je v njih in ti tako motijo, da trpi radi tega čista notranja pobožnost. Svetniški kipi, zlasti na kmetih, so okorno narejeni in podobe slabo slikane. Ali bi ne bilo časti vzvišenega predmeta bolj prikladno, postaviti eno odlično sliko namesto dvajset slabih? — Rad priznam, da je med nami jako malo Fidijev¹ in Michelangelov² in da umotvorov takih umetnikov ne more vsaka cerkev nagraditi, a vendar je še dokaj umetnikov, kojih dela kot odsev prirode vdihavajo resnično pobožnost in češčenje pralika in ki bi jih mogla, če ne vse, vsaj večina cerkev tudi plačati.«

Hermann je bil odločen protivnik romanj, češ, da od njih bogatí pač romarski kraji, ljudje pa pri tem denar in čas zapravljajo, zlasti če

¹ Fidija (grš. Pheidias), najslavnejši starogrški kipar, živel v 5. stoletju pr. Kr.

² Michelangelo Buonarotti (1475—1564), slaven italijanski slikar, kipar in stavbenik.

romajo po osem in štirinajst dni daleč. »Ljudstvo je o njih vrednosti tako uverjeno, da se nahaja skoraj vsako uro daleč kaka božja pot.«¹

V tisti dobi je bilo praznoverje med preprostim ljudstvom še jako razširjeno. Hermann kot prosvetljenec obsoja vsakršne čarovnije in vedeževanje ter navaja nekaj primerov takih bedastih vraž. »Če je pinja začarana, da se noče v njej maslo napraviti, zasádi pravkar nabrušen nož v prag pri vratih ali postavi žareč trinožnik na tla pod dimnik, in čara se neha. Zakaj čarovnica se ob taki napravi ureže ali opeče ter radi bolečin neha s svojim čaranjem. — Taka nevarna čarila pa niso vsakikrat potrebna; zadošča že, da ohraniš domače čarovnice pri dobri volji. Zakaj če je v vasi stara ženica, ki jo že obraz izdaja za čarovnico, tako da ni nikakega dvoma, da je v zvezi s hudičem, se je treba čuvati, da je kdo ne užali. Taka starka dobiva masla, masti, moke, mesa, sploh vse, kar zahteva. Iz tega se vidi, da čarovništvo ni slab obrt. Kdo bi ne maral biti čarovnica, če pa lahko vse zastonj dobi?«

Zanikarne družbe ciganov so se tudi v tistih časih potikale po deželi. Ciganke so s pridom vedeževale, ker je bilo ljudstvo dovolj trapasto, da je tem babnicam vse verjelo, kar so mu dobrega in slabega povedale. »V vsakem primeru je ubogo ljudstvo na slabem; zakaj ta sodrga ne gre ne za korak dalje, dokler ni s svojim bedastim vedeževanjem kmetu jedilne shrambe dodobra izpraznila.«

Dokaj obširno razpravlja Hermann o tedanji posvetni in samostanski duhovščini. Župniki so imeli svoje dohodke iz pridelka lastnih zemljišč in iz prispevkov faranov, bére, desetine in štolnine. Nekateri župnije so imele tako obsežna gospodarstva, da je bilo za njih obdelovanje treba po petnajst in še več poslov ter so donašale letno nad 2000 gld. Druge zopet pa so bile tako revne, da so se župniki mogli preživljati le od tega, kar so jim ljudje dajali. Tak kmetiški duhovnik je bil povsem odvisen od dobre volje svojih župljanov, in kdo bi mu zameril, da marsikakega prestopka proti pravosti in veri ni pokaral, če mu je grešnik prinesel hleb belega kruha namesto črnega ali kodeljo praznjega prediva namesto hodnega? Hermann spričo takih neprilicnih razmer takole modruje: »Verski pouk in radi tega tudi verski učitelji so državi prav tako potrebni kakor vojaki za brambo njegove lasti. Ali naj ne bi duhovščina dobivala svoje plače iz občne državne blagajne in ali naj ne bi h kritju teh

¹ Božjim potom in procesijam tudi del duhovščine (janzenisti) ni bil naklonjen. Prim. Mal, Zgodovina slovenskega naroda, str. 508 sl.

Kranjska dekliška noša l. 1780. (Risal Andrej Herrlein.)

izdatkov vsak član verske občine prispeval? Želel bi, da se duhovnikom določeni dohodki brez izjeme odmerijo... Tako bi svoji dve glavni dolžnosti, da namreč svojim vernikom kakor v verskih tako tudi v gospodarskih zadevah dajejo pobuden zgled, mogli vršiti brez postranskih namenov in brez nepravilnosti.

Razen posvetnih duhovnikov (»petrinov«) je bilo v notranjeavstrijskih deželah tudi dosti redovnikov in redovnic. Najuglednejši in najpremožnejši so bili benediktinski samostani, pri nas cistercijanski. Beraški menihi, h katerim so v naših krajih spadali frančiškani, so živeli večidel od miloščine: pošiljali so po vsej deželi »fratre«, ki so nabirali živila od vasi do vasi. »Ubogi kmetič bi rajši stradal, kakor da bi takega fratra brez daru odslovil, uverjen, da, kar daruje služabniku oltarja, dá Bogu... Frater dá kmetiču podobice, »agnusdei«, odpustke, molke itd., ta pa mu odvrne z žitom, maslom i. dr.« Kot take nabirače so najrajši pošiljali šegave redovnike, ki so s svojo dovtipno živahnostjo pri ljudeh največ uspeha imeli.

Največ dobrot med redovniki so izkazovali soljudem »usmiljeni bratje«, ki so v svojih zavodih — tako n. pr. v Ljubljani v svoji bolnici ob Dunajski cesti na nekdanji »Ajdoščini« — bolnike negovali in oskrbovali večidel od milodarov, ki so jih bili nabrali med dobrimi ljudmi. »Kdo pač ne bi za tako lep in ljudomil namen rad tudi svoj delež prispeval?«

Na tedanjem Kranjskem so bili trije veliki samostani (»Stifte«): v Štični, Kostanjevici in Bistri, prva dva cistercijanska, zadnji pa kartuzijski. »Stiški opat, Pr. Taufrer, slovi kot jako spreten in dobromisleč mož. Želeti bi bilo, da bi se moglo isto tudi o drugih dveh reči.« Ženskih samostanov je bilo pet: v Velesovem dominikanke, v Mekinjah in Loki klarisinje, v Ljubljani pa uršulinke in klarisinje. O uršulinkah Hermann pohvalno omenja, da »imajo normalno šolo za deklice ter se z njo v svojo prav posebno slavo na vse načine trudijo«.

Odkar je bil jezuitski red (l. 1773) odpravljen, so za pospeševanje znanosti največ storili benediktinci in piaristi. Le-ti so oskrbovali tudi večino tedanjih gimnazij v Notranji Avstriji. Frančiškani so imeli le eno gimnazijo na Kranjskem: v Novem mestu.

6. O vzgoji in šolstvu.

»Odkod toliko izkvarjenih izrastkov človeške družbe, če ne radi napačne vzgoje in slabih zgledov? Vsemogočni nas je ustvaril dobre... Naša duša je kakor voščena tabla, ki sprejema vse vtiske, le da črtalo v prvo laglje riše kakor v drugo.« S temi tehtnimi besedami pričinja Hermann to poglavje.

Rousseau,¹ »neumrjoči ženevski meščan«, je vzkliknil: »Sledite naravo!« Seveda se to osnovno pravilo ne sme napak umevati. »Jaz ga tako tolmačim: prirodi, ali bolje, našim prirojenim zmožnostim je treba pomagati in jih k vsemu napeljevati, za kar nam je dal Stvarnik nagnjenost. In kako različne, kako obsežne, kako presenetljivo velike so prirodne moči v človeku!«

Hermann omenja, da se otroci zlasti v naših planinskih krajih vzgajajo povsem v smislu Rousseaujevih načel. Za vzgojo kmetiškega naraščaja da skrbi priroda sama. Otroci so do svojega šestega leta in še dalje prepuščeni sami sebi. Križ

¹ Jean Jacques Rousseau (izg. Žan Žak Russô), rojen 1712 v Ženevi, umrl 1778, slaven francoski pisatelj. Njegov vzgojni roman »Emile« temelji na načelu, da je človek po naravi dober, samo družba ga kvari. Razodeti verski nauk, da je bil človek res ustvarjen le dober, pa da je prišlo zlo na svet po grehu in z njim vred, da je človeška narava bolj nagnjena na hudo nego na dobro, ta modrijan zame-tava. Zdi se, da je tudi naš potopisec veroval Rousseaujevi zmoti.

delati, moliti očenaš, deset zapovedi in rožni venec, to je, česar se nauče za moralno vzgojo. Fizična vzgoja je istotako povsem prirodna. Deček visi dve leti in še več na prsni svoji matere — dogaja se, da ga mati doji še obenem z novorojenčkom — od zgodnje mladosti uživa preprosto, a tečno kmetiško hrano, teka bos in napol nag po snegu; tak deček mora postati pravcat korenjak, kakor si ga moreš le želeti. Prvi opravki takih otrok so v tem, da pasejo in krmijo živino; polagoma jih navajajo k težjemu delu, da opravljajo službo hlapcev in dekel, se končno poročé in tako svoj življenski tek na najpreprostejši način končajo. Na Kranjskem, zlasti na Gorenjskem, otroke še prej silijo k delu; tu mora že pet- do sedemletna deca presti, čipke klekljati, nogavice plesti itd.

»Tisti kmetje, ki so bliže vasi, trgu ali mestu, kjer se nahaja šola, pošiljajo svoje otroke v šolo.« Toda kako boren je bil pouk v takih šolah! »Šolmašter« je bil večidel obenem organist, mežnar in večkrat tudi župnikov sluga; njegovo znanje se je omejevalo na slabo, nepravilno pisavo in pa na pet osnovnih vrst računanja. Vse, česar so se otroci učili, je bilo: malo brati, nečitno pisati in preprosto (do »regeldetri«) računati.

Glede organizacije tedanjih ljudskih šol je omeniti, da jih je bilo troje vrst: normalke, glavne šole in nižje ali trivialne šole.¹ Normalka je bila le v glavnem mestu dežele, torej na Kranjskem edino v Ljubljani; tu so se obenem vzgajali učitelji za podeželske šole. Glavne šole so bile v večjih krajih (n. pr. v Idriji, Postojni) ter v samostanih (n. pr. pri frančiškanih v Novem mestu). Po vseh drugih krajih, zlasti kjer so bile župnije, so imeli trivialke.

Napredni prosvetljenec Hermann želi, da bi se na teh šolah gojilo tudi kmetijstvo, češ, kaj bi bilo primernejše in koristnejše, kakor da bi otroke v kmetiških šolah seznanjali s tisto vedo, h kateri jih nagiblje njih stan! Tako bi bilo posejano seme, ki bi dajalo bogato žetev. A kdo naj bi poučeval v nižjih šolah kmetijstvo, ki ga večina učiteljev ne pozna ne praktično ne teoretično? In Hermann predlaga za ta pouk duhovnike, ker ima večina njih lastno gospodarstvo. Duhovnik, učitelj »večne blaženosti«, naj bi bil obenem »učitelj časne sreče«! »Komu ljudstvo bolj zaupa kakor njemu?« Hermann se zaveda, da je to pač le njegova pobožna želja, ki pa bi se dala z »deželnimi naredbami« uresničiti. Vsem župnikom in beneficijatom naj bi se izdalo povelje, da se morajo v določenem roku po predpisani učni knjigi za svoj novi učni poklic v praksi in v teoriji pripraviti in zadevni izpit pred stro-

Kranjska moška noša l. 1780. (Risal Andrej Herrlein.)

kovno komisijo položiti. Le stare župnike naj bi v tem poslu nadomeščali njihovi kaplani...

Nekateri bogati kmetje so pošiljali svoje sinove v mesto »študirat«, da bi jih namenili kakemu boljšemu poklicu, zlasti duhovskemu. Še bolj pa so bili premožnejši meščani k temu nagnjeni, da bi iz svojih otrok naredili imenitne »gospode«. Hermann trdi, da jih je med sto meščanskimi sinovi komaj dvajset, ki ostanejo pri očetovski prehrani. »Ker večina izmed njih studira (t. j. »učí se kuhinjske latinščine«) in se v tistih letih navadi lenobo pasti, se po končanih studijah seveda nobeden več ne vrne k obrtu svojega očeta.« Postanejo duhovniki, advokati, zdravniki, najpogosteje pa tkzv. »dikasterianti« (sodni uradniki). Tisti pa, ki latinskih studij ne končajo, se ne morejo sploh k nobenemu stanu prištevati. To je bil še sedaj znani tip »izgubljenih študentov«.

Slično je bilo s trgovskimi sinovi; le malo jih je bilo, ki ne bi rajši opustili še tako dobičkonosno podjetje svojih očetov in ga zamenjali s kakršnokoli uradno službo, četudi je moral marsikateri ostati »večni kancelist«. »Ogovor: Herr

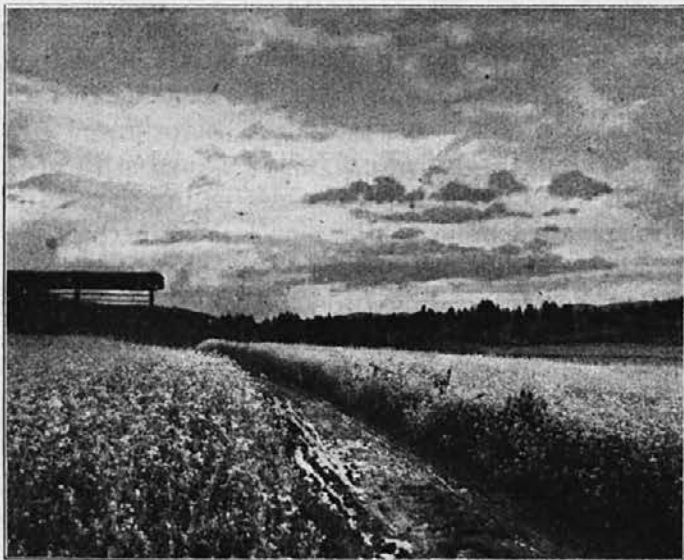
¹ Prim. Gruden, Zgodovina slov. naroda, str. 968 sl.

von..., s katerim časté gospoda akcesista v vseh družbah, ki znajo živeti po pravilih bon-tona, je njegoví ničemurnosti tako prikúpljiv, da bi za nič na svetu ne hotel stopiti v ‚butiko‘ svojega očeta, kjer ga po domače kličejo za Jožeta ali Janeza ali Franceta.«

Največ so tak »beg iz stanu« podpirali pred-sodki staršev samih, ki so si šteli v posebno čast, da so določili otroke za »imenitnejši življenski poklic«, kakor so ga sami opravljali. S tem pred-sodkom je moral biti zlasti duhovski stan zado-voljen. »Zakaj njemu mora gotovo za večino svo-jih kandidatov zahvalen biti; seveda so k temu največ pripomogle pobožne mamice.«

Hermann pripisuje tej okoliščini kot posledico, da industrija in obrt v naših deželah nista dosegli tistega viška, do katerega bi se spričo bogastva prirodnih proizvodov lahko povzpeli. »Večina meščanov in trgovcev, ki so si pridobili znatno premoženje, ga trosijo za svoje pri sodi-ščih, v samostanih in sploh v duhovskem stanu živeče sinove, tako da morajo njih nasledniki biti veseli, če morejo ugled svoje hiše ali stanje svo-jega podjetja pri starem vzdržati.« Te Herman-nove misli bi bile vredne, da se jih loti kdo in napiše razpravo o Slovencih: Zakaj nimamo skoraj nič starih, trdnih podjetij? Zakaj skoro redno drugi, če ne prvi rod zapravi, kar je ta ali oni ded dobro začel? Zakaj je še danes posebna slast mla-dih in zadostno nadarjenih ljudi, priti do službe, ki jim je vzor; namreč biti za »slugata«.

»Srednji stan« — v mislih ima obrtnike, male trgovce in nižje uradnike — »ostaja vobče pri svojem kopitu, ker se le malokaterim posreči, da se ali s talentom ali z denarjem povzpno na višjo stopnjo... Pravi krušni studij moškega, ki se hoče posvetiti državni službi, obsega še vedno

Po polju pa ajda zori... (Fot. Fr. Krašovec.)

‚latinsko‘ in ‚prava‘. Kameralne vede, fiziko, ma-tematiko itd. smatrajo samo za koristne postran-ske stvari, poljedelstvo, prirodopis, tehnologijo, trgovsko znanost itd. pa sploh za nepotrebne, ker se z njimi ne dobi kruha pri sodišču (‚dikasteriju‘). Pričakovati pa je, da se bo končno na boljše obr-nilo. Prirodne znanosti so našle že dosti ljubite-ljev; njih uvaževanje, ki se otrokom sedaj že v normalnih šolah vceplja, bo nekdanj gotovo lepe sadove rodilo.«

Redkokedaj se je primerilo, da se je kak »dikasteriant« povzpел do blagostanja, ker mu je plača komaj za domače potrebe zadostovala, zlasti če je, kakor je bilo navadno, v vsem po opičje posnēmal velikaše. Le medicincem in advokatom priznava Hermann v tem pogledu izjemo; zakaj med njimi so bili taki, ki so se kakor po stanu in učenosti tako tudi po lastno pridobljenem pre-moženju odlikovali pred drugimi.

Nižje in višje plemstvo je svoje otroke vzga-jalo vseskoz po francoskem običaju. Skoraj v vsaki hiši je bil vzgojitelj (»Hofmeister«) Francoz ali bi vsaj mogel biti tak... »Zadosti že to, da človek, ki francoski govori, ki ima lično vnanjost, mnogo površnosti in precejšnjo porcijo drznosti, v taki zares ali le navidezno gosposki hiši lahko svojo srečo zadene.«

V zadnjem svojem (XXIII.) pismu z dne 14. ju-lija daje Hermann navodila, kako bi se dale razne gospodarske in obrtne panoge povzdigniti. Nedo-statke v tem pogledu pripisuje pač slabi vzgoji, praznoverju in predsodkom, ki še tičē v prepro-stem ljudstvu; stavi jih pa tudi na rovaš neugod-nih političnih razmer, tlačanstva in visoke izvozne carine. Prebivalstvo bi se moglo laglje preživljati, če bi se naredile plodne vse obširne ravnine in pustinje, n. pr. Gosposvetsko polje, Ptujsko polje, Barje in Kras na Kranjskem. Zlasti se zavzema Hermann za podvig železne industrije, češ, da so železni in jekleni izdelki nekaka protiutež velikim vsotam, ki se trosijo za kavo, sladkor, volno, bom-baž, dišave, vina, norimbersko blago, riž, barvila in vse drugo, kar se mora uvažati.

Razboritemu strokovnjaku moramo priznati, da je bistro slutil, kaka propast preti naši železni industriji: »Države, v katere se je železno in jekleno blago doslej največ izvažalo, pričenjajo same to industrijo gojiti.« Takrat se je veliko naših izdelkov (kose in srpi) izvažalo v Rusijo in Poljsko, tudi v Nemčijo, na Nizozemsko in Angleško. Hermann izraža bojazen: »Če se ameriškim državam posreči, da ohranijo svojo neodvisnost,¹

¹ Zapadne severnoameriške države so proglasile svojo neodvisnost l. 1776 z načelom enakosti pravic in svobode vseh državljanov.

bodo v malo letih oživali njih bogati železni rudniki in dajali Evropi množico cenenega železa in jekla ter bodo s tem našo prodajo uničili.« Kot edino sredstvo, s katerim bi se dala inozemska konkurenca preprečiti, priporoča Hermann: izdelovati iz borno blago po čim nižji ceni! To pa se more doseči s svobodnim izvozom in pocenitvijo živil; odpraviti se morajo carine in mitnina; fužinarjem je treba dovoliti, da izdelujejo železno in jekleno blago, v kakršni obliki hočejo (šibike, žico, žeblice, kose, srpe, pločevino). »To bi povzročilo zdravo tekmo; vsak bi nudil čim boljše blago, da odvzame sosedu kupca. Pri tem ne bi nihče drugi bil v izgubi kakor edino lenuh in nespretnož.« Kakor znano, se je kranjsko železarstvo ohranilo do danes, seveda nima več tistega pomena kakor pred in sto in več leti.

Še nekatere gospodarske panoge Hermann izrečno priporoča, tako na primer sirarstvo. V tisti dobi so pri nas izdelovali domač sir iz kislega zasirjenega mleka. Ker so preprosti ljudje zaužili dosti sirovega masla in si belili jedi s kuhanim maslom, so mleko na ta način trošili. Zato so pa meščani rajši kupovali inozemski sir (nizozemski, švicarski, italijanski). Kmetje naj bi sejali čim več detelje. S tem bi se izboljšala živinoreja in molzna goved bi dajala obilnejše in sočnejše mleko, ki naj bi se porabilo za izdelovanje finega sira. — K temu lahko z zadovoljstvom pripomnimo, da se je po zaslugi naših združnikov naše sirarstvo dvignilo v novejši dobi na tako visoko stopnjo, da bi je bil naš potopisec lahko vesel, ko bi videl, da so se njegovi nasveti sicer pozno, a vendar nadvse zadovoljivo uresničili.

Ostro graja Hermann potratno porabo škroba in lasnega pudra, ki se je izdeloval iz najboljše pšenične moke. Samo na Dunaju, ki je štel takrat okrog 250.000 prebivalcev, si je pudralo lase do 100.000 ljudi. Če se vzame, da je vsaka oseba porabila letno 30 funtov take »moke«, je znašalo to okroglo 30.000 centov pudra, ali v denarju 600.000 goldinarjev. In to samo na Dunaju! Kolika šele je bila potrata najboljše pšenice za ta ničemurni namen v vsej državi!

In končno še opazko o tobaku. »Navada, tobak nosljati (šnofati), se je med ljudstvom že kakor kuga razpasla. Otrok pod šestimi leti ima že vsak svojo dozo (tobakiro) in na Dunaju skoraj ni rokodelca ne salatarice, ki ne bi dnevno vsaj za dva krajcarja tobaka ponosljala.« Hermann obžaluje, da se toliko zemljišča porabi za sajenje tobaka, zapravi zanj toliko denarja in povzroči toliko škode zdravju: bolevalo možgani in slabí vid. Odtehta li dobiček, ki ga donáša saja tobaka, vso tisto škodo, ki jo napravi?

Še dokaj drugih podatkov o tedanjih obrtnih in gospodarskih razmerah in dokaj nasvetov, kako naj bi se pridobivanje in izdelovanje raznega blaga izboljšalo in povzdignilo, bi mogli navesti iz Hermannovih pisem. A za označbo prosvetnega stanja in gospodarskega življenja, kakor ga je potopisec opazoval pred 150 leti, naj zadostuje to, kar smo v pričujočem spisu povedali. Vedno pa nam ostanejo pogledi v preteklost zanimivi, ker nam razgrinjajo stanje takratne dobe in nam obenem pričajo, kako močne tvorne sile so se v našem narodu že od nekdanj pojavljale in kako bistveno so se v stoletju izpremenile vse gospodarske in prosvetne prilike. Pri tem nas z zadovoljstvom navdaja zavest, da se je naš narod do danes povzpел na znatno višino kulturnega in pridobitnega udejstvovanja. Vedno bodo imele veljavo besede modrovalca Wagnerja v Goethejevem »Faustu«:

»...Slast je to velika,
ko človek v časov se duhá zamika,
kako razmišljaj mož je bistroglav o čem,
kako prišli krasno smo daleč mi potem.«

V trenutkih kratkih.

V trenutkih kratkih je od muk vžarela
vsa duša moja,
v trenutkih kratkih nemo se objela
življenje sta in smrt.

Zastokale v meni rože so pomladne,
zastokala bolest —
dokler ni padlo vse v večere hladne
in zginilo v noči brez zvezd...

Ema Deisingerjeva.

Ajdova preproga pred kapelico. (Fot. Fr. Krašovec.)

Zametene stopinje.

Avtoriziran prevod iz francoščine. — Druga knjiga.
Henry Bordeaux — Krista Hafner.

III.

Palace Hôtel v Cauxu je modern grad z industrijskimi stolpi in trgovskimi lopami. Je ogromno poslopje, ki ima tristo do štiristo sob, solnčno rotundo in rdeče strehe, ki se ko živ trak prepletajo preko ogromnega poslopja. Tu je vse preskrbljeno za udobnost in razveseljevanje.

Tu vsakdo lahko živi kakor hoče: ali v vrtincu življenja ali sam zase. V tej razsežnosti se vsakdo lahko vdaja svojemu okusu. Lahko menjaš trikrat do štirikrat na dan obleko, se zabavaš, igraš, plešeš, doživljaš najzanimivejše ljubezenske prigode in blestiš v družbi, ali pa živiš meščansko družinsko življenje, ali pa se zapreš v svoje stanovanje. Skupna dvorana je tako velika, da v njej lahko postrežejo s čajem štiristo gostom hkrati. Iz bližnjih letovišč prihajajo sem na izlete, na zabavo, bodisi poleti, ko je minila vročina, ali pa pozimi, ko se bliža noč in z njo konec smučanja ali sankanja. Takrat je tu živahno veselje, ki ga gorski zrak in telesne vaje dodajajo blesku obraza ob šumu razgovora.

* * *

Tereza Romenay je bila od tistih gostov, ki jih nihče ne opazi. Skoraj nikdar ni zapustila sobe, ker se od padca še ni bila dovolj opomogla in pa, ker se je hotela izogniti nadležnim radovednežem. Marsikak sprehajalec je zaman izgubljal čas, da bi iz dalje odkril skrivnost te žene, ki je kot jetnica preživljala dolge ure v slamnatem stolu na balkonu ali pa je stala in pazljivo opazovala igro svetlobnih žarkov.

V duhu se je zazrla v preteklost. Za pečino Ville neuve, zadaj za Dent du Midi s sedmimi vrhovi, kjer se nežno razgrinja jezero, je razločila ob jasnem vremenu ledenik Trient, in še bolj zadaj — ni li tam gora, ki je ni razločila, ki pa jo je videla v duhu, gora njenega trpljenja? Z grozo se je odvrnila od nje, pa jo znova poiskala. Toda na pobočju Savoje — tam je bila povečini megla, tam je bilo vedno vse kakor oddaljeno in jezero se je tam zavijalo — ji ni tam mežikala njena rojstna hiša v pozdrav? Po raznih znakih, zvonikih in vaseh je skušala določiti, kje leži. Vdala se je sanjam in zopet je živela v časih, ko je kot zasanjana deklica dvigala roke v zrak proti tem mehkim bregovom ali pa jih stegovala v pozdrav ljubezni, ki je napolnjevala žejno srce. Kakor toliko žená je tudi ona ljubila ljubezen. Šla je nekam in sama ni vedela kam. Sedaj pa se je bala ljubezni; poznala je njene sladkosti, pa tudi njeno trpkost.

Tereza, slaba Tereza, na kaj misliš? Ljubimec ti je umrl v gorah in videla si, kako močan je bil v trpljenju. Zavrnil te je, ko si mu ponudila, da bi mu sledila, da bi pred njim šla v deželo, odkoder ni vrnitve. Zavrnil te je, ker te je ljubil v najvišji ljubezni, v tisti, ki samega sebe pozabi ob njem, ki ga ljubi. Vsak večer moliš za pokoj njegove duše, in med molitvijo si zakrivaš obraz, morda zato, ker se gledaš z njim na Kalvariji Proz, morda zato, ker se ti zdi ta ljubezen grešna. Da, rodovi poštenih žená, iz katerih si izšla, počivajo v blagoslovljeni zemlji na majhnem vaškem pokopališču, ki bi ga zopet rada videla; tam je tvoja babica in tvoja draga mati, ki tvojega srca ne bi mogla razumeti, ki bi je bilo tebe sram in ki te kliče. In zdaj še živi Julka, tvoja hči, ki jo obožuješ, ki potrebuje svojo mamico — svojo ubeglo mamico in ne sme nikoli spoznati njene krivde. In mimo tega je še domača hiša, sladkost domačega miru, vse dobrote rednega življenja, ki si ga bila izgubila, pa zopet našla. In nad vsem tem je Bog, ki ga kličeš na pomoč in ki ti je zaradi tvojega kesanja odpustil. Toda morda si ob sami misli na svojo ljubezen lahko nezvesta? Kdo pozna misli? Nikomur ne škodujejo in moremo jih poslati, komur hočemo. Ne moremo jim vedno zapovedovati — kakor ptičke odlete in se smejejo ptičarju. Nevidno življenje našega bitja so. In dokazujejo naše bivanje. Tereza, kam ti plovejo misli? ...

Tereza je sanjala in trpela ...

Čakala je Marka, hrepenela po njem in se ga bala.

Toda, da bi le prišel in vse bo zopet dobro, vse bo svetlo ko v celici na Velikem Svetem Bernardu, kjer sta se bila našla. Pravkar je Julka tožila zaradi njegove odsotnosti. In mahoma se je je polastil strah, da ga sploh ne bo, da se mu je smilila, toda da je ne ljubi več.

Končno je prišel. Kmalu po obisku gospe Noransove. Ni je obvestil. Nič bolj ga ni čakala ta dan kakor ostale dneve; nič bolj in nič manj. Potrkal je na vrata, kakor bi stanovanje ne bilo vpisano na njegovo ime, in ker ni nihče odgovoril, je potrkal še večkrat. Čeprav je bilo še zgodaj, je bila že na balkonu in je gledala na pot, na pot, po kateri je prišel, pa ga ni spoznala. Prav v pred-sobo je morala priti in reči: »Noter!«, da jo je slišal.

Hotel je pohiteti k njej in*jo objeti. Ona se mu je hotela vreči v naročje. Ko pa sta stala drug pred drugim, sta v zadregi onemela; ona je od presenečenja pobledela, on pa je to bledost napačno razumel. Prve opuščene kretnje pa je težko nadomestiti.

»Jaz sem, Tereza! Moral bi Vas bil obvestiti. Zdi se mi, da ste se ustrašili.«

»Ustrašila, ne! Ne, Mark! Tako sem vesela, da Vas vidim.«

»Dolgo je že, kar se nisva videla.«

»Tako dolgo!«

Vzel je njeno roko in jo spoštljivo poljubil. Ni se mu upala ponuditi lica, njega pa je vabilo to lice, v katerem se je znova pretakala kri. Zopet je opazil, kako je nežno in mehko. Oba sta seveda pregnala prezaupno tikanje. Kakor na Svetem Bernardu, se je tudi zdaj vse drugače zgodilo nego sta si bila predstavljala. Toda pri čudnem svidenju sta si bila bolj tuja drug drugemu nego sta se bila ločila. Izogibala sta se pogovora o sebi, da jima beseda ne bi zastajala.

»Mati Vas pozdravlja,« je rekel.

»Lepa hvala, vedno mi je bila tako dobra!«

Skušala mu je odgovarjati s prikupno ljubeznivostjo in bala se je, da se ji to ne bi posrečilo. Pozvedoval je po Julki; pravkar se je sprehajala z gospo Acherjevo in se je izborno zabavala; sicer pa se je morala skoraj vrniti.

»Zelo samotno živite tu,« je začel znova. »Ne bi smeli ostajati sami.«

»Ni mi dolgčas.«

Če bi se bila družila s tujci, bi ga bilo gotovo jezilo. Povedala mu je, da je Silvija Monestier njuni hčerki dobra prijateljica in da jo gospod Monestier včasih obišče; toda zadnje čase le bolj poredkoma. Pravijo, da se je zaročil z Nemko Irmo Waldheim, ki stanuje s svojo družino tudi v tem hotelu. Mihael Monestier zaročen! Mark se je zelo čudil. In njegova posmrtna ljubezen do prve žene, ki je še vedno gorela in ki jo je vsakdo občudoval?... Kako se človek spremeni in kako pozabi! Baš sta se razgovarjala o zaroki Mihaela Monestierja, ko sta hipoma utihnili. Nista li opazila brezna, ki jima je zijalo nasproti? Kako se človek spremeni in kako pozabi! Na to polje nista smela stopiti!

Ko sta zopet prišla do besede, nista vedela, kaj bi govorila. Ona je iskala za hip, zardela ko mlada, boječa deklica in končno je povprašala po njegovi prtljagi.

»Tu,« je rekel in pokazal majhen potni kovček in odejo, ki je bila nanj privezana.

Ona se je začudila:

»Torej Vam bodo kovčke spravili sem gor? Boste ostali dlje časa pri nas?«

»Ne, Tereza, ne morem! Moram skončati načrte za Rusijo.«

»Torej samo nekaj dni? Kaj si ne boste vzeli počitnic?«

»Še nocoj odidem.«

»že?«

Hudo ji je bilo in čudila se je obenem in ni mogla ničesar dostaviti vzkliku. On pa je v svojem razbolelem srcu mislil, da ji ni do tega, da bi ostal pri njej, in zato ne sili vanj. Tako se jima je večal nesporazum. Vse se jima je spreminjalo v rano.

Po kratkem, mučnem molku je začela drug pogovor, pa tudi ta je skoraj utihnil in tako tudi vsi naslednji — kakor kamenčki, ki jih mečemo v vodo in se v njej porazgube. Odvedla ga je s seboj na balkon in mu pokazala razgled. Ponoči je deževalo, toda megle so se bile že razpršile. Po plohi sta nebo in jezero najbolj čista. Modrikasta sopara, gosta megla lepih dni je ko tenek pajčolan objela gore in griče.

»In tu doli,« je pokazala, »kaj vidite?«

»Tam doli?«

»Da! Tam je moj stari dom!«

»Ne morem ga videti, ker dela jezero tam ovinek in predaleč je.«

»Že mogoče,« se je ljubko vdala. »Toda jaz vem, da je tam in zelo sem vesela.«

Da bi ji ustregel, je tudi on iskal med drevjem griček Publier. Tu je prvič spoznal Terezo. In ob tem prvem srečanju je spoznal njeno očarljivost, katero je le Andrej Norans znal opisati. Potem, ko jo je bil tako sirovo spodil, se je morda zatekla v to staro hišo. Morda se je zatekla vanjo celo s svojim ljubimcem. Kaj je torej postalo iz njegovih spominov na njuno zaroko? Tudi ona jih je odpodila.

Saj je ni mogel vprašati: »Ste li bili z njim tam?« Prepovedal si je, da se ne sme povrniti na preteklost. Nikoli ne bo vedel; toda v dvomu je izgubil del sreče, ki je bila nekdanj njegova. In ker tega ni mogel prenesti, se je odvrnil od pokrajine in se vrnil v salon.

Ona pa si je mislila: »Ne ljubi me več. Nič več ne spozna hiše, v kateri sem mu obljubila zvestobo.« V tem hipu ni pomislila, da je to zvestobo izdala. On pa je mislil na drugega, ki ga je ona pozabila.

Prišla je za njim in mahoma ga je v nedolžni preprostosti vprašala:

»Nič več nisem lepa, Mark, ker imam ostrižene lase. Kajne, da sem grda? In gube imam tudi? Tu in tu, vidite! Bojim se, da sem že stara.«

Zaupljivo in v neprisiljeni ljubkosti se mu je približala, da bi jo bolje videl. V njej ni bilo ničemurnosti; navdajala jo je le želja, da bi mu bila všeč. Ta želja je bila kaj naravna pri ženi, ki je opazila, da je mož več ne občuduje. Gledal jo je v silni žalosti:

»Motite se, Tereza! Lepši ste ko kdaj prej.«

Ta obraz, ki ga je življenje izklesalo, ga je globoko ganil in občutil je njegovo neizrekljivo in močno privlačnost. Ona pa se je prestrašila tega izreka, ki ga je izgovoril resno, kakor bi hotel jamčiti za njegovo resničnost. Ljubši bi ji bil prijazen nasmeh ali poljub, katerega je pričakovala ob prihodu, a ga ni dobila. Izpraševala se je, ali ni Marku žal njene lepote, ki jo je zatemnil Veliki Sveti Bernard, in ali ga s svojim vprašanjem ni morda užalila.

Ko jima je pogovor zopet zastal, je on razvezal svojo prtljago, poiskal v kovčegu pisemski ovitek in ga dal ženi.

»Ta pisma so Vaša,« je rekel. »Vračam Vam jih. Nimam pravice, da bi jih hranil.«

Ni ga takoj razumela. Ni bila pripravljena na kaj takega. Brez zadrege je vzela skrivnostni zavojček in je celo vprašala:

»Kaj je notri?«

»Odprite zavitek, ko mene več ne bo tu, nocoj ali jutri! Morda je bolje, če jih uničite. Toda le Vi imate to pravico.«

Ni si vsiljeval viteške vloge. Noranova pisma niso bila njegova. Doma jih je tiste dni enkrat že držal nad ognjem, nato pa se je domislil, da je

Terezina dolžnost, da izvrši to žrtev. Ne bo ji prevzemal mesta. Morda bi rada še zadnjič prebrala te priče strastne ljubezni? Ali pa se bo morda temu prostovoljno odrekla vpričo njega? To bi bil dokaz njene nove ljubezni. Tako je iskal doživetja iz preteklosti, ki jo je preganjal.

Končno je spoznala, kaj hoče, in hipoma je zardela po vsem obrazu, kakor je ob plimi v hipu poplavljenjo vse obrežje.

»Oh!« je skoraj užaljeno ugovarjala, »zakaj jih niste sežgali? To ni prav!« In tako je dokončala:

»Takoj jih bom sežgala, tu pred Vami.«

Razumel je njeno odločno kretnjo in za hip se mu je celo zdelo, da ravna neusmiljeno z ljubeznijo Andreja Noransa. Toda Tereza je bila že prosta in je mislila le še nanj. Vendar pa je odšel na balkon, da ji njegova navzočnost ne bi bila nadležna in bi bila sama v tem žalostnem trenutku, polnem grenkih spominov.

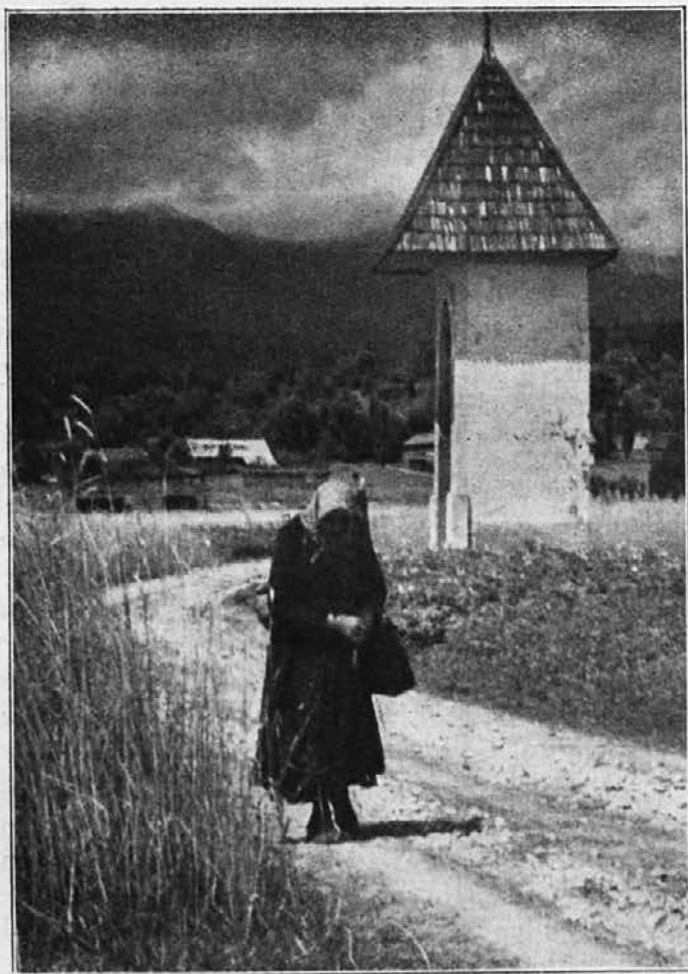
Kamin je bil zaprt. S težavo je odstranila pokrov. V modernih hotelih pogrešamo najpotrebnejše stvari. V njih je elektrika in centralna kurjava, ni pa vžigalic. Morala je v svojo sobo ponje. On pa je na galeriji mislil, da se skriva in prebira ljubimčeva pisma.

Naglo je izročila plamenom, kar ji je nekdaj napolnjevalo srce in življenje. Suhi listi so prasketali, se zvijali, se sukali in se dvigali. Če bi se bila sklonila, bi bila v svitu ognja lahko brala visoke in pokončne črke, ki jih je tako dobro poznala. Potem pa je vse zogljenelo in razpadlo. Ni se sklonila, dva ali trikrat je popravila ogenj, da je hitreje gorel in, ko je bil pred njo le še pepel, je jokala.

Zakaj je jokala? Sama ni vedela. Morda zaradi prenapetih in slabih živcev? Sama nad seboj je plakala, od žalosti, ker je čutila nad seboj možovo sovraštvo, od žalosti, ki se je ni mogla znebiti, ki jo je razjedala pa vendar celila sama od sebe kakor rane, ki se jih ne dotikamo. Tej žalosti je bilo ime Andrej Norans, toda ni več izgovarjala imena, le v molitvah je še klicala z njim. Hotela je živeti ko vsakdo, ki se mu vrača zdravje, sedanost jo je vso prevzemala.

Mark se je vrnil v sobo. Ona ni vedela, da je tu, in on jo je gledal, ko je jokala. In mislil je, da joka nad onim in priznal je njene solze. Že drugič je zatisnila mrtvecu oči.

Hotel je zbežati, jo prepustiti njeni bridkosti in se zakleniti v svoj ljubosumni nemir. Toda ona ga je opazila. Spogledala sta se in ker nista našla besed, sta trpela molče, ona zaradi njega in on zaradi preteklosti...

Oblači se ... (Fot. Fr. Krašovec.)

Julka ju je rešila.

Kakor kraljica, ki jo spremljajo dvorjanice, je vstopila in pričela razgrajati v predsobi:

»Mama, mama! Gospod Monestier prosi, če sme priti k Vam.«

Nič ni slutila, kaj se je bilo zgodilo. Ko pa je skozi odprta vrata zagledala očeta in mater skupaj, je vzkliknila od presenečenja, nato pa od veselja. Ni ji bilo mar, ali sta žalostna ali vesela. Samo da sta bila skupaj, pa je bila zadovoljna. Objemala je zdaj očeta, zdaj mater, potem pa se je zmagoslavno obrnila k spremstvu, ki je obzirno ostalo v ozadju. V njem so bili gospa Acherjeva, gospod Monestier in mala Silvija.

Takoj so vsi obstopili gospo Romenay. Mark je to opazil: kamor je prišla, so jo vsi opazili, vzljubili in ji zaupali. Gospa Acherjeva se je vdala in že vnaprej vse odobraval, kar je odločila njena gospodinja, katero je bila prej neusmiljeno obsojala. Silvija se je stiskala k njej ko njena druga hčerka, toda Julka je pazila, da ji ni prevzela mesta. Gospod Monestier pa je iskal njenih nasvetov in zaupal v njeno modrost. Kakšen neviden čar je torej izhajal od te žene, ki ni iskala cesarstva, ni imela v sebi nič prisiljenega in se je vedno obračala k njemu, kakor bi iskala pri njem varstva?

Vzgojiteljica je odvedla otroka na balkon in gospod Monestier je razložil, zakaj je tako zgodaj prišel. Hotel je obvestiti prijatelje, da se je sinoči zaročil z gospodično Irmo Waldheim iz odlične rodbine iz Lipskega; zlasti pa je še prosil gospo Romenay, da bi o tem obvestila Silvijo.

»Bojim se, da je ne bi užalil,« je priznal. »Vi, gospa, znate lepše govoriti ko jaz. Vaše besede so nežne ko roke bolniške strežnice, ki se dotikajo in ne povzročajo bolečin.«

Hotel je poplačati to uslugo in je razlagal, kako se je zaročil:

»Ta zadnja leta sem živel le za hčerko. Rad pa bi živel tudi nekoliko zase. Nikoli se nisem nameraval znova oženiti, toda življenje je tako močno. Vse me loči od gospodične Waldheim: narodnost, vera in okus; in vendar, vidite! Ona je tako odločna, tako delavna, živahna, sveža in odkrita ter se ničesar ne boji. Prekrasna je, kadar pleza po gorah in skalah. Nikoli ne bo bolna, najbrž tudi nikoli umrla ne bo. Človek je zdrav, če jo le pogleda.«

Nato se je izgovarjal na čas — moral je k zaročenki — in se je poslovil, proseč še enkrat gospo Romenay, da mu izpolni željo kakor je prosil. Mark ga je spremil in ga povabil h kosilu. Bal se je, da bi bila sama z ženo, in je iskal družbe.

»Waldheimovi sicer ne bodo zadovoljni. Toda, pri moji veri, vseeno sprejemem. Naj malo hrepeni po meni! Tu ali v restavraciji?«

Mark se je obrnil k ženi in ponovil vprašanje. Julka, ki se je vrnila v salon, je takoj ugenila, kaj je, in je prigovarjala:

»V restavraciji, v restavraciji! Tam je veliko ljudi, tu pa smo vedno sami. Papa, niti enkrat nismo šli doli. Pa je tam veliko okno, skozi katero se vidi jezero.«

»Obleke nimam,« je boječe ugovarjala Tereza.

Hkrati je v lični kretnji, kakršne imajo na slikah grške žene, ki nosijo vodo, pokazala na svoje lase. V restavraciji bodo vsi pasli radovednost na njej in morda poznajo celo žalostno gorsko dogodbo, v kateri je ona izvajala žalostno junakinjo. Čemu naj prenaša vse te bodeče poglede njen obraz, ki se je komaj zacelil? Toda ne bo li njen mož mislil, da se je zatekla v svoje skrito žalovanje in ga noče zapustiti, če bo preveč jasno pokazala, da bi rajši ostala v sobi? Zato se ni upala siliti vanj in je trepetaje čakala, kaj bo Mark odločil.

On pa je mislil le na to, kako bi se zgubil v množici; na vsak način se je hotel izogniti zapnemu razgovoru in preživeti dan v vsakdanji družbi Mihaela Monestierja; upal je, da mu bo ta dan prinesel srečo, pa ga je že takoj ob prihodu pustil na cedilu, kakor ga je bila pustila Tereza.

»Vaša obleka je zelo lična, verjemite mi!« je rekel Monestier. »Vedno ste sami. Nekoliko se boste raztresli.«

Ni ugovarjala tej odločitvi; vdala se je in že je mislila na drugo obleko, ki ji bo bolj pristojala in ki jo bo pred kosilom lahko še nekoliko zlikala.

* * *

Gospod Monestier je odšel in Tereza je medtem, ko je njen mož poslušal klepetanje Julke, ki mu je imela toliko povedati, vzela Silvijo k sebi. Dolgo časa jo je skoraj žalostno opazovala, preden jo je obvestila. Nikoli ni hotela prizadeti zla živi duši in zdaj so ji naložili, da trpinči ubogo otrokovo srce.

»Ne bi li hotela imeti tudi ti mamo?«

»Očka mi zadostuje.«

»Očka ne zadostuje vedno.«

»Jaj, moj atek je kakor mama!«

Vendar o tem ni bila več trdno uverjena. Oče je ni več zavijal v pretežka ogrinjala, ni je več silil na sveži zrak in ni bil več zraven, kadar se je odpravljala spat. In hipoma se ji je storilo milo po teh časih. Vrgla se je v naročje gospe Romenayevi, ki jo je tolažila, ji dajala poguma in nadaljevala:

»Rdeča je in plavolaska, so mi povedali. Zelo rada te bo imela, prepričana sem.«

»Kdo?«

»Irma Waldheim.«

»Oh, da, Nemka! Jaz je ne maram.«

»Zakaj ne?«

»Ker zbada.«

»Zbada?«

»Da! Prvič, ko me je objela, me je njena zaponka zbodla.«

Še druge stvari so bile, ki so zbadale še huje nego ta pomembna zaponka. Tereza se je na tihem in v najboljši veri jezila nad divjaštvom, nad nezvestobo Monestierjevo, ki je pozabil na mrtvo ženo, katero je toliko časa objokoval, in je zdaj vsiljeval otroku mačeho.

»Obljubi mi, da jo boš ljubila,« je še dostavila, da bi si pomirila vest, in je pobožala otroka.

»Ne morem.«

»Poskusi!«

»Oh, kako je Julka srečna!«

»Zakaj?«

»Ona ima že očeta in mater, morda že celo od rojstva...«

* * *

Ko se je gospa Romenayeva prikazala v široki hotelski obednici, je čutila, da so vsi pogledi uprti vanjo. Šla je na svoj prostor, ki je bil prihranjen zanjo ob odprtem oknu, in trpela je, kakor tisti, ki jih gole kažejo po cirkusih.

»Ne glejte me! Samo žena sem, uboga žena, ki je veliko trpela in še ni prestala vsega trpljenja.«

Mark je šel za njo z Mihaelom Monestierjem. Obžaloval je že svojo odločitev; tudi on je čutil nesramnost gledalcev.

Silvija in Julka sta se veselili na svojih stolih. Zdelo se jima je, da sta že mladi gospodični, ker sta si smeli sami izbrati prvo jed.

Mihael Monestier je od daleč pozdravil Waldheimove in jih skrivaj pokazal svojim prijateljem; tako so lahko občudovali okroglo gospodično Irmo in njen zdravi tek pri kosilu. Za popoldne je bil že oddan: dogovorili so se z večjo družbo za izlet na Dent de Jaman; tudi otroci pojdejo z njimi.

»Prepustite mi Julko! Pot je prav lahka. Do Combe d'Amont se bomo peljali z električno železnico, od tam pa smo v tri četrt ure na vrhu. Tam je zelo obsežen razgled.«

Obrnil se je k Marku in je skušal pridobiti še njega, deloma iz vljudnosti, deloma da ne bi bil tako sam med temi Nemci.

»S hčerko pojdite. Tudi vam bo sveži zrak dobro del.«

»Še nocoj odpotujem.«

»Do vlaka bomo že nazaj, četudi bi se peš vračali.«

Mark se je upiral, zakaj rad bi bil ostal sam s Terezo, sam, četudi bi se mu trgalo srce. Skušal je brati v ženinih očeh. Ona je mislila, da se brani le zaradi nje, da pa bi rad šel. Kjer ni zaupanja, se povsod naseli nespornost. Tudi ona je želela malo časa in malo samote, da bi se bolje sporazumela z njim, da bi spoznala njegove misli in zopet našla njegovo prijateljstvo kakor na Velikem Svetem Bernardu. Ker pa mu je hotela ustreči, ga je še sama silila na sprehod:

»Bolje se boste počutili nego v Parizu.«

Tedaj si je domišljjal, da ji ni nič zanj.

»Prav! Pa pojdem!«

In takoj ji je bilo žal, da je izrekla te besede, v katere sama ni verjela.

* * *

Po kosilu so z Nemci odšli. Vsi so bili v turistovskih oblekah in celo najdebelejši in najokornejši med njimi so imeli nekaj vojaškega na sebi. Bili so v dokolenkah, oboroženi s čutarami, preko prsi so jim viseli daljnogledi in bahali so se, kakor da so v uniformah. In njihove noge v okovanih čevljih so bile velikanske.

Mihael Monestier in Mark Romenay pa niti hlač nista zavihala; bila sta v nizkih čevljih, v rokah sta imela drobne paličice in na vlaku so se Nemci celo norčevali iz njiju. Neka gospa je celo drzno bleknila:

»Nemara gresta v Versailles?«

Ko so izstopili, je gospodična Irma vodila vso družbo. Imela je nazaj počesane, svetle lase, bila je visoka in močna, podobna gorski divji ženi. Zares je ozdravel, kdor jo je le pogledal. Mark je razumel pretirano oduševljenje tovariša, ki je stopal po njenih stopinjah in ji je dvoril, kakor dvorijo na Francoskem igralkam in pisateljicam. Hotel je, da ga razume. Za njima je s povešeno glavo stopicala Silvija kakor tepen pes. Kadar se je steza zožila, je Nemka prišla otroka za roko in ga oblastno porivala pred seboj.

Na kratki poti so se imenitno zabavali. Na vrhu se jim je odprl prekrasen razgled: na eni strani jezero in Savojske Alpe, na drugi pa gore in pašniki okoli Gruyère; ti čudaški potniki seveda niso občudovali zemlje, ampak so hoteli pokazati svoje obleke, upirali so se omotici in drug za drugim stopali na visoko, koničasto skalo, ki se je dvigala nad strmim prepadom. Gospodična Waldheim je pričela to zabavo in gospodično Waldheimovo je moral vsak ubogati.

Mark je pogledal Julko, ki je stala pred njim. Videl jo je, kako se je obrnila in z veseljem gledala to preizkušnjo.

Hotela je pokazati svojo neustrašenost in je rekla: »Kaj bo to? Na Svetem Bernardu je še vse hujše.«

Zdelo se mu je, da je najbolje, če jo prepusti njenemu veselju. Poskočila je — nekoliko nevarno je bilo seveda, toda on je bil zraven, da jo takoj ujame — nato se je zaobrnila ko plesalka in zanjo je bilo zabave konec.

Ostala je še Silvija, ki se je skrila na zadnji konec čete. Njej ni bilo za to zabavo.

»Pazi se!« ji je zaklical oče in to jo je še bolj prestrašilo.

Ni marala naprej, celo nazaj je hotela. Gospodična Waldheim je izbruhnila v smeh:

»Ha, ha! V glavi se ti vrti.«

Prijela jo je za roko in izjavila:

»Jaz ti bom pregnala te muhe, neumnica mala!«

Odnese jo je na visoko skalo, ki je bila najbolj navpična med vsemi, in se nagnila z njo. Otrok je zavpil, se otepal in debele solze so mu tekle iz oči.

»Nu, vidiš, da ni nič, ti mala, boječa Francozinja!«

Vsa družba ju je gledala in se smejala; toda Mihael Monestier je bil hipoma za njima. Sirovo je iztrgal Silvijo iz Nemkinih rok in zaklical:

»Izpustite jo, takoj!«

Ko bi odrezal, je otrok nehal jokati. Zaročenca sta si stala nasproti ko dva sovražnika.

»Kaj norite? Ničesar ji nisem storila.«

»Saj ste videli, da se boji.«

»Kakopak! Saj prav zato! Strah mora premagati.«

Mihael ni odgovoril in je odvedel deklico na rob prepada:

»Tako! Se sedaj še bojiš?«

»Ne! Ker ste Vi pri meni.«

Silvija je stala prav tik prepada; ni se genila, niti z očmi ni trenila. Malo se je tresla, toda kaj zato! Razumela je, da gre za resno stvar, ki je pač vredna, da ne kriči, da ne zbeži. Ni vedela, da je bila v tem hipu ko njena rajna mati.

Oče jo je odnesel na rokah, Mark Romenay in Julka pa sta ploskala.

»Zelo si pogumna.«

Obrnil se je h gospodični Waldheimovi in trdo dostavil:

»Kaj niste tega vedeli: Ničesar ne razumete.«

Po tem prizoru je zavelo nekaj hladnega v družbi. Niso malicali na travi, ampak so se takoj vrnili proti domu. Ob povratku Mihael Monestier in Irma Waldheim nista bila več zaročenca. Ena kretnja je zadostovala, da sta spoznala, kaj sta drug drugemu: tujca.

* * *

Julko je ta dogodek razburil in ko so prišli domov, je takoj pripovedovala materi:

»Silvin očka je natepel zlobno Nemko, ki je hotela vreči Silvo v prepad.«

Mark je popravil povest in potem je prišel čas, da odide. V pričakovanju sladkosti je mineval dan kakor eden od onih jesenskih, ko čakamo od ure do ure, da bo solnce posijalo skozi oblake, ki pokrivajo nebo, pa se znoči, prèden se je solnce prikazalo.

»Kdaj zopet pridete?« je boječe vprašala Tereza.

Ah! Če bi bila rekla: »Zakaj že odhajate?« Toda ni ga skušala pridržati. Odslej se je ko krščenica podvrгла bodočnosti.

»Ne vem še, kdaj se vrnem. Prav kmalu, seveda!«

»In kaj nameravate z nama?«

Ob tem preprostem vprašanju je čutila, da ji je rdečica zalila obraz prav do ušes. Tako rada bi bila vedela, kdaj se bo zopet vrnila na svoj dom. Doslej se ji je zdela njena usoda neodločena.

»Nu, da!« je razlagal Mark. »Nekaj časa ostane ta lahko še tu.«

»Pripravljena sem na pot.«

»Ko bo nastopilo slabo vreme, se bosta vrnili v Pariz.«

»V Pariz!« je nežno zašepetala.

»Da! Mati Vam bo delala družčino za čas moje odsotnosti.«

»Torej boste odšli z doma?«

»Zimo bom preživel v Rusiji.«

»In me ne boste vzeli s seboj?«

»Pomislite vendar, Tereza! Zima je tam pre-huda.«

»Oh!«

Ni skušala ugovarjati, toda zdaj je vendar doumela, česar si doslej ni hotela priznati: da je bilo odpuščenje na Svetem Bernardu le mrtva črka. In kakor po tovariševi smrti na ledeniku Proz je tudi zdaj občutila grozno, neskončno samoto. Strastno je poklicala Julko, ki se je igrala na balkonu, in jo pritislila k sebi, kakor bi se bala, da ji je ne bi kdo vzela. Njen krik mu je šel do mozga. Komaj je izpustila hčerko, že jo je vzela Mark v naročje in je na njenih svežih licih iskal Terezine poljube.

V skupni zbežanosti sta begala za živo, trajno vezjo svoje nekdanje ljubezni.

*

En sam otrok je zadoščal, da je razdril zaroko Mihaela Monestierja. Bo li Julka zadosti močna, da premaga v njunih srcih spomin, ki ju loči? ...

(Dalje prihodnjič.)

Iz anatomije.

Iz katerih snovi je naše telo?

Dr. Janez Plečnik.

Ogljikov dvokis. (Ogljikova kislina.)

Rekli smo, da stvari so stvarjene iz (ene ali več) snovi (Element; Grundstoff; prvina). Ogljik (oglénc; Kohlenstoff; Carboneum; C) je ena le-teh snovi.

Snovi se spajajo med seboj pa spojki nastajajo. Pa spojki zopet razpadajo (ali v snovi ali) v razpadke. Opažamo menjo večnosti (Energie) pri nastajanju spojkov pa tudi pri razpadanju spojkov.

Spojki, ki je v njih tudi ogljik (oglénc; C), imajo ime organski spojki. Telo (rastlinskih in živalskih) živin (Lebewesen) je narejeno pretežno iz organskih spojkov. Dosti je torej ogljika (C) v našem telesu.

Ogljik (C) — tako govoré — ima v naravi troj videz (allotrope Modifikation).

Poznajo ogljik kot diaman t. Ogljik, ki ima videz diamanta, je prosojen, prozoren, je zelo trd, je vledenjen (kristalast). Diamant — to je do-gnano — je povsem čist ogljik; diamant je snov.

Poznajo drugič ogljik kot grafit. Ogljik, ki mu je videz grafitu prisojen, je črnkasto siv, je mehek in je ledenčast (kristallinisch); ledenci grafitu so pa druge podobe od onih diamanta. Grafit je povsem čist ogljik (C); grafit je snov. — Rabijo grafit — to je obče znano — za duše v svinčnikih in rabijo ga kot črn za črnjenje železnih peči.

Poznajo tretjič ogljik (C) kot kameno oglje (premog), kot kostno oglje, kot lesno oglje, kot ogléno (koks), kot saje (žužel, éli; Kienruss): ves ogljik le-tega videza je črnkast in ni ledenčast in ves ogljik le-takega videza — torej: kámeno oglje, lesno in kostno oglje, saje, ogléno — ni povsem čist ogljik (C); ogljiku le-tega videza so primešani močno raznoteri organski in anorganski spojki.

Troj in precej različen videz je torej prisojen ogljiku (C), pa: videz naj je ogljiku tak ali tak — prižgan ogljik (C) gorin zgori. — Kakšen je pač zgôrek (das Verbrennungsprodukt) ogljika? Nosili se bomo danes prav nad tem vprašanjem.

* * *

Dvoja potrebôča (Erfordernis; Caf) je za vsako gorenje. Potrebno je, da prižgem o gorivo (diamant, grafit, saje, les, oglje, petrolej, bencin, alkohol) in potrebno je, da zrak (kisik zraka) more do goriva. Oboje je kar obče znano.

Pravimo: »prižgem o« gorivo — in povemo: mi zagrejemo, mi segrejemo gorivo do neke mere in to do tiste meje, ki ob njej gorivo zagori in (kar vselej) zagoreva. Treba je torej toplote za vnetje, treba je toplote za »zagoretje« goriva in je treba — tako skušnja — za raznotera goriva raznomerne toplote. Zagrejmo in segrejmo žveplo na 260° Celsija, pa se bo vnelo; žveplo zagoreva ob 260° C. Segrevajmo fosfor, pa se bo vnel naj-pozneje ob 60° C; fosfor pa zagoreva navadno že pri vsakdanji toplini, pa ga denejo torej pod vodo, da ne zgori kar sam od sebe. Toplota za vnetje, za »zagorenje«, za »zagorevanje« žvepla je torej dosti višja od one, ki fosfor pri njej zagori, (in navadno) zagoreva. Toplota, potrebna za zagorenje oziroma za zagorevanje snovi, je zagorevna toplota (Entzündungstemperatur).

Prižgano, torej po zagrevanju vneto gorivo segreva kar naprej in naprej samo sebe do zagorevne toplote; gorivo — tako pravimo — zagoreva, se vnema ob lastnem ognju. Saj vemo: goreče bruno neha goret, če tako nerodno leži, da se ne zagreva zadostno ob lastnem plamenu, ob lastnem »gorenju«; trebamo zasukati, preložiti, predejati tako, nerodno ležeče, goreče bruno. Tudi vemo: ugasnemo gorečo svečo, če pihnemo v njen plamen; shladimo namreč stenj in vosek sveče pod »zagorevno« toplino, s pihom in pihanjem pa sveča neha goret.

Merimo množino toplote v stvari (torej toplost stvari) s »toplomerom«, ki pove toplost v »stopinjah«. — Slovencev beseda »toplo-mer« (prav res ni dobra in) je očitno nemška »Wärme-messer« oziroma grška »thermometer«. — Pustimo še male k besedarstvu priti! Nekoč sem upravljal vročičnega dečka. Naročil sem tako in ravnali so tako in so merili otroku vročino vsak dan po parkrat. Govoril sem pri enem obiskov z otrokom kar samim. Otrok — bister in zgovoren — mi prav ta dan ni mogel odgovoriti na vprašanje po višini, po »stopinji« vročine. Z besedami je mencial in mencial in je končno izmencial: »e - e - e - stopinjar« je padel na tla, se je razbil in mama so šli po novega v mesto. Srečen otrok! Ne ležiš na »bilrotbatistu«. Mati te je povila v platnene, domače, slovenske plenice. Otroče, kar zini in kar znova jim povej: »stopinjar«. — Stopinjar je, ki dela, ki meri stopinje. Stopinjar je torej kar primerna nadomestnica tudi za vsakršnovrstne »lestvice« = »skale« pri mernikih. So torej stopinjarji razni »vodomeri, elektromeri, vodoštevc, elektroštevc;«; zdi se mi, kolkom tudi ne bi trebalo več na »lestvice« (Leiter).

Tudi zrak — rekli smo tako — je potreben za gorenje. Vemo: goreč bencin, goreča petrolejka, goreč alkohol, goreča grmada ugasnejo koj, ko jih pokrijemo, odenemo, zastremo z rjuho; s plahto, s čoho (die Kotze), ko jih torej zasujemo, zasipljemo s peskom, ko jih zamečemo z ilovico; preprečimo namreč zraku (kisiku) dostop do go-

riva s pokrovko, z odelom, z zástorom, s peščenim ali ilovnatim námetom, zásipom, zámetom.

Že smo se bili doteknili vsega tega o dobrih prilikah pa vemo, da goreče gorivo (sveča) posnema iz zraka kisik ter nam je znano, da goreče gorivo neha goretí koj, ko je posnelo iz (danega mu) zraka ves kisik.

* * *

Skušnja kaže, da povsem čist ogljik (Carbóneum; C), torej da diamant ter grafit prižgana povsem zgorita in da ni pepela po njih, in skušnja uči, da kar le plin nastane ob zgorenju čistega (!) ogljika (diamanta, grafita). Nastali plin — to so dognali — je spojek ogljika (C) in kisika (O). Le-ta plinast spojek — tudi to je dognano — je zloženina iz enega dela ogljika (C) in iz dveh delov kisika (O). Označajo torej le-ta spojek kot »CO₂«; reci: ce-o-dve.

Bravec že ve, da CO₂ je plin, ki je tudi v sodavici (kisljnici). — Ce-o-dve ima pri Slovencih imena: oglénčeva kislina, oglenja kislina, ogljikova kislina, ogljikov dvokis. Nobena teh oznak ni zadovoljiva. Mi imamo drugo smer, pa se ne bomo nosili nad popravljanjem teh oznak. Le-tako urejevanje od kemikov uporabljanih oznak bi vedlo kar v podrobnosti kemije. Narod pričakuje, da bo ljubljansko vseučilišče odpravilo (splošni) nered pri rabi oznak. Vseučilišča žive od naroda pa naj žive za narod. Vzemimo P l e t e r š n i k a v roke pa vidimo, da narod loči: kisasto, kisló, kiselasto, kiselnato, kiselkasto, kiskasto, kislásto, kislíkasto, kislóbnó, okísano, zakísano, prekísano in še dokaj drugih oznak, ki uho Slovcu govori o njih, da niso enačice.

Ce-o-dve je plin, je brez duha, je (en in polkrat) težji od zraka in — poudarjamo to — ne gori (v zraku) in nobena stvar ne gori v njem samem.

CO₂ ne gori (v zraku) — pa CO₂ torej ne more greti in zgreti vode, ne more napraviti pare, ne more napraviti elektrike, ne more dati svetlobe! CO₂ torej nima (za nas uporabne) večnosti v sebi, on je brez energije.

* * *

Prižgimo ogljik, ki ima primesi (kamenine), ki ni povsem čist; prižgimo torej kameno oglje, saje, oglje narejeno iz lesa ali iz kosti, pa bo le-ta nečisti ogljik tudi gorel. Skušnja pa kaže, da le-tak nečisti ogljik zgore: v pline in v pepel. Vemo: plini gredo skozi dimnik, pepel ostane v peči. Dognali so: to, kar ostane v peči (pepel), je potemek kar samih (kamenenih) primesi ogljiku in to, kar gre skozi dimnik (plini), je (skoraj le) CO₂ in gre ves ogljik goriva kot CO₂ skozi dimnik. Ves ogljik goriva se je torej

pripojil ob kisik zraka, ki je stopal h gorečemu gorivu. Vemo pa: CO₂ ne gori več (v zraku), on nam torej ne greje in ne zgreje vode, on ne napravi pare, on ne more goniti strojev, on ne da ne elektrike ne magnetne sile, on ne da svetlobe. CO₂ torej, pa naj je nastal pri zgorevanju čistega ali nečistega ogljika, n i m a n o b e n e (uporabne) večnosti, je brez energije.

Pravijo torej takole: organski (!) spojki se spreminjajo (presnavljajo) pri gorenju tako, da nastaja toplota (in časih tudi plamen) in da nastaja obenem tudi CO₂. Pa pravijo tudi takole: če se organski spojki spreminjajo tako, da toplota in CO₂ nastajata, potem označamo njih spreminjanje (presnavljanje) kot gorenje.

* * *

Udi našega telesa so stvarjeni (pretežno) iz organskih spojkov. Naši udi so torej spojki ogljika z drugimi snovmi. Vemo: udi našega telesa prižgani goré ter zapusté pepel. Udi našega telesa so torej zmes organskih in neorganskih (kamenenih) spojkov. Prižgani in goreči udi našega telesa se ob gorenju spreminjajo in razpadejo, kolikor so organski spojki, v CO₂ in postanejo, kolikor so kamenine, pepel. CO₂ — poudarili smo to — nima nikake večnosti. Naši udi so stvarjeni torej iz organskih spojkov, ki imajo večnost, in naši udi — prižgani in goreči — razpadajo v spojke brez večnosti.

Mi (in živali) se hranimo (pretežno) z organskimi spojki in živimo ob le-teh večnosti; saj vemo, da ne moremo ne živeti in ne delati brez (zadostne) hrane. Mi vdihavamo tudi velike množine zraka (kisika), mi smo gorki in mi izdihavamo CO₂.

Kisik stopa v kri, krožečo po pljučih, hraniva stopajo v kri, krožečo po (ostalih) črevesnih sluznicah. Hraniva in kisik se srečajo torej v naših udih. Hraniva gore (tlè) v naših udih ob vdihanem kisiku, se pripajajo ob vdihan kisik. Hraniva nas grejejo pri tem in oddajajo telesu svojo večnost.

Hraniva, našemu telesu primerna, niso čist ogljik pa zgore torej v CO₂ in ostane od njih še nekaj pepela v našem telesu. CO₂ gre iz nas po pljučih pri dihanju, pepel gre iz nas, raztopljen v vodi, kot scavnica.

Pripomniti je, da naše telo ne deluje do čista popolnoma, da prav ves ogljik našega telesa ne zgoreva v CO₂ in da gre nekaj ogljika iz nas tudi s scavnico — o tem pa o dobri priliki.

(Dalje prihodnjič.)

Beseda o izseljevanju in razmerah naših izseljencev.

J. Jerič, urednik, Amerika.

Ko sem bil v domovini na obisku, lahko rečem, da sem le malo ljudi srečal, zlasti mladih fantov in deklet, ki bi ne izjavljali: »Oh, ko bi mogel z Vami v Ameriko?« Še starejši možje, že pri petdesetih, so se slično izražali.

Kaj je temu vzrok? Kaj naše ljudi tako žene v tujino? Sam sem med temi, saj me je slični nagon gnal v Ameriko pred osemnajstimi leti. Odkod ta nagon? Komaj smo končali šolo in dali slovo kratkim hlačam, pa smo že sanjali o Ameriki. Odkod to?

Kako je bilo pred vojno, vsi vemo; Slovenec je dobil v Avstriji le najnižje službe in še te le po milosti višjih in vladajočih Nemcev. Bili smo gospodarski in politični sužnji. Za nas Slovane so imeli na Dunaju le kake drobtine. Kjer je bil res kak boljši kruh, tam je redno sedel Nемеc. Ali sedaj smo Slovenci vendar v svobodni, lastni jugoslovanski državi. Pa kljub temu. Ako bi sedaj Amerika le odprla priseljevanje, lahko trdim, da se kmalu polovico naših ljudi izseli v Ameriko, samo ko bi se mogli. Le opazujte in poslušajte doma ljudi, pa boste istih misli kakor jaz. Zakaj to in odkod?

Po mojem bo zaslužek in kruh. Za nas Slovence je nastala Amerika nekaka dežela sreče in blagostanja. Res je, marsikateri kmetski dom je rešila Amerika pred bobnom in jih še rešuje. Ko so se prvi taki srečni Amerikanci vračali domov in pripovedovali o razviti industriji v Ameriki, kako se v Ameriki dobro zasluži, kako je to in ono, saj smo mladi in stari kar zijali in že tedaj delali načrte, kako bomo sami šli v Ameriko, si sami pomagali in nekega dne sami prišli takole domov, kakor oni, ki smo jih poslušali. Iz tega je ljudem po deželi in pozneje tudi po mestih postala Amerika nekaka bajna dežela gole sreče. To je šlo med našim ljudstvom od srca do srca in jih osvajalo.

V resnici pa so ameriške dolarje vsi naši krvavo plačali s svojimi žulji. Vprašajte Slovenca, ki je kedaj delal v ameriških tovarnah, rudnikih, šumah ali pa na farmah, pa vam bo povedal, da se v Ameriki precej drugače dela kakor doma. Tukaj delaš, prvič, da

krvavo zaslužiš to, kar ti da v plači ameriški kapitalist, drugič, da poleg svoje plače proizvajaš dobiček svojemu delodajalcu. Ako nisi tak delavec, te nimajo nikjer dolgo.

Zato srečaš čestokrat po Ameriki Slovence, ki ti takole odgovarjajo: »Če bi bil jaz doma tako delal, kakor moram tukaj, pa tako varčeval, pa bi imel doma boljše Ameriko, kakor jo imam tukaj.« In to je resnica. Doma je marsikateri popival in veseljačil, dokler ni začel groziti boben. Ko pa se je ta jel oglašati, tedaj pa v Ameriko! Mnogim je ta pomagala, a mnoge pa tudi pogubila. Koliko naših ljudi se je pohabilo po ameriških tovarnah in rudnikih? Koliko slovenskih življenj je žrtvovanih ameriškemu kapitalizmu? Veliko število jih je.

Danes, ko je Amerika (pišem namesto Zedinjenih držav samo Amerika, ker čitatelji to bolje razumejo) zaprta za priseljevanje našim ljudem, odhajajo v druge dele Severne in Južne Amerike. Silijo v Kanado, Brazilijo in Argentinijo. Pač golo hrepenenje po sreči, češ, v svet pojdemo in vrnemo se nekoč bogati in srečni nazaj. A iz Kanade, Brazilije in Argentinije se jih bo malo vrnilo srečnih in bogatih nazaj. Mnogo se jih sploh moglo ne bo, take so razmere v teh državah in deželah.

V Južni Ameriki kraljujejo španski, angleški in deloma ameriški kapitalisti. Gradijo železnice, bavijo se s kavnimi nasadi in nekaterimi drugimi deli. Je tudi nekaj industrije, a v tej so prave suženjske razmere. Delajo po 12 do 16 ur na dan. Po 10 ur že malokje. Te tovarne so last ali angleških ali ameriških kapitalističnih magnatov. Postavili so jih tamkaj, ker doma v Ameriki ne morejo izkoriščati delavske raje tako kakor tam. Ondi dobijo cenejše delavce; južne države nimajo nobenih delavskih postav, ravnajo z delavci kakor s sužnji. Ker imajo tako proste roke, zato so tam. In tem padajo v milost in nemilost priseljenci, ki iščejo tam dela.

V Kanadi so šume, poljedelstvo in nekaj tovarn in rudnikov. V slednjih zaposlujejo le bolj angleške delavce, ki prihajajo iz Anglije, ker v Angliji vlada sedaj velika industrijska kriza in imajo stalno skoro do dveh milijonov ljudi brez dela. V tovarno se kak Slovan le s težavo vrine, pa če se, dobi kak tak prostor, kjer je ali zelo nevarno ali pa nezdravo in kjer angleški delavci sploh delati nočejo. Taka mesta so na razpolago Slovanom. Druga ne. Ponajveč naših ljudi

dela v šumah, na farmah in precej tudi v rudnikih. Delo na farmah pa ni stalno. Od aprila do oktobra so zaposleni, morda malo dlje, potem je pa redno konec. Po nekaterih krajih imajo prav pridne delavce v službi le za hrano. Večinoma jih odslavljajo čez zimo. To, kar poleti zaslužijo, še nimajo dovolj za življenje čez zimo. V šumah tudi ni prav stalnega dela. Prav stalnega dela je v Kanadi bore malo. To razvidim kot urednik slovenskega lista, ko sleherni dan naši na-

pa mečejo na cesto. Tako imamo mnogo naših opešancev, ki so garali po 20 ali 30 let v rudnikih, tam pustili svoja mlada leta, svoje zdravje in vse. Stavke, ki so na dnevnem redu vsakih par let, so jim požrle vse prihranke. Zdaj zapirajo rudnike in tako morajo za kruhom drugam v industrijska mesta. Tam jih odklanjajo pri zdravniški preiskavi in kakega stalnega dela sploh dobiti ne morejo. Taka je, dragi moji, tujina za naše izseljence.

Rojstna hiša Jožeta Podmiljšaka (Andrejčkovega) v Krašnji pri Lukovici. Med vrati in oknom spominska plošča. Napis na njej: V tej hiši se je rodil — slovenski pisatelj — Jože Podmiljšak — Andrejčkov Jože — dne 24. marca 1845 — umrl 24. decembra 1874. Na desno v ozadju Limbarska gora. (Foto: Vesel Ferdo.)

ročniki v Kanadi spreminjajo naslove, kar je znak, da se vedno selijo za drugim delom. Torej stalnosti v Kanadi ni. Preidejo leta in leta, da spravi priseljencec toliko, da more misliti na povratek.

Take so torej razmere, katere uživajo naši izseljenci v Kanadi, Braziliji in Argentini. Zato: če kdo hoče dobrohoten nasvet, naj ga sprejme, in ta je: Nikar v te kraje!

V Združenih državah se Ameriška delavska federacija hudo uveljavlja in je izvojevala že mnogo za delavstvo koristnih zakonov. Zadnja leta vneto delajo na to, da se sprejme in uveljavi zakon za starostno zavarovanje. To je nekako pokojninsko zavarovanje. A industrijski magnatje, ki imajo velik vpliv na administracijo, nasprotujejo temu tako, da delavce zavarujejo pri zasebnih zavarovalnih družbah, prispevke ali premije za zavarovalnino pa preračunajo pri plačah. Posledice tega so pa tele: Povečini vse industrijske družbe danes zahtevajo, da mora delavec, preden je sprejet v delo, k zdravniku na preiskavo. Posebno natančni so radi zob. Ako ima kdo slabe, gnile zobe, si mora prej dati popraviti zobe, preden ga zdravnik priporoči. Delodajalci pravijo, če moramo plačati zavarovalnino za delavce, hočemo sprejemati tudi le zdrave delavce. Tako so oni, ki so slabotnega zdravja, zopet zapostavljeni. Ameriški kapitalizem pa izkorišča le najboljše delavske zdrave moči. Slabotne in stare

»Mladika«, vem, prihaja v večino slovenskih domov in ljubljene stari domovini. Ko boste brali te vrstice zlasti vi, mladi, — preberite jih še enkrat! Vzemite si te vrstice k srcu in naredite trden sklep: V tujino nikdar! To, kar bi imel žrtvovati tujini, kar je žrtvovalo že na stotisoče naših Slovencev, bom žrtvoval rajši svoji lastni domovini. Bolj je potrebna teh mojih žrtev moja lastna domovina, kakor mrzla tujina...

Vi mladi, vi ste bodočnost domovine. Ti današnji fant in današnje slovensko dekle, vidva bosta jutri slovenski mož-gospodar in slovenska žena-gospodinja. Vi se učite treznosti, varčnosti in poštenega slovenskega življenja. In če se boste naučili in izvajali to, dragi moji, boste imeli Ameriko doma!

Jože Podmiljšak- Andrejčkov Jože.

Tedaj, ko smo imeli komaj župnika Ciglerja povest »Sreča v nesreči«, Levstikovega »Martina Krpana«, Erjavčeve »Hudo brezno« in Jurčičevega »Jurija Kozjaka«, je začel pisati četrtošolec Jože Podmiljšak, s pisateljskim priimkom »Andrejčkov Jože«. Malo v rebri, deset minut od Krašnje pri Kamniku, v hiši, ki se ji pravi zdaj »pri Gmajnarju«, je

bil Andrejčkov Jože l. 1845 rojen in je l. 1860 na pri-govarjanje župnika Varla in z njegovo pomočjo odšel v ljubljanske šole, kjer se je do sedme gimnazije prav pridno učil. Pa je moral k vojakom za tri leta, po vojaških letih se je v Celovcu vdiinjal pri trgovcu Perjaku, nato je služboval pri deželnem odboru v Ljubljani, slednjič je bil nameščen pri pošti v Trstu. Tedaj je bil pa tudi že bolan in 24. decembra 1874 je umrl za jetiko v ljubljanski bolnišnici. Zdaj počiva v grobnici Slov. pisateljskega društva v Ljubljani. — Čeprav je Podmiljšak živel tako malo let, vendar je bilo njegovo pisateljevanje zelo plodovito. Samo od l. 1867 do l. 1872 je napisal kakih 150 spisov, med njimi povest »Žalost in veselje«, ki jo je 1867 izdala Mohorjeva družba, in l. 1868 v Mohorjevem koledarju povest »Tolažba na smrtni postelji«, že po njegovi smrti, leta 1875, je v 35. zvezku »Slovenskih večernic« izšla kratka povest »Srečen«, črtica iz življenja med vo-jaki. Podmiljšak je prevajal tudi igre iz tujih jezikov, zlasti iz češčine, za gledališče. Tako sta v 16. zvezku »Talije« l. 1870 izšli igri »Sam ne ve, kaj hoče« in »Umetnost in narava«; Dramatično društvo v Ljubljani pa ima baje še več Podmiljšakovih prevodov v rokopisu. Več prevodov, povesti in črtic je izšlo tudi v Zori, pri Slovenski Matici, v Glasniku in Besedniku. Nekaj Andrejčkovih spisov je tudi še v dijaškem listu »Torbica«, ki so ga l. 1865 ljubljanski tretjeolci sami pisali in so imeli svoje dijaško književno društvo. — Andrejčkov Jože je v svojih spisih opisoval naše kraje in življenje na kmetih, ki ga je nesebično ljubil do svoje prezgodnje smrti: — Dasi Slovenci radi pozabljammo svoje sinove, vendar so se v zgodovinskem Črnem grabnu, v rojstnem kraju pisatelja domačnosti, Andrejčkovega Jožeta, dne 6. julija 1950 spomnili svojega rojaka in mu omislili za rojstno hišo spominsko ploščo. Ves v solcu je bil Črni graben; kot romarji so prihiteli častilci Andrejčkovega Jožeta; farni zvon jih je vabil, belila se jim je naproti bela hišica, običajen dom naših velikih mož. Slovesnost je otvoril nečak in rojak Podlimbarskega, g. Maselj, nato je govoril prof. Maks Pirnat, spregovoril je še prof. dr. Rožič, udeležili so se slavlja tudi zastopniki oblasti, število Krekovcev iz družine Sv. Peter in iz Italije je prihitel župnik Štolfa. Pevski zbor »Sloge« je zapel Jenkovo »Molitev« in »Buči morje Adrijansko«. — Ni ustvaril velikih del Jože Podmiljšak; a kar je ustvaril, je izšlo iz ljubezni do doma in naroda. Če smo pravični, tudi nikakor ne smemo njegovih tedanje dobe spisov meriti in ocenjevati z merilom in strogostjo sedanje dobe. Bil je marljiv graditelj pri naši prosveti, mož, ki je moral biti in doseči vse iz sebe, brez opore, brez vodilne roke. Vsak časek je žrtvoval delu in izobrazbi sebe in naroda. In če niso njegova dela vrhovi literarne umetnosti, so pa tisti zdravi kamni in zidaki, brez katerih ne zraste nobena še tako umetna stavba. Zato je Andrejčkov Jože predvsem mladini in dijakom blesteč vzor pridnosti, vztrajnosti in ljubezni do slovenskega jezika. Za sedanje, maloprodne čase, ko se troši toliko dragocenega časa za sport, res: živ memento! Morda so tudi trdi časi, ki so bili tedaj drugače hudi kot danes, in morda tudi trda zemlja po okolici Črnega grabna, ki deli le trdemu delu in še temu le skop zaslužek, tisti vzgon, ki je dal Andrejčkovemu tolike vztrajnosti. Saj je okolica Črnega grabna dala tudi dr. Jaka Zupana, Jov. Vesela (Koseskega), Maslja-Podlimbarskega, J. Kersnika, Fr. Detelo in še druge.

Nove knjige.

Ivan Cankar: Zbrani spisi. Deseti zvezek. Uvod in opombe napisal Izidor Cankar. V Ljubljani, 1950. Založila Nova založba. Cena broširanemu izvodu 68 Din, v polplatno vezani knjigi 80 Din, v celo platno 86 Din, v polusnje vezani pa 110 Din. — V dvanajstem letu po Cankarjevi smrti je izšel deseti zvezek njegovih Zbranih spisov. Več kot leto dni je minilo, odkar je Nova založba izdala zadnjega. Premajhno zanimanje slovenskega naroda za svojega največjega pisatelja je krivo, da je izdajanje njegovih izbranih del zvezano s težkimi žrtvami. Značilno je pa za naš čas tole: Cankarju postavljajo spomenike, o katerih se je prelilo toliko potrpežljivega črnila, da bi mogel izdati kdo ysaj tako obsežen zvezek, kakor je ta pravkar izišli. V njem so povesti: V samoti, Smrt in pogreb Jakoba Nesreče, Aleš iz Razora, Marta in Črtice. Božična pripovedka »V samoti« je izšla kot 61. zvezek »Slovenskih večernic« Mohorjeve družbe leta 1908. V njej je Cankar izrazil svoj mladostni pesimizem tistih let, značilno vero v neomajno moč usode, ki vodi in vlada vse. V sledečih povestih se ta brezupni pogled na svet že ublaži. Izidor Cankar pravi v predgovoru k naslednji povesti: »Teško je prezreti, da se s tem javlja ne le nov, ampak tudi sila važen moment v razvoju pesnikovega življenskega nazora: teža življenske odgovornosti se prenaša iz zunanjih, usodnih in mračnih sil na tehnično osebnega razsodka in osebne moči. Obenem se spremeni vse vrednotenje življenja. Dotlej ga je Ivan Cankar vrednotil po čustvu sreče, ki ga življenje daje ali ne daje; itd.« V »Smrti in pogrebu Jakoba Nesreče« samem pa beremo, da je »že ena sama solza, iz ljubezni prelita, dolgega življenja vredna«. To pesniško spoznanje se še jasneje izrazi v »Alešu iz Razora«. Zmaga pravice nad krivico je problem tega znamenitega in tudi oblikovno izredno dovršenega dela. V nedokončanem romanu, »Marta«, ki doslej še ni bil objavljen, je v šestih poglavjih podal sliko ljubeče in trpeče ženske, ki v zatajevanju same sebe najde svoj cilj. Sledi deset črtic, ki so v letih 1905/06 izšle v raznih revijah in kot podlistki po dnevnikih. — Deseti zvezek Cankarjevih spisov nam prinaša spet čisto novo plat umetnika, nam ga kaže v dobi razvoja, ki vodi umetnika k optimizmu. Založnica objavlja, da bo odslej spet redno in hitreje izdajala Cankarja in da menda že za letošnji božič dobimo XI. zvezek. Tako smemo upati, da bo kmalu pred nami celotno Cankarjevo delo, ki bo velikemu umetniku dostojnejši in trajnejši spomin nego so različni obsekani kamni in bronaste podobe tega, kar je bilo od njega minljivega. —a.

Stori to! Navodilo za lepo vedenje. Izdala in založila Jugoslovanska orlovska zveza. 1929. Knjižnica Orla, št. 28. Din 45.—. Tisk J. Blasnika nasl. Str. 108. — Lepo vedenje je pol zmage v družbi. Da smo uka o lepem vedenju silno potrebni, o tem ni dvoma. Naj za zabavo navedem nekaj »voglatih« primerov. Mladec pride, sede na ponujeni stol ob meni, pa dvigne dolge noge in mi jih postavi na prečko pod mojim stolom. Tako se zvera in snaži svoje blatne čevlje ob moj politiran stol. — Pride punčka, morda petnajstletna, sede in preden začne pripovedovati, potegne tobačnico iz jope in si prižge cigareto. — Pride ženin, akademično izobražen, z nevesto v pisarno —

po uradnem poslu. Ima pa suknjič ogrnjen in cigaro v ustih — —. Ko so baš sveže poribane stopnice, ti prav gotovo kdo debelo pljune nanje, drugi ti vrže čik in ga razhodi. — Po tlaku gredo štirje nadebudni. Strnjeni. Pride stara ženica. Nihče se ji ne ogne. S tlaka mora revica v blato. — Takih rožic »bontona« kar mrgoli po livadah našega lepega vedenja. Zato je ta knjižica Orla silno potrebna. Razdeljena je na tri dele: Prvi del govori o vedenju, drugi o govorjenju, tretji o pisanju. Knjiga je sestavljena katekizemski, to se pravi, da je na levi zastavljeno vprašanje, v sredi odgovor (tiskan debeleje), na desni pa so nekakšne splošne misli, ki se nanašajo na osrednji odgovor. Ta razdelitev je v tisku (imena graditelja ni treba navajati po starem pregovoru: »Ex ungue leonem« — po enem samem kremplju leva spoznaš), že tako izvirno zgrajena, da kaj podobnega še nimamo. Že zaradi same tiskarske zgradbe je knjiga tako zanimiva, da si jo bo pač vsak ljubitelj lepe, oblikovno vzorne knjige rad nabavil. Tudi platnice so svojska lepota zase. — O vsebini moramo splošno trditi, da je dobra, pravilna in zares za lepo vedenje dosti izčrpna. Pripomniti pa mi je, da se vendarle pozna ob delu hitra roka. (Razsoden bo takoj ugenil, zakaj; razodene mu založba in letnica). So še trdote v izrazu, so stvari v knjigi, ki so vendarle preveč same ob sebi umevne, in so vprašanja, na katera je mogoče dati številno odgovor; pri taki ureditvi pa mora vprašanje samo že nekako izsiliti pravi odgovor. Dokaj je tudi tiskovnih pogrškov v knjigi. Res so popravki dodani — toda tak katekizem jih ne sme imeti in je res neodpušljiva malomarnost univerzitetne tiskarne, da tako natisne. Knjiga bo doživela brez dvoma še več izdaj. Za prihodnjo se je treba temeljito pripraviti, da bo ob tej lepi obliki pel tudi tekst svojo pesem.

R. C.

Naše slike.

Slavko Pengov: **Vstajenje in Vnebohod.** Od prvih početkov krščanskega religioznega slikarstva spadata med najbolj pogosto uporabljane motive prizora Kristusovega vstajenja iz groba in Njegov vnebohod. Čudežna prizora sta že od nekdaj živo zanimala dojemljivo dušo umetnikov in jim oplajala domišljijo. V vseh dobah najdemo slikarske upodobitve teh dveh prizorov, saj so največji mojstri čopiča skušali z njimi podati svoje najboljše. Težko je najti pri tem kaj novega, podati ta važna trenutka na svojstven, še čisto nepoznan način. Zato je naloga umetnika, ki se loti tega težkega problema, posebno težavna. — Na sliki »Vstajenja« vidimo svetopisemski prizor, podan nekako tako, kakor smo ga navajeni od klasičnih italijanskih mojstrov sem. V ozadju je angel, ki je odvalil težki pokrov grobnice in ki mirno gleda zemljanom nedoumni prizor. Kristus se dviga iz groba, kakor da plava kvišku, k luči, ki z močjo pada v svetlih pramenih od zgoraj. Lik Kristusov ni svetopisemski, niti ljudski pojmovan, ker predstavlja od smrti prebujajočega se Zveličarja, dočim običajno religiozno pojmovanje gleda v Vstajajočem zmagovalca in premagovalca smrti in trohnobe. Zdi se, kakor da je Pengov imel v duši misel, ki jo je Zveličar izrazil tedaj, ko je obudil od smrti Jairovo hčer. Tedaj je rekel: »Deklica ni mrtva, ampak le spi.« In vendar je

bila za ljudi resnično mrtva, zanj, za Boga pa je bil to sladek sen. On, ki vdiha življenje vsem stvarim, more spet obujati, kar je zapadlo smrti. Torej: Zveličar je kot človek resnično umrl, pa se je kot Bog-človek iz lastne moči dvignil iz groba, dvignil, kakor se umrljivi zemljan prebudi iz snā. Kakor na prvi hip iznenadi to posebno pojmovanje in prikazanje vstalega Zveličarja na Pengovovi sliki, pa nam je po tej misli izvirnost takoj všeč, ker spoznamo, da je tudi na ta način upodobljeni Kristus pojmovan verski čisto pravilno; da, še bolj budi v nas tiho grozo in sveto radost ob tem največjem dokazu, da je bil res človek in bil res Bog. Obrazi šestero rimskih vojščakov izražajo vsi zapored: začudenje, osuplost, strah in srd. So to sijajno označeni karakterni obrazi, telesa imenitno proučena, skupina pa jasno in pogumno sestavljena. O barvnem sožitju, katero daje šele vsej kompoziciji s svojo igro luči in teme pravo vrednost, naš posnetek seveda ne more nuditi niti blede predstave. — Manj neobičajno je Odrešenik pojmovan v »Vnebohodu«. Kompozicijska naloga je bila pri tej sliki še posebno težka, ker je bilo treba stisniti v podolgovati okvir lik Kristusa, ki se dviga v nebo. Z desno blagoslavlja učence, levica pa kaže navzgor, odkoder sije mogočna žarka luč, ki obliva Kristusovo postavo in jo nekako izpreminja v prosojen, svetel lik. Apostoli so po večini v temi. Vsi zro v Učenika, nekateri skoro preplašeni, drugi spet verno vdani in polni občudovanja. Tudi na tej sliki je Kristus bolj realistično pojmovan, upodobljen bolj kot človek, dočim so glave apostolov nekako tradicionalno tipične. Ves prizor je pa prav dramatično razgiban, v posameznostih natančno prestudiran, v celoti pa popolnoma zaključen in mogočen. — Obě sliki, ki bosta viseli vsaka na eni strani presbiterija nad vrati, sta očitvidno zgrajeni paralelno in simetrično. Pri obeh je slikar izrabil močno nasprotje teme in svetlobe, pri obeh je Kristusova podoba v sredini, dvignjena nekoliko nad okolico, ožarjena in nekako skrivnostno poduhovljena, kakor da je telo brez zemeljske teže in snovnosti. Kar pa posebno odlikuje obe tudi po dimenzijah veliki deli (saj sta sliki dolgi skoro po 2-80 m, visoki pa po 2-45 m), je pogum, s katerim se je mladi umetnik lotil težke naloge, spraviati tolikšno množino postav v živo in skladno skupino in dati sliki skupen, enoten izraz. — Napram prejšnjim Pengovovim slikam sta te dve relativno znatno višji, pa tudi ne glede na prejšnja dela absolutno dobri in krepki sliki. Z njimi se je Slavko Pengov uvrstil med naše najboljše cerkvene slikarje. — Sliki je naročil župnik Mihael Pirnat iz Amerike, in sicer za svojo župnijsko cerkev v Butte v Montani. Cerkev je posvečena Dobremu Odrešeniku. Župljani so Slovenci in Hrvatje, torej sami Jugoslovani. Prav gotovo bosta te dve sliki, iz domovine poslani, vsem našim rojakom, ki žive onstran Atlantika, trajen spomin na domovino in zaeno tudi Američanom v dokaz, da imamo Slovenci res sposobne umetnike, tudi med najmlajšimi, in nam njih resno umetniško prizadevanje budi trdne nade v razmah naše likovne umetnosti. — K sklepu naj še dodamo, kje in kako je Pengov slikal. Za dve taki, res izredno veliki platni je bilo pač treba delavnice — ateljeja. Kje ga dobiti? Mladi umetnik je prebrodil vso Ljubljano, a primerno velike sobe in pravilno razsvetljene ni mogel dobiti. Zato je potrkal na vrata stiškega samostana. Gostoljubni opat p. Avguštin Kostelec mu je ponudil prazno,

obsežno dvorano v samostanu za atelje. Tam je mladi Pengov snoval in slikal — v samostanski tihoti — kakor so nekdanji menihi cistercijskega reda v Stični tiho ustvarili toliko odličnih umetnin. To opatovo gostoljubje, ki ga je velikodušno ponudil naši slovenski umetnosti, naj bi bilo pobuda za vse, da bi vsak, kakorkoli pač more, spričo naših bornih razmer pripomogel k razvoju toliko naših lepih talentov!

Kristus na križu. Na mogočno poslopje Ljudske posojilnice v Celju, ki je bilo nedavno po načrtih mojstra Plečnika zgrajeno, je pritrjeno vrh pročelja, visoko nad cesto, veliko, nad 3 m visoko razpelo. Po zamisli arhitekta prof. Jožefa Plečnika je izrezal Kristusa podobar Albin Slivar iz Ljubljane v Trnovem. Križ in telo je iz hrasta, oboje v naravni barvi. Lik Križanega je pojmovan precej realistično, izdelan pa v velikih obrisih tako, da bo oddaljenemu pogledu nudil pravo predstavo. V sôj, ki obdaja Kristusovo glavo, je vpletenih troje celjskih zvezd. Ob vznožju razpela gorita dve svetiljki. Razpelo je umetnina velike vrednosti in je mogočno pročelje poslopja z njim mnogo pridobilo.

Cankarjev spomenik.

Vrhnika, rojstni kraj našega največjega pisatelja Ivana Cankarja, je prva postavila temu resničnemu umetniku-rojaku spomenik. V nedeljo dne 10. avgusta so Vrhničani spomenik slovesno odkrili. Na predvečer (v soboto) je bila v dvorani Rokodelskega doma slavnostna akademija, pri kateri je sodelovala zvečine mladina in razodela umevanje in spoštovanje do Cankarja. Za nedeljo se je odela vsa Vrhnika svečano. Trobojnice, venci, slavoloki, topiči so pričali o domačem prazniku. Mnogo ljudstva se je zbralo iz vse okolice. Tudi Ljubljana je poslala polni vlak Cankarjevih čestilcev, med njimi zastopnike vlade, vojske, univerze in druge. — Spomenik je delo mladega kiparja Jurkoviča Ivana. Ulila ga je v bron akademija v Zagrebu; kamen za podstav je daroval rojak Lenarčič. Mladika prinese sliko spomenika prihodnjič.

Narodni pregovori in reki.

V Delaču zapisal Joža Gregorič.

Ako je meso šlahka (ceno), je juha mrhova.
Ako boš na post Vseh svetnikov jedel jabolka, boš imel toliko tvorov, kolikor jabolk boš pojedel.
Ako ne širiš (razmetavaš) denar, ni ne piruj!
Ako ne zna reči, zna pa leči. (Živina, ki jo preveč priganjaš, se ne bo opravičevala, ker se ne zna, ko pa ji bo preveč, se bo kar ulegla.)
Ako do Ivanja brli, po Ivanju kipi (letina).
Ako na Male maše na Zdihovem zmanjka kruha, bo slabo leto.
Ako na veliki petek dež pada, ga bo zemlja vse leto stradala.
Ako je na Velike maše lepo, bo lepa pšenica.
Ako je na Jožefovo lepo, bo lepa koruza.
Bog je samemu sebi najprej brado ustvaril.
Brez starega vola ne gre voz iz dola.
Bolje se je po cigansko voziti, kakor po gosposko hoditi.

Bolje je biti s starimi ljudmi v peklu kakor z mladimi v nebesih.

Bolje je, da ciganu ostane, kakor da bi meni zmanjkalo.

Bolje je na medu dobiti ko na govnu zgubiti.

Drugemu ugoditi — sebi razgoditi.

Drugemu po volji — sebi po nevolji.

Dober glas gre daleč, slab pa še dlje.

Dokler je sod moker, si vsakemu boter, ko pa je sod suh, je vsak zate gluh.

Do božiča káko — táko, po božiču bela kapa.

Denar je kuhan in pečen.

Govorje onemu, iz čigar nesreče se učijo drugi!

Gospodinja se naj ozira na petrovski post (28. junija)! (Naj hrani do takrat, kar ima v kašči.)

Gregorjevo (12. marca) je prvi spomladanski dan.

Juri podkuri (24. aprila) — Miha podpiha (29. septembra).

Jakolje (25. julija) je prvi jesenski dan.

Kar je preko pravice (čez mero), ni niti s kruhom dobro.

Kruh iz hiše, nemir v hišo.

Kjer ni loja, ni ni juhe.

Kruh je naš največji prijatelj.

Kdor se med poseje (otrobe) zmeša, ga prasci požrejo.

Kdor med bedaki živi, sam postane bedak.

Kdor hodi po selu, dobi po čelu.

Kdor na malenkost gleda, je malo vreden! (Tu naj spomnim na Shakespearejevega »Hamleta«, Cankarjev prevod str. 144: »Resnično velik je le tisti, kdor se ne gane brez velikega povoda.«)

Kolikor popov, toliko bogov. (Vsak malo drugače uči.)

Kdor ni grada videl, se peči čudi.

Kogar je kača pičila, se martinčka boji.

Komur Bog, temu vsi sveti.

Kar danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri; kar pa danes lahko poješ, to si spravi za jutri!

Kdor ni vreden, da prenese zlo, ni vreden, da bi dočakal dobro.

Kdor je dolžan, je na zdravem bolan.

Kdor jezika špara, kruha strada.

Kdor dolgo leži, se ga slama drži.

Kjer nič ni, vojska ne vzame.

Ko se Kostelec izleže (rodi), valje (takoj) torbo veže.

Kdor praša, rad ne da.

Kdor da beraču, bo našel pred nebeškimi vrati.

Kadar noče več na zelniku oves rasti, takrat naj vzamejo zeta k hiši. (Oves raste dobro tudi na slabši zemlji; kjer pa ne uspeva na zelniku, ki ima od vseh njiv najplodnejšo zemljo, tam je že velika sila.)

Kar se po Mali maši kosi, se na peči suši.

Kar se po norčiji dobi, nič ne boli.

Kadar se mačka umiva, bo prišel nekdo v goste.

Kadar se igrajo »zajčki« od stekla, na katero sije solnce, je prvi spomladanski dan.

Lahko je Boga moliti, še laže je biti pri miru.

Luka (18. oktobra) pravi Uši (Uršuli, 21. oktobra): »Uša, spravi repo, zakaj ti jo bom zametal!«

Luka s snegom suka.

Mož po grčih (grčah), žena po vrčih.

Mala maša (8. septembra) za suknjo praša.

Naj bo mah ali volna, samo da so čreva polna.

Na brusu ne išči loja!

Ni pšenice brez grašice.

Pravljica o divjem možu.

I. š.

1. Belokranjska iz Adlešičev.

Pri nas so videli večkrat Divjega moža na njivah ali v lozi. Prihajal pa je rad tudi k hišam ali v hiše, posebno tja, kjer je bilo vse tiho in mirno. Prihajal je rad tudi v zimskem času, če je videl luč v hiši in vrata odprta.

Nekega dne pa je prišel v neko hišo na Bednju, v kateri je zapazil luč. Misli je, da ni nikogar v hiši, ker so govorili le tiho, da jih ni bilo nič čuti. V hiši pa je bila takrat žena na porodu, in pri njej je bila babica. Povabili so Divjega moža, da naj prisede k mizi. Nekaj časa sedi tiho in gleda, kaj počno v hiši. Ko pa vidi, da bo žena vsak čas porodila in da veliko trpi, začne govoriti: »Potrpajte, potrpajte! Če ne bo rojeno vsaj še pet minut, bo svetnik, če bo pa prej, bo pa hajduk.« Toda žena ni mogla trpeti, tako ji je bilo hudo, in dete je bilo rojeno še prej ko v treh minutah. In to dete je bilo, ko je odrastlo, res hajduk. Do sive starosti je kradel, kar je le mogel dobiti. Divji mož pa je ostal pri njih vso noč do belega dne in so mu dobro stregli, da se je napil.

2. Gorenjska iz Št. Ožbalta.

V Št. Ožbaltu je bil v Dolinah posestnik Dolinar ob času, ko je bival v okolici Divji mož, ki je zahajal rad in večkrat k ljudem, s katerimi se je prijazno pogovarjal. Tudi k Dolinarju je prišel večkrat in ga učil in opominjal, kaj naj dela, seje in drugo. Na primer: »Dolinar, sej bob, sej!« Ako ga je ubogal in storil tako, mu je vse dobro obrodilo in je Dolinar

F. S. Stiplovšek: Samostanska kapelica v Krškem. (Lesorez.)

Nikjer niso plotovi s klobasami zagrajeni.
Na krožniku ni meje.
Nebo je visoko, zemlja je trda.
Ni vsak dan nedelja.
Noč ni tako dolga, da ne bi prišel dan, in dan ne tako dolg, da ne bi prišla noč.
Od oblencije (obilnosti) svet ne pogiblje.
Od jalove krave ne pričakuj ni teleta ni mleka.
Od dela ni bil še nihče debel.
Od hvale je še mačka crknula.
O Svetem Vidi (15. junija) se noč in dan vidi.
Poberuh (stiskač) najde posmetuha (razsipneža).
Pšenica devetkrat barvo spremeni, preden dozori.
Pri prazni boci (steklenici) se ne dela račun.
Po hvaljene jagode ne hodi s košem!
Prazen žakelj neče pokonci stati.
Revščine in kašlja ni moč skriti.
Roka roko umiva, obe pa glavo.
Sreča in bogastvo se selita.
Sitega očeta deco je lahko spoznati.
Samo batina pride prerano.
Sveti Duh — prinese tovor muh.
Suho drevo še dolgo stoji.
S prazno pestjo se ne moreš ubiti.
Siromaki ne bodo nikdar propali.
Sita mačka gotova lovica, lačna nevesta (snaha) gotova tatca.
Sreda — teden pojedaja.
Sv. Lovrenc (10. avgusta), vsaka voda studencec.
Sv. Pavel (10. januarja), pol zime odbavil.
Sv. Matija (24. februarja) led razbija, če ga ni, ga naredi.
Sv. Toma (21. decembra), sedi vsak mož doma.
Sanja o krompirju pomeni nesrečo.
Sanja o snegu pove, da boš čul nekaj novega.
Sanja o slivah in črešnjah oznanja nesrečo in bolezen.
Sanja o brazdah naznanja smrt.
Sanja o kalni in veliki vodi napoveduje nezgode in stiske.
Sanja o majhnem detetu — in zlasti še o umazanem — ne pomeni nič dobra.
Špot vsakemu v nedrije pade.
Učiti se moraš do matike (do groba).
Ukradena stvar peče.
V mlin in k maši nikdar ne prideš prerano.
Vsak svetec ima roke, a nedelja jih nima. (Vsak delavnik smeš delati, v nedeljo pa ne.)
Velika maša — v vsakem grmu paša.
Več je vredno eno leto (poletje) ko sto zim.
Več je vredna žlica meda ko lopata govna.
Vrag je črn, zraven ima pa še rogove.
Vrag ne iznese jajca na majhnem kupu. (Kjer je že kup denarja, ga pomaga večati hudič.)
Vsak izgovor je dober, magari jelšev.
Vsak svetec k sebi roke drži (obrača).
Vsakemu podložen — oslov podoben.
Veren sluga — oslov brat.
Vsaka duša raja želi.
V kamen in v koprivo strela ne udari.
Za žabo niso orehi.
Z gospodo je lahko črešnje brati, ali jih je težko zobati.
Zima ima železne zobe (pozimi se vse sne).

veliko pridelal. Pomagal pa je ljudem rad tudi pri delu na polju, tako pri oranju itd., za kar so mu dajali potem tudi hrano, ki so mu jo postavljali kar na njivo in jo je tam tudi pojedel. Nekega dne pa pride k Dolinarju popotnik z medvedom in prosi Dolinarja prenočišča. Dolinar mu odgovori, da ga ne more prenočiti, češ, da hodi k njemu prenočevati Divji mož. Tujec pa mu odgovori, da se nič ne boji Divjega moža, ker ima s seboj hudega psa. Nato ga je Dolinar vzel pod streho. Ponoči pa pride k Dolinarju prenočevati tudi Divji mož. Popotnik je naščuval na Divjega moža medveda, s katerim sta se dolgo borila. Naposled pa je medved užugal Divjega moža, da je kar zbežal. Toda drugi večer se je Divji mož spet vrnil, ni se pa upal do Dolinarja, le od daleč ga je vprašal: »Dolinar, imaš še tistega hudega muca?« Dolinar mu je odgovoril: »Še, še.« In Divji mož je odšel. Tako se je Dolinar odkrižal Divjega moža, ki ga je le nerad sprejemal v svojo hišo, ker mu je bil največ v nadlego in mu je tudi preveč pojedel. Poslej je Divji mož izginil iz tiste okolice in ga niso več videli.

Ultra-violetni žarki

so v solnčnih pramenih, a jih dobivajo v novejšem času tudi iz elektrike. Najnovejše pa je, da izžarevajo ti žarki tudi iz navadnih električnih hrušk z močno električno. Iznšli so tudi posebno steklo za električne hruške, ki propušča ultra-violetne žarke. Ne bo dolgo, pa bo dobiti v vsakem stanovanju na enen način te zdravilno vplivajoče žarke, kar bo velikega pomena za stanovanjske zdravstvene razmere. Doma na zofi boš ležal, odvil električno luč in ultra-violetni žarki te bodo obsevali z isto močjo, kakor če bi se solnčil kje v Italiji. Radovedni smo, če bo poznejši človeški rod tako slab, da bo potreben tega zdravljenja — ali če bodo potem vsi ljudje zmeraj zdravi!

Po okrogli zemlji.

Zle duhove klicati ali pa se jih znebiti. Znana je povest o čarodeju, ki je bil šele začetnik v svoji umetnosti: posrečilo se mu je pač, da je duhove poklical, ni se jih pa mogel odkrižati. Nekaj podobnega se je pripetilo Evropi: znala je uvesti iz Amerike muškato podgano, zatreti je pa ne more! Šele četrto stoletje je preteklo, odkar so v okolico Prage pripeljali iz Aljaske v Severni Ameriki dva samca in tri samice muškatne podgane ter jih spustili na polje. Kmalu nato so jih naselili še nekaj. V kratkem pa so se tako silno razmnožile, da jih danes cenijo na sto milijonov in so osvojile ozemlje 500.000 km², torej tolikšno kakor je vsa Italija. Avstrija, Čehoslovaška in Nemčija so zdaj muškati podgani druga domovina, prodira pa tudi že v Švico in Belgijo. Povsod pa dela škodo, ker silno rada rije po zemlji. Podobno kakor bober si izkoplje gnezdo ob vodi in vhod pod vodo. Tako poškoduje vodne naprave, zlasti jezove. Cela vrsta elektrarn je že morala občutiti rillec in zob muškatne podgane, železniške proge je spodkopala, velike ceste so se udrle, vodne rezervoarje je preluknjala itd. Zakaj pa niso muškatne podgane varno zaprli v živalski vrt (zoo), kjer bi jo lahko nadzirali,

ampak so ji rajši dali svobodo? Zato ker so mislili pač na korist, ne pa tudi na škodo. Muškato podgana ima namreč krasen kožušček, ki je primeren za pravé razkošne obleke. Pa tudi njeno meso je izvrstno. Po svoji dobri strani je torej podobna našemu polhu, le da je še več vredna, po svoji škodljivosti pa avstralskemu zajcu, ki so ga tudi iz Evrope tjakaj naselili, pa je zdaj največji sovražnik vsega ondotnega poljedelstva.

Ur odkriva svojo zgodovino. Mesto Ur na Kaldejskem, v domovini očaka Abrahama, ki jo je pa radi malikovanja moral zapustiti, vedno bolj zgovorno kramlja o svoji davni in slavni zgodovini pod lopato in krampom učenjaka Wooleyja (Vulija). Ur nikakor ni bil navadno ali neznanato mesto. Oklepali so ga 4 km dolgi zidovi in zato se je moral zdeti sodobnikom največje in najmogočnejše mesto sveta (kakor nam New York, London, Pariz). Še preden sta začela rasti Babilon in Ninive, je Ur že preživel svojo zlato dobo. Divji rodovi azijskih planjav so živeli preprosto pastirsko življenje, Ur pa se je šopiril v razkošju in ga pošiljal celo rajnim v grob, tako nam pričajo dela zlatarjev in draguljarjev po kraljevskih grobnicah. Lopata učenjaka pa koplje še globlje. Pod ozidjem starega Ura je odkrila sledove vesoljnega potopa, še spodaj pa stavbe iz kamnite dobe. Nasip, ki je pred 4000 leti obdajal mesto, je bil visok 8 m in širok 21 m. Zgradil ga je kralj Ur Engur. Okoli in okoli pa je v globokih jarkih tekla voda krog mesta. Na zapadu je tekla Evfratova glavna struga, na severu in vzhodu pa poseben prekop, še en prekop pa je bil napeljan prav skozi srce mesta in ga napajal tudi v dneh najhujše stiske. Redko je najti mesto, ki bi kakor mesto Ur v tako kratkem času povedalo svojo zgodbo; žal je pozabilo edinega Boga in malikom gradilo templje.

Nove strojne puške. Neki ameriški iznajditelj hoče prodati tri patente strojnih pušk, kakršnih doslej še nismo poznali: prva izstrelji v eni minuti 800 krogel 14 km daleč; druga odda v istem času 1400 strelcev pa v krajšo razdaljo; tretja pa 800 strelcev 21 km daleč. Tudi do trajnega svetovnega miru je še daleč!

Huda žaga. V Aberdeenu (Eberdinu) na Škotskem so iznašli žago, ki s tako lahkoto reže najtrši granit kakor dosedanje žage mehki, beli kararski marmor. V eni uri prežaga granitno kladu 40 cm globoko, dočim so doslej za isto delo rabili šest ur časa, čeprav so imeli najboljše stroje na stisnjen zrak.

Kako se godi angleškim univerzam. Neki starček, ki si je v mladosti na univerzi v Cambridgeu (Kembrižu) pridobil doktorat, je svoji »duhovni materi« zapustil volilo 250.000 funtov ali 68.750.000 dinarjev!

Kobilice se niso letos pojavile samo v Egiptu in Palestini, ampak tudi v Maroku v severozapadni Afriki; tam so blizu mesta Tandžer opazovali oblak kobilic, ki je bil dolg 100 km (Ljubljana—Krško).

Dobre zaveznice zoper kobilice v Palestini so bile letošnjo pomlad štokrlje. V velikih jatah so se vračale iz svojih zimovišč, dohitele na svojem poletu kobilice in jih pozobale.

Veliki pridelek Brazilije je kava. Meseca maja začno zrnje obirati. Letos cenijo pridelek na 21.500.000 vreč, dočim znaša svetovni pridelek 30.500.000 vreč. Več ko dve tretjini kave daje torej Brazilija in dobi zanjo 26 milijard dinarjev (za dva proračuna Jugoslavije).

Skrb za bodočnost. Na Novi Zelandiji pri Avstraliji vlada tako pridno pogozduje puste pokrajine, da je zasadila z drevjem že okoli 100 km² ali 10.000 ha zemlje.

Banane postajajo vedno bolj važno živilo. Samo otok Jamajka v Srednji Ameriki jih je pridelal 22 milijonov kep, ki so vredne 687 milijonov dinarjev.

Nova svetovna žitnica postane pristaniško mesto Churchill (Čerčil) v Kanadi; to poletje namreč zgradi elevator ali ogromno skladišče, ki bo lahko spravilo nad 900.000 hl žita.

Uničevanje kitov. Okoli Antarktide ali južnega tečaja pobijejo vsako leto nad 15.000 kitov. Na Novo Zelandijo n. pr. je priplula ladja kitolovka s tovorom ribjega olja, ki ga ni bilo nič manj kot 77.000 sodov (po 164 litrov)!

Koruzo cenijo tudi v Južni Afriki, kjer spada med poglavitne pridelke. Letošnje poletje (ko je pri nas bila zima) so jo pridelali 25 milijonov vreč.

Bakrene rudnike bodo odprli ob Velikem Medvedjem jezeru v severni Kanadi. Kakor hitro so rudo odkrili, so poslali tja sto inženjerjev, da preiščejo bakreno žilo.

Huda nesreča je zadela otok Leyte med Filipini. Strašen tajfun (vrtinčast vihar) je porušil 14 mest! Palmam je krošnje kar poščipal in jih odnesel.

Levja nadloga ob jezeru Njasa v Vzhodni Afriki je včasih že neznosna. Kralj živali je postal tako zelo drzen, da prodira meni nič tebi nič v kočee domačinov in pobija ljudi.

Iz Anglije v Indijo dospe potnik lahko v sedmih dneh, ako se vozi z letalom družbe Imperial Airways (Ervejs), ki oskrbuje reden promet.

Dobrodelnih društev je v Angliji in Walesu nad petdeset tisoč.

V Vatikanu instalirajo telefon; 800 slušal bodo imeli, svetega očeta slušalo pa bo iz čistega zlata.

Sveto pismo, ki v slovenščini izhaja v novi izdaji (doslej nova zaveza v dveh knjigah), najbolj širi protestantovska Biblična družba. Samo v preteklem letu je prodala nad 12 milijonov izvodov. Katoličanom pa je protestantovska izdaja prepovedana.

Še više pod oblake. New York gradi nov donebnik, ki bo imel 75 nadstropij in tako prekašal vse dosedanje.

Zvonovi molčijo. V Angliji je na stotine lepih starih zvonov, ki pa se ne oglašajo; ker manjka zvonarjev; v Londonu in po večjih mestih pa že sedaj poganja zvonove električna. V idealizmu Slovenci torej nismo še na zadnjem mestu.

Iz Pariza v Rim je dolga pot tudi za ekspresne vlake. Zato so sklenili vpeljati posebne vagone, ki bodo s svežimi pršnimi kopelmi hladili razgrete potnike.

Površina Londona. Mesto London z vsemi predmestji je prava dežela mest; zavzema namreč celih 1796 km² (petino bivše Kranjske) ali 512.000 naših orolov ali johov po 5755 m².

Čez kmetovo življenje ga ni! Mož, ki je v mladosti imel na izbiro življenje v mestu in garanje na kmetiji, se je odločil za kmetijo in danes piše, da se radi tega še nikoli ni pokesal. Nobeno mesto ni tako veliko, da bi moglo zadovoljiti človeka, ki v resnici ljubi neodvisnost in svobodo. Nobena slika ni tako lepa ko naši griči. Ni ga sporta, ki bi človeka tako utrjeval kakor letni časi kmeta. Kaj je vsa umetna

godba spričo žive godbe vetrov, kadar brijejo preko poljan! Kaj je bogastvo mrtvega zlata in srebra v primeri z bogastvom kmetovih njiv in sadovnjakov, senožeti in lesov! In kje je tako neskaljeno veselje kakor je veselje kmetovo, ko gre spomladi na delo ali pa v pozni jeseni počivat in uživat sad poletnega truda!

Starčkova modrost. Časopisi pišejo o nekem Mr. Clementsu, ki je 70 let preživel kot sluga papirne trgovine. Toda 85 let stari mož se zato ni prevzel, ampak je prijateljem, ki so mu čestitali, odgovoril: »Če živiš, moraš tudi vedeti, zakaj živiš. Res sem 70 let pridno delal, pa sem v delu tudi našel srečo. Kaj naj bi bil pa počel, če ne delal?«

»**Ako se dekle šminka,**« je rekel neki govornik, »s tem priznava, da ni lepa.« Drugi pa se je izrazil o modernem krilu takole: »Preživeli smo dobo, kakršne zgodovina še ne pomni, namreč da je omikana žena nosila kratko krilo.«

Vsaka šala ni šala. Obiskovalec neke bolnice poroča, da je v bolniški sobi naletel tudi na mlado žensko, ki se je čutila silno zapuščeno, ker je niti njeni starši, daleč na deželi doma, niso mogli obiskati. Ležala je v bolnici že 18 let. Rekla mu je: »Moja bolezen se je začela jako preprosto. Bila sem v družbi veselih mladih ljudi. Ko smo se usedli, mi je eden mojih tovarišev skrivaj izpodmeknil stol in jaz sem priletela tako nesrečno na trda tla, da sem si poškodovala hrbtenico. Vse je bilo storjeno le za šalo, posledice pa niso bile šala. Oh, da so mladi ljudje tako strašno lahkomišelnji! Zdaj je moje življenje...« Polile so jo solze in ni mogla nadaljevati.

Katere bolezni poberejo največ ljudi. Od 10.000 ljudi jih umrje: 21,2% radi jetike, 20,2% radi raka, 18,8% radi pljučnice, 17,4% radi želodčnih in črevesnih bolezni, 51,1% radi možganske kapi, 10,8% radi starosti, 4,5% radi influence, 2,3% radi šena in zastrupljenja ran, 2,2% radi ošpic, 2% radi oslovskega kašlja, 1,3% radi legarja in 0,2% radi škrlatinke. Torej: jetika in rak pobereta še zmeraj največ ljudi — in za te dve bolezni navzlic vsemu trudu zdravnikov še zdaj nimamo uspešnih zdravil — razen solnea, svežega zraka, nič dela in nič skrbi.

Hitro glasovanje bo vpeljala francoska zbornica. Vsak poslanec bo imel pri svojem sedežu električen gumb, ki ga bo ob glasovanju zavrtil na desno ali pa na levo, kakor bo pač hotel glasovati; za ali pa zoper predlog. Njegova številka se bo takoj pojavila na veliki tabli ob predsednikovi mizi in sicer zopet na desni ali pa na levi, kakor je pač glasoval. Električni stroj bo tudi sam seštel vse glasove za in zoper predlog. Upajo, da jim bo avtomat prihranil dosti časa.

Tramvajske vozove iz aluminija uvajajo v Birminghamu na Angleškem. Seveda teče tak yoz mnogo tiše, saj je za cele 4 tone lažji od dosedanjih.

Največje orgle na svetu so v mestu Passau, ki so jih posvetili za binkošti 1928. Imajo petero delov (samosojnih orgel): glavne orgle, evangeljske, epistol-ske, korovske orgle in še orgle nad stropom. V teh orglah je 208 registrov in čez 16 tisoč piščal in glasov. Glavne orgle se z elektriko v trenutku zvežejo z drugimi orglami. Pri glavnih orglah sedeč moreš obenem igrati tudi na ostalih orglah. Največja piščal je dolga 11 m, meri v premeru pol metra in tehta 300 kg. Potrebovali so 700 km bakrene žice za zvezo piščali in registrov s tipkami. Glasovi teh orgel pač zabučijo

registrov s tipkami. Glasovi teh orgel pač zabučijo kakor vihar na morju! A poedini glasovi so spet nežni kakor poedine strune. V pasovski stolnici so vsak dan koncerti na te čudovite orgle, ki jih hodijo ljudje od blizu in daleč poslušat.

Koliko je Judov na svetu. V Ameriki so izdali za judovsko leto 5685 Letopis, kjer pravijo, da je zdaj na svetu 15 milijonov Judov. In sicer jih je čez dve tretjini v Evropi in skoraj četrtno v Ameriki. Največ evropskih Judov je v srednji Evropi, in sicer jih je samo na Poljskem 3,5 milijona, prav toliko tudi v Rusiji, na Francoskem jih je čez pol milijona. V New Yorku pa poldrug milijon. V Jeruzalemu je od 62 tisoč prebivalcev 35 tisoč Judov. Celo na Angleškem in po angleških kolonijah jih je čez en milijon in v Avstraliji 21 tisoč. Po vsem svetu so in uspevajo vedno bolj. Rusijo imajo pa popolnoma v svojih rokah.

* *

Pes, mačka, krava — srečnosci. Anglež je izredno praznovoren. Ne pripraviš ga, da bi se trinajsti dan v mesecu poročil. Ker je na Angleškem veljavna le civilna poroka, imajo trinajstega vsakega meseca uradniki teh uradov prosto, ker nimajo kaj početi. Ako pa je 13. celo v petek, potem še drugi dan, v soboto, ni nikogar blizu in tako imajo ti uradniki že v četrtek popoldne konec tedna. Angleža ne pripraviš, da bi v hotelu spal v sobi št. 13. O tem so se že tudi naši hotelirji v Dalmaciji prepričali. Tako je ta nesrečna številka v angleških hotelih in prenočiščih sploh izpuščena. Nezgode na morju so dandanes že jako redke. A zakaj bi moral potnik prav v kabini št. 13 potovati čez veliko lužo, ako pa ta številka pomeni nesrečo? Zato bi oni potnik, kateri bi vztrajal pri tem, da mu dajo kabino s to številko, parobrodno družbo spravil v zadrego, kajti te številke na parnikih ni. Številko trinajst pomeni torej nesrečo. Nasprotno pa so mačka, pes in druge živali srečnosci. Lindbergh je hotel vzeti mačko s seboj v letalo, s katerim je letel v Evropo; v zadnjem trenutku pred odhodom pa se je premislil. Kakor vsi vemo, je pa kljub temu srečno preletel Ocean. Anglija je navzlic veliki konkurenci Amerike še vedno najmočnejša sila na morju. Tudi trgovskih parnikov ima ta najmočnejša država izmed vseh drugih velesil največ. Nobenega izmed teh tisočev parnikov pa ni, kateri ne bi imel na krovu te ali one srečnosne živali. Vojna ladja »Renown« n. pr. ima na krovu popolnoma črno mačko, »Blackhawk« zopet ima rjavega psička. Angleška križarka »Kairo« je imela dolgo vrsto let na krovu gazelo, oklopnica »Chatam« pa celo leva, ki pa zdaj uživa pokojnino v londonskem zoološkem parku. Irski gardni polk je vso svetovno vojno imel volčjaka s seboj. Po vojni je tudi ta pes nastopal pri vseh paradah ter poleg vojaške godbe korakal, kamorkoli je ta hodila. Ko je poginil, mu je polk kot svojemu bojnemu tovarišu priredil svečan pogreb. Brez dvoma pa ima škotski gardni polk najbolj nenavadne srečnosce. To sta dve kravi, katerima so dali ime Berta in Bela. Tudi te dve sta polk spremljevali skozi vojne težave ter polku za silo dajali potrebno mleko. Ko pa je po dokončani vojni polk korakal skozi mesto London, sta v vrstah vojakov korakali tudi Berta in Bela. Tako vidimo, da je praznovanje razširjeno med vsemi narodi, pa naj si bodo na nižji ali višji kulturni stopnji.

Alaska.

Ondi, kjer se skoraj stikajo goli vrhovi Amerike in Azije, kjer se razteza Severno ledeno morje in severnovzhodni kotiček Tihega oceana; ondi kjer je polotok Alaska — ondi ležijo, rastejo, se pretakajo in plavajo zakladi zemlje. Šele pred 200 leti se je upal drzni danski kapitan Bering na to zemljo. Dvakrat se je zaletela njegova ladja z rusko zastavo na pečine nove zemlje in se vdrugič raztreščila ob njih in se uničila s kapitanom vred. A »Ruska Amerika« je bila vendarle odkrita.

Za Beringom so se upali drugi junaki na to bojišče, podali so se tja pustolovci in znanstveniki slavnih imen — prvi Anglež Cook, za tem Francozi, Američani, Španci. Dosti je bilo bojev, truda, razočaranj. A česar je bilo na Alaski največ in kar je bilo izlaha dobiti — kožuhovino — to so v ogromnih množinah izvažali ruski priseljenci iz neskončnih, neizčrpnih lovišč Alaske. Dokler ni v neki nepremišljeni uri leta 1867 »podaril« ruski car vso Alasko — trikrat tako veliko ko Nemčija — za 7 milijonov dolarjev Združenim ameriškim državam.

Amerika — ta je pa že znala ceniti Alasko! Preteklo je komaj deset let, pa je zaslovelo zlato Alaske po vsem svetu. Od blizu in daleč so prihrumeli celi valovi ljudi — iskalec zlata — in še taki z eno samo roko so prihiteli tja, da si v pesku nagrabijo zlata. In še in še je vrvela množica na Alasko. Zdaj je ondi že teže dobiti zlato. Pa kaj — več ko šestdesetkrat toliko, kolikor so dali Američani za Alasko, so dobili za njeno zlato! Pa je ondi še 30 bilijonov ton premoga, pa kar cele gore bakra in petroleja — in koliko železa — tega niti ni moči preceniti! A pri vsem tem je šele polovico Alaske poznane! 300.000 severnih jelenov se pase po tratah in tundrah severne Alaske, a lahko bi se jih nekaj milijonov napaslo ondi. 25.000 morskih psov ujamejo vsako leto; raznih vrst lisic z dragoceno kožuhovino je ogromno število in v rekah vseh vrst rib, ki dajo vsako leto veliko dobička. Železnic in cest je na Alaski leto za letom več. Ladje sopihajo v bolj in bolj razvijajočih se pristaniščih novih naselbin in mest in se bogato obložene vračajo v domovino. Alaska — nova ameriška pokrajina — je že v vrvežu svetovnega gospodarstva in prometa. Kogar je »kaj skupaj« in se zna kretati po naukih bistre pameti, tak človek si kuje srečo na Alaski. Samo na enega človeka pride ondi 15 km² zemlje, kar je za nas, ki smo v večnih stiskah za stanovanje, skoraj bajno slišati. Kdor ni vajen samega razkošja in ima še pogled za prirodne lepote, dobi na Alaski pokrajine, ki so kakor Norveška, Švedska, Finska in Švica. Še več lepot se ti nudi na Alaski, kot v omenjenih pokrajinah: vidiš severni sij, fjorde, brezkončne ledenike in gozdove, hudournike in poleti brezmejne trate samega cvetja in solnea.

Nad glavnim mestom Juneau krožijo ameriški zrakoplovi in plujejo nad vso Alasko in jo z viška dol preiskujejo. Na ta način so tudi izmerili ogromno razsežnost gozdov. Samo v južnovzhodni Alaski je toliko gozdov, da dobivajo iz njih letno po 2 milijona ton lesa! To je toliko, da zadošča za izdelovanje vsega papirja, kar ga za nedoločen čas potrebuje vse ameriško časopisje. Videti je v teh gozdovih, kako s tem lesom vse to časopisje raste, koliko milijonov dolarjev donasa Alaska Združenim ameriškim državam. K-s.

Vsakdanja opravila v sodobnem gospodinjstvu.

Štefanija Humek, Ljubljana.

Kuhinja.

Priznati moramo, da je marsikaj starega prav dobro, pa naj si bo pohoštvo, orodje ali pa delovni način. Toda s tem še ni rečeno, da je vse to, česar smo se nekoč, morda za mladih let, naučili in navadili, najboljše oziroma edino pravilno. Tako so n. pr. delale gospodinje do zadnjega časa skoro izključno le z desno roko, kakor da bi jim ne mogla tudi leva dobro služiti. In vendar opravljamo lahko celo vrsto gospodinjstvih del z obema rokama naenkrat (delo je opravljeno za polovico hitreje), ali pa delamo izmenjaje — enkrat z desno, enkrat z levo roko (težja dela). Takih primerov je več in ako smo poskusili po možnosti in razmerah preurediti vsaj eno gospodinjstveno opravilo po danih navodilih, n. pr. pospravljanje stanovanja, smo uvideli, da ta novi način dela nikakor ni bil brez uspeha. Ako bomo tako napredovali v gospodinjstvi spretnosti, nam bo polagoma začelo preostajati časa, ki ga bomo uporabili za druge namene. Tudi bomo vse bolj dobre volje. To priča o manjšem naporu, oziroma o pravilnem delu in razmerju med delom in počitkom. Če imamo gospodinje trden namen in dobro voljo doseči zaželene uspehe, tedaj je potrebno, da se lotimo tistega opravila, ki vzame v gospodinjstvu največ časa in moči — kuhanja. Poudarjali smo namreč, da zavisi uspešno delo mnogo od prostora, kjer delo opravljamo. To velja zlasti še za kuhinjo.

Kuhinja je gospodinjstveno središče hiše. Vse stremi danes za tem, da bi uvedli v to centralo razumno štedljivost. Sodobna kuhinja upošteva predvsem štedenje s časom, močmi in prostorom. Baš na tem polju opažamo v zadnjem času že lepe uspehe. Dokaz zanje so nam krasne, popolnoma izgotovljene kuhinje, ki so nam žal samo v inozemstvu na razpolago. Danes že imamo kuhinje, pri katerih je izrabljen vsak najmanjši prostorček in kjer ni potreba storiti nobenega nepotrebnega koraka. Kuhinje na ladjah in brzovlakih so nam dale zgled, kako je treba najboljše izrabiti prostor. Odtod izvira premišljanje in skušanje, kako bi se dalo izrabiti dragoceni in tolikokrat manjkajoči prostor v zasebnih kuhinjah

in kako opremiti ta prostor, da moremo opraviti delo s čim manjšo porabo časa, moči pa tudi materijala. Pravilno urejena kuhinja nam silno olajša delo, medtem ko je v slabo in v nepremišljeno opremljeni kuhinji delo v zvezi z velikimi težkočami, z vedno ponavljajočim se tekanjem sem in tja in neprestanim trudom. Kuhinja, ki je središče gospodinjstva, je pa bila do sedaj, žal, vedno središče ogromnega dela in napora.

Razločujemo dve vrsti kuhinj: a) kuhinjo, ki služi samo kuhanju, in b) kuhinjo, ki je obenem tudi stanovalna soba. Vsaka izmed teh pa ni za vsako gospodinjstvo. Tu odločajo družinske pa seveda tudi denarne razmere.

Prva, zgoraj omenjena kuhinja, se upošteva v gospodinjstvu s posli, ali tam, kjer najemajo kuhinjske pomočnice vsaj za nekaj ur na dan. Teže pa je s tako kuhinjo v hiši, kjer opravlja gospodinja vsa dela sama in oskrbuje poleg gospodinjstva še majhne otroke. Kuhinjo, v kateri samo kuhamo, je mnogo lažje opremiti, kot drugo, ki jo uporabljamo v dva namena.

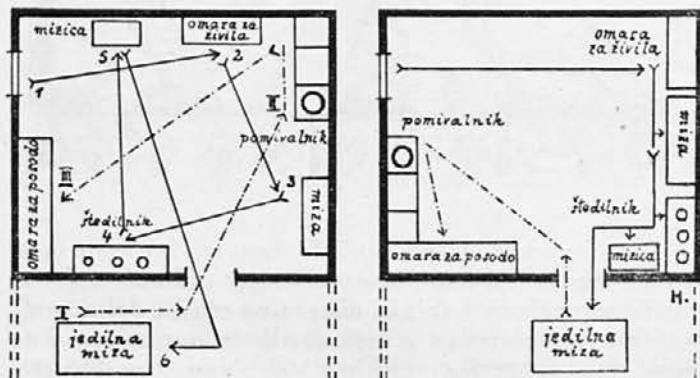
Naj si bo že kuhinja prva ali druga, na njeno važno nalogo velikokrat pozabimo in jo opremimo zelo neprimerno s stvarmi, ki so samo v napoto, ki otežujejo delo, ogrožajo zdravje gospodinje, pa dostikrat tudi snažnost v njej pripravljene hrane. — Novodobno gospodinjstvo je dvignilo kuhinjo na stopnjo nekakšne lekarne ali kemijske delavnice (laboratorija). Pripravljanje hrane je prav slično delu v laboratoriju — in zakaj naj bi ne bila kuhinja tako lepo bela, čista in blesteča kakor lekarna? Tu in tam, posebno v mlajših gospodinjstvih, sicer že najdemo kuhinje, katerih oprema kaže, da so gospodinje vendar vsaj nekoliko mislile na namen, kateremu mora služiti kuhinja. Večina kuhinj pa je opremljenih popolnoma nepremišljeno, kar nerodno — delo v njih se pa seveda tudi ravna po vsem tem, ker drugačno sploh biti ne more.

Za vsako kuhinjo velja tole:

1. V kuhinji naj bo samo to, kar je posredno ali neposredno potrebno za kuhanje.

2. Vse reči, ki pa spadajo vanjo, naj bodo razporejene tako, da nam vzamejo, kadar jih uporabljamo, kar najmanj časa in moči.

Prvo izmed teh dveh pravil se je že uveljavilo — vsaj v nekaterih kuhinjah. Teže pa je to pravilo izvedljivo v kuhinjah, ki so obenem stanovanice. V teh pa uredimo opremo tako, da združimo vse pohištvo in predmete, ki služijo kuhanju, okrog štedilnika. Vse to tvori — brez vidne stene ali zastora — del zase — kuhinjo. Ker je kuhinjski del lahko majhen, ostane več prostora drugemu delu, ki je zato večji, bivanje v njem pa udobnejše. Sem razporedimo pohištvo za udobje in počitek.

Pota pri kuhanju:
nepravilna pravilna

In drugo pravilo? Poglejmo, kje in kako naj stoji kuhinjsko pohištvo! Naša slika jasno pokaže, kako ne sme biti razporejena oprava v kuhinji. Pogledati je treba samo malo natančneje črte, ki označujejo pota, katera prehodimo pri kuhanju. V kuhinji, ki je opremljena kar tja v en dan, je pot, ki jo naredi gospodinja, ko gre iz shrambe (1) h kuhinjski omari (2), odtod h kuhinjski mizi (5) in k štedilniku (4) pravcata zmešnjava potov, ki se križajo, medtem ko bi videli v smotreno urejeni kuhinji kratko in jasno pot od enega predmeta do drugega. Tudi opravila po kuhanju, odnašanje posode od jedilne mize (I), pomivanje posode (II) in spravljanje v omaro (III) bi se moralo izvršiti tudi samo po najkrajši poti, brez nepotrebnih, zamudnih ovinkov, ne pa kakor vidimo na sliki.

Dostikrat je za napačno namestitev pohištva kriva kuhinja sama s štedilnikom. Štedilnik naj bi bil (ako se kuri s premogom) postavljen tako, da je blizu vrat, da se s tem skrajša pot pri prenašanju drv in premoga in da stoji desno ali levo od okna, da dobi odtod dovolj svetlobe. Razen tega je važno, da je štedilniku čim bližje vodovod, če le mogoče poleg njega. Ako pa je vodovod vendarle oddaljen od ognjišča, si pomagamo vsaj nekoliko na ta način, da postavimo poleg njega velik vrč za vodo, da nam je voda vedno pri roki, ne da bi nam bilo v naglici treba tekati ponjo k oddaljenemu vodovodu. Laže je z električnim ali plinovim štedilnikom, ker ga lahko postavimo vedno tako, da ustreza omenjenim zahtevam; stroški za majhen podaljšek napeljave za pridobitev te ugodnosti niti ne gredo v poštev.

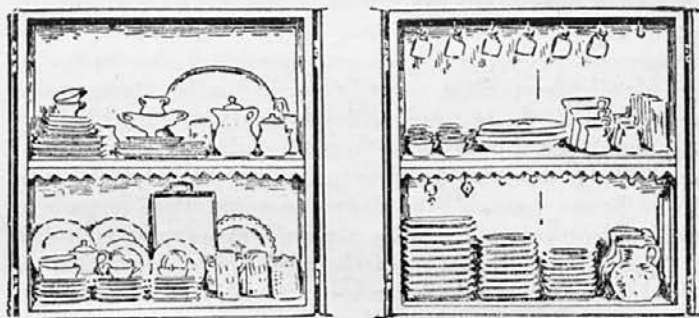
O kuhinjski omari.

Glede pohištva pa razločujemo kuhinjo z vzdanim pohištvom in s pohištvom, ki ga dobimo naprodaj. Vzdane omare v kuhinji nudijo mnogo prednosti, toda v najetih stanovanjih smo žal še daleč od tega. Poglavitni del kuhinjskega pohištva je kuhinjska omara. Vanjo spravljamo vse, kar v kuhinji potre-

bujemo: orodje, posodo, pa tudi živila. Vsa kuhinjska posoda in orodje naj bi bila vedno shranjena zaprta, da se ne more napačiti. Nikoli pa ne obešajmo ničesar na kuhinjske stene in ne postavljajmo na odrpne police, kjer je orodje izpostavljeno prahu in onesnaženju po muhah in drugem mrčesu. In vendar naletimo v toliko kuhinjah, ki so sicer še dokaj pravilno opremljene, po stenah na prtičke ter raznovrstne lonce in lončke in doze z napisi, ki stoje na poličkih kot »okras« kuhinje. Če te predmete uporabljamo, tedaj spadajo v omaro; če pa jih smatramo samo za okras, tedaj jih rajši odstranimo, da ni z njimi nepotrebnega dela.

V omarah shranjujemo kuhinjske potrebščine na dva načina: a) da imamo v eni sami, večdelni omari vse za kuhanje potrebne reči shranjene skupaj, torej na enem samem mestu (centralizirano pohištvo). V navadi je ta način v Ameriki, pa se tudi pri nas že uveljavlja. Ima pa to slabo stran, da ne moremo imeti orodja, ki ga potrebujemo pri mizi ali štedilniku, takoj pri roki, temveč moramo hoditi šele ponj. Pri nas bi tako pohištvo spadalo le v majhne kuhinje. b) Na drugi način pa shranjujemo kuhinjske potrebščine tako, da je orodje spravljeno čim bliže in čim bolj priročno za vsako posamezno delo (decentralizirano pohištvo).

Pri prvem načinu je dvo-, tri- ali štiridelna omara razdeljena v več delov. V prvem delu imamo kovinasto posodo, v drugem shranjujemo porcelan, v tretjem spravljamo živila in v četrtem snažilne potrebščine, kakor kaže naša slika. Tudi vrata dodobra izrabimo; sem obešamo kuhalnice, pokrovke, tace in slično drobnarijo. Te omare omogočajo vzorno shranjevanje vseh kuhinjskih predmetov. Tu ima resnično vsaka stvar svoj prostor. Da pa uveljavimo to pravilo, moramo vedeti, kako naj shranjujemo v omarah.

Shranitev posode v lavi:
nepravilna pravilna

Glede shranjevanja opažamo namreč vsepovsod mnogoštevilne napake. Dobro vemo, kako težko dobimo včasih zaželeno skledo ali krožnik iz omare (lave), v kateri je porcelan napačno zložen. Police naj bi bile vedno izdelane tako, da jih po potrebi pomikamo višje ali nižje, da prostor tem bolje izrabimo, omare pa plitve, da nišmo primorani postavljati posode eno za drugo. Ako pa je omara globoka, tedaj se držimo tega reda: iste vrste posode zložimo skupaj, krožnike enega na drugega, skodelice, vrče pa enega poleg drugega. Po velikosti posode ne postavljamo od leve proti desni ali od desne proti levi, temveč vedno od spredaj navzad; najvišjo posodo zložimo popolnoma zadaj, nato nižjo in spredaj najmanjšo. Tako imamo pregled čez vso polico in nam ni treba

vleči posode drugo izpod druge, kakor delamo običajno, ako stoji posoda pomešana. Naše police v omarah ali lavah (kredencah) so navadno polne le do dobre polovice in zato nam vedno in povsod primanjkuje prostora; nikoli ni dosti omar pri hiši. Zgornji prostor police, ki je često prazen, izrabimo tako, da pritrdimo zadaj na steno omare kljukice, kamor obešamo za ročaje skodelice, ki jih sicer teže shranjujemo in katere zavzamejo dosti prostora, ker jih smemo postavljati le eno poleg druge. Stare omare, v katerih je malo polic, ki imajo široke vmesne prostore, lahko popravimo. V prostor med policami pritrdimo še deske, na te pa privijemo, če so ožje kakor omara, kljukice za skodelice. V tako izboljšano omaro spravimo obilo posode, ki ni v vedni nevarnosti, da jo prej ali slej pobijemo. Ne pozabimo izrabiti tudi vrata, ako so še prazna. Vse jedilno orodje shranjujemo prav dobro na vratih. Strokovnjakinja za gospodinjska vprašanja, Francozinja Paulette Bernège, nam to lepo pokaže o lastni omari. Flanelo ali drugo močno blago, na katerega smo našli n. pr. v vrstah nekakšne torbice ali žepe iz istega blaga (ki jih s šivi po potrebi zopet predelimo), napnemo na vrata in zložimo v podolgovate (pokončne) žepe jedilni pribor; žlice v en žep, vilice v drugega, nože v tretjega itd. Blago vedno z lahkoto snamemo in operemo, kadar postane umazano. Pribor je shranjen na ta način snažneje kot kje drugje. Druga dobra lastnost tega načina shranjevanja pa je, da na ta popolnoma izrabljeni prostor na vratih spravimo najmanj toliko kakor v predale; poleg tega pa je orodje na vratih shranjeno mnogo pregledneje in se ga laže in hitreje poslužimo, nego če ga lovimo po širokih predalih.

Vrata kuhinjskih omar so namreč važno vprašanje, ki še čaka ugodne rešitve. Običajna vrata zavzamejo odprta in pri odpiranju in zapiranju mnogo prostora. Sta še dve drugi možnosti, da zapremo omare, ki gresta v poštev posebno v kuhinji, kjer je jako malo prostora. To so pehalna vrata in zapiralo na valjih. Oboje pa je dobro porabljivo le tedaj, če je izdelano tako natančno, da teče popolnoma gladko in brez ropota.

Nadalje še nekaj važnega! Vprav zavoljo tega, ker urejujejo gospodinje porcelan in druge stvari v omare in lave kar na slepo in na oko, ter pri tem nič ne mislijo, se jim je treba neštetokrat sklanjati k flom in čepeti ob omari, ako kaj potrebujejo ali iščejo. Pa tudi obratno: iztezati se je treba in stopati na stole. Vse to je sicer včasih neizogibno, vendar si lahko gospodinjstvo uredimo tako, da si ta dela zmanjšamo, da se nam je treba le včasih sklanjati ali iztezati.

Zato rajši malo pomislimo, kadar polnimo omare. Vse tisto, kar potrebujemo vsak dan ali večkrat na dan ali sploh jako pogosto, denimo tja, kjer nam je najbolj priročno. Najpriročnejša je lega predmetov v višini, pri kateri dosežemo vse z roko, ne da bi se nam bilo treba iztezati ali sklanjati. Ostalo, kar potrebujemo redkeje (ob izrednih prilikah), pa shranimo na dno omare ali na višjo polico.

Na zunaj naj bodo omare popolnoma gladke, da imamo pri brisanju čim manj dela. Če ne premoremo vezanega (križanega) lesa, naj bodo vsaj robovi pri vloženi vratih poševni in koti zaokroženi. Ob priliki bomo tudi povedali, kako predelamo lahko stare ku-

hinjske lave in omare v lepo in uporabljivo pohištvo sodobne kuhinje.

V decentralizirani kuhinji (kjer ni vse v eni sami omari) pa imamo pohištvo, ki je iz večjih in manjših delov; te lahko postavimo tja, kjer so nam najbolj pri roki. To je posebno važno pri večjih kuhinjah, v katerih je mnogo več neprijetnega in utrudljivega tekanja nego v majhnih. Taka kuhinja sestoji n. pr. iz treh ali štirih elementarnih pohištvenih delov (slika!), iz 1 ali 2 visokih in 2 polovičnih (nizkih) omar, katere postavimo lahko skupaj ali posamezno. Praktično postavimo te dele tako, da je omara s posodo blizu štedilnika, omara z orodjem in zalogo živil pri kuhinjski mizi, omara za metle pa v bližini vrat. Pohištvo ima to prednost, da ga lahko razpostavimo smotreno tudi v majhni, sicer neprikladno zgrajeni kuhinji, medtem ko zavzame ena sama dolga sicer lepa omara vso steno in je pripravna samo za večji, nalašč za to zidani prostor.

Majhne omare tega pohištva uporabimo najrajši kot viseče stenske omarice, ker so nam v višini nad mizo ali štedilnikom najbolj priročne in ker dosežemo s tem tudi to, da je kuhinja pri tleh čim bolj prazna, kar mnogo olajša vzdrževanje snage. Posebno prikladna je stenska omarica nad kuhinjsko mizo. Pri mizi namreč pripravljamo živila za kuhanje in rabimo pri tem različno orodje, ki je spravljeno v omarici. Orodje pobesimo, ker se, če visi, lepše shrani in laže jemlje iz omare ter je tudi pregledneje razvrščeno kakor pa če leži v miznem predalu. Živila pa imamo v isti omarici v posebnih zato narejenih posodah. Tudi za manjšo posodo bi bilo dobro, ako bi bila shranjena tik nad štedilnikom. Dobimo kovinske, belo emajlirane omarice, ki jih obesimo brez skrbi na steno nad štedilnikom. Med kuhanjem je odprta in ker je ozka, je v njej posoda naložena le v eni vrsti, ki jo tako brez najmanjšega truda, brez potov in v najkrajšem času dobimo v roke. (Dalje prihodujič.)

Iz duhovnega življenja družine.

Milica Grafenauerjeva.

Vzgoja k čistosti.

Spoznali smo doslej, da je treba otroku govoriti resnico o materinstvu in očetovstvu in kako jo je treba govoriti. Za vzgojo k čistosti pa je po besedah Foersterjevih, ki sem jih že navedla (Mladika 1950, 237), prav tako važno, če ne važneje, da hkrati »zbudimo v mladini tiste sile značaja in okrepimo take življenske navade, ki mladega človeka že same po sebi postavijo v pravo razmerje do zbujujočih se nagonov«.

To delo je treba pričeti prav tako zgodaj, da, še dosti prej ko pa pouk o materinstvu. V prvi vrsti velja to za vzgojo značaja, ki se mora pričeti prav za prav že, preden je otrok še rojen; pa tudi vzgoja k pravim življenskimi navadam se prične že dosti zgodaj.

Govoriti hočemo najprej o tej, ker je vzgoja k pravilnim življenskimi navadam, kakor pouk o materinstvu, prav neposredno zvezana z vzgojo k čistosti, dočim gre vzgoja značaja za tem, da oblikuje vsega človeka, in s tem seveda tudi njegovó razmerje do čistosti življenja.

Sigrid Undset piše v neki razpravi (prevedeni v majski številki Hochlanda, 1950) o prav posebni vrsti duševne vztrajnosti, ki jo ima ženska nesorazmerno več kakor moški: »Ženska ti zmore, da ti pove — in često kako rada — isto stvar po stokrat po vrsti, moški pa že težko vztrpi, če mora slišati isto stvar desetkrat, in storil bo vse, kar bo le mogel, da mu tega ne bo treba poslušati še enajstič. Najsi že mislimo o izvoru te ženske vztrajnosti kar hočemo, ali da se je dala ženskam, ker so bile namenjene, da postanejo matere, ali pa da se je ta zmožnost razvila v njih, ker so tisočletja in tisočletja vzgajale otroke: vsekakor je gotovo, da brez te lastnosti ženske ne bi bile mogle vzdržati teže vzgojnega dela.« (N. d., str. 98.)

Prav ima. Saj obstoji vzgojno delo v prvih letih otroškega življenja skoraj iz samega »navajanja«, v začetku prav dobesedno v obojnem pomenu »vodstva« in »vaje«; vsako naročilo, vsak ukaz, vsako svarilo ali prepoved, skorajda vsako besedo moraš tedaj podpreti tudi še s kretnjo, ki naj otroka vodi in naposled res privede do razumevanja govornjene besede; razen tega moraš isti ukaz, isto svarilo v enakih in podobnih prilikah vedno zopet in zopet, res sto in stokrat, ponoviti, dokler se otrok ne »navadi«, česar mu je ob tej in taki priliki treba. A tudi pozneje, še v letih, ko otroci hodijo že v šolo, pri otrocih nikakor ne velja tisti pregovor »Dvakrat v mlinu«, še manj pa nepotrpežljivi obregljaj: »Kolikokrat pa sem ti to že povedal!« Ob ponovitvi enake prilike ti je treba kar povsem mirno in potrpežljivo zopet ponoviti isto naročilo ali ukaz, isto svarilo ali prepoved in paziti točno in dosledno le na to, da se otrok tudi to pot naročilu takoj in brez ugovora pokori. Naposled bo le dozorel čas, ko ponovitve ne bo več treba, ko bo otrok iz nekakega notranjega gona sam storil, česar je treba: iz doslednjega »navajanja« je dozorela »navada«.

S takim navajanjem moremo uravnati otroku vedenje in življenje že kar od kraja tako, da se bo skladalo z naravnim zakonom in z božjo voljo. Posebno važno pa je to glede tistih življenskih navad, ki so v zvezi z razmerjem otrokovim do njegovega telesa.

Znano nam je že, da je otrok do let razločevanja in časih še dalje, tako nekako do prvih še nezavednih utripov spolnega nagona, glede spolnosti brez vesti. Tudi čuta sramu, izvirajočega iz spolnega območja, še ne pozna ter živi v podobnem duševnem stanju kot Adam in Eva v raju pred izvornim grehom: »Bila pa sta oba naga, Adam namreč in njegova žena, in se nista sramovala.« (1 Moz 2, 25.) Saj nam je znano, da dobi mladina, moška in ženska, pri nizkokulturnih narodih šele v pričetku pubertetne dobe prvo skromno obleko.

V naši izkvarjeni »visoki« kulturi pa je mladina v tej dobi najbolj na milost in nemilost izročena raznim zapeljivcem na cesti in celo v šolah, če jih s primernim poukom, zlasti pa s pravilnim, vztrajnim navajanjem ne navadimo že od vsega početka spoštljivega ravnanja s svojim telesom, in če ne ustvarimo s tem v otroški duši pojav za pravo sramežljivost, t. j. krepost sramežljivosti.

Praden pa bomo govorili o tem kaj več, si moramo priti na jasno glede pojmov sramu in sramežljivosti. Kajti prav glede njih je med ljudmi zelo mnogo in hudih zmot, in prav te zmote so krive največjih napak pri vzgoji samega sebe in mladine.

Dobro je treba predvsem razločevati čustvo sramu, to so razne vrste sramu, ki so zgolj čustvenega izvora, od prave sramežljivosti, ki sicer tudi korenini v prirodnem čustvovanju, a je kot krepost v prav določeno smer uravnana volja.

Najnavadnejše čustvo sramu je tisto, ki se pojavi v nas, če vidimo, da opazujejo ljudje na nas kaj takega, kar na zunaj ni lepo, n. pr. če smo iz revščine premalo lepo oblečeni, če smo od dela umazani, ali pa če nas kazi kaka telesna hiba, n. pr. grba, golša, pleša, pohabljen ud ali kaj podobnega; ali celo kaj takega, o čemer samo brezumno »javno mnenje« trdi, da ni lepo, n. pr. če dijak z vozičkom pelje prtljago z železniške postaje — ali če mož na cesti potiska otroški voziček, ali — če bi v mestu gredoč mimo cerkve rad pozdravil Najsvetejše, pa se ne upaš. Nihče ne bo trdil, da je tak sram kaj krepostnega ali da je kakršnekoli npravne ali vzgojne vrednosti; nasprotno, to je pravi pravcati blede strah pred ljudmi, najznačilnejša lastnost npravno šibkih, nesamosvojih ljudi, ki se ne vprašajo, ali je kaj dobro in prav, ampak le, kaj poreko k temu »ljudje«. Iz takega sramu nikoli ne bo vzknila krepost, kvečjemu hinavstvo.

Prav podoben je tudi sram, ki bi rad skrtil ljudem, če smo opustili kako dolžnost ali storili kaj grdega, grešnega. Tudi ta sram, če se ne poglobi v sram pred samim seboj in pred Bogom, npravno ni kaj prida, dasi je boljši od prvega in se da vzgojno porabiti, da zbudimo v človeku plemenitejši sram ne zaradi ljudi, ampak zaradi greha samega.

Povsem drugačen kot pa ta nepravi sram je tisto vse globlje in plemenitejšo čustvo sramu, ki prikrije kaj ljudem zato, ker je pregloboko svojsko in prenežno, da bi to pokazal komur si bodi; tako se sramuje človek pokazati pred nepoklicanimi očmi prav svoja najnežnejša, najskrivnejša čustva. Mnogim je znan primer Shakespearejeve Cordelije v »Kralju Learu«, ki pred zbranim dvorom tudi na očetovo najodločnejšo zahtevo ne zmore, da bi se pohvalila s svojo globoko ljubeznijo do očeta-kralja, in naj si jo zaslepljeni starec zato tudi razdedini in zavrže.

Prav klasičen zgled takega sramu je čustvo sramu, ki se nanaša na območje spolnosti (verecundia ga imenuje moralka); kajti kaj bolj skrivnostnejšega, intimnejšega od tega območja ne najdeš nikjer v vsem človeškem doživljanju; kar čutiš in trpiš in doživljaš tu, to je tvoje in božje in — če je ali bo kdaj — tvojega zakonskega druga, nikogar sicer na vsem božjem svetu. S to intimnostjo, združeno vsaj s slutnjo svetosti, pa se veže v tem čustvu sramu tudi še bojazen pred skrivnostno in elementarno silo tega nagona in strah pred zlorabo.

Če se to čustvo sramu (verecundia) premeni v odpor proti vsej zlorabi nagona, v odpor zlasti pred skrunitvijo svetega v tebi samem, duše in telesa, in se združi s pravo ljubeznijo do čistosti in s trdno voljo, da uravnaš vse svoje spolno doživljanje bodisi v samskem ali v zakonskem stanju po božjih svetih

zapovedih, tedaj šele je dozorelo čustvo sramu v pravo krepost sramežljivosti (pudicitia jo imenuje moralka).¹

Vzgoja k sramežljivosti.

Ta prava sramežljivost nas mora voditi tudi, ko navajamo mladino na lepo življenje (ne le vedenje). To pa že v času, ko otrok še dolgo ne bo poznal čuta sramu iz spolnosti. Prvo in najvažnejše pri tem je, da ga navadimo ravnati vseskozi spoštljivo s svojim telesom. Varujmo pa se pri tem, da bi imenovali kak del človeškega telesa »grdo«, grdo je kvečjemu nespoštljivo vedenje do telesa, ne pa telo samo, drugače ne bi veljala o njem Stvarnikova beseda, ki jo je izrekel po stvarjenju človekovem: »In Bog je videl vse, kar je bil storil, in bilo je jako dobro.« (1 Moz 1, 24.) Pač pa treba, da se vzgojitelji zavedamo pri vsem vzgojnem delu, da je otroško telo prav tako kakor naše tempelj Svetega Duha: »Ne veste li, da ste tempelj božji in da Duh božji v vas prebiva? Če kdo tempelj božji pokonča, njega bo Bog končal. Zakaj tempelj božji je svet, in taki ste vi.« (1 Kor 3, 16–17.) »Ne veste li, da so vaša telesa udje Kristusovi? Ali naj torej vzamem ude Kristusove in jih napravim za ude hotnice?« (1 Kor 6, 15.) »Ali pa ne veste, da je vaše telo tempelj Svetega Duha, ki je v vas, in da ga imate od Boga in niste svoji? Kajti za ceno (Kristusove krvi) ste kupljeni. Poveljujte torej Boga v svojem telesu!« (1 Kor 6, 19–20.)

Sveta naj ti ne bo samo duša otrokova, sveto naj ti bo tudi njegovo telo!

To naj se vidi v vsem, kako ravnaš že z dojenčkom. Skrbno in previdno treba da ga previjaš, sušiš, snažiš, koplješ. Vsa ta dela treba opraviti z varnimi, ne pretrdimi, ne prerahlimi prijemi in kretnjami, ljubeznivo, ne igravo, pa tudi brez studa, tudi če bi bil otrok bolan in bi njegovo blato zelo neprijetno dišalo, tudi če bi se bil otrok v postelji prav grdo razmazal.

Pa ne da bi se drugim otrokom s tem delom skrivala bogve v kakih temnih, skritih, neprijaznih kotih stanovanja; s tem bi izražala malo spoštovanja do nedolžnega dojenčkovega telesa. Drugih otrok seveda ne boš kakor koklja piške sklicavala k tem opravičilo, a tudi podila jih ne boš v stran. Saj bratci in sestrice gledajo malega radi, a ne iz zle sle ali iz predrzne radovednosti, ampak ker ga imajo radi in se vesele njegovih ljubkih okornih gibov in kretenj. A iz tvojega ravnanja z dojenčkom se morejo naučiti, kaj se pravi spoštljivo ravnati z detetovim telesom.

Pač pa boš morala zelo paziti, da se dojenčka ne dotaknejo na nepravih mestih, bodisi ker bi bilo nevarno (oči!), ali nespoštljivo. Najstrože pa mora biti prepovedano, in ne le otrokom, večjim in manjšim, ampak tudi odraslim, vsakršno žgečkanje, ki je ne le kvarno za živce, ampak tudi nevarno zaradi draženja spolnosti, tudi pri otrocih! Zato se žgečkanje tudi med odraslimi ne sme trpeti, prav tako malo kakor kvantanje in nesramno vedenje.

Pod previdnim nadzorstvom mora biti dojenček seveda tudi tisti čas, ko leži po higienskih navodilih zbučen in breajoč razvit v zračni kopeli, navadno po dojenju; to traja potem toliko časa, da se dete utruji in otrebi, nakar ga položiš, zopet povito, v posteljico

spat. Dojenčka varujejo pri tem — nekaj časa, nikar predolgo — lahko tudi že nekoliko starejši, pametnejši otroci. Vedo pa naj vsi otroci, da ima dojenček glede razgaljanja v svojem času prav svoje pravice, to pa, ker »je potreben tako vsestranske pomoči in nadzorstva, ko si sam ne more še prav nič pomagati.«

»Pri otrocih pa, ki si znajo že sami postreči, je to drugače.« Tega jih je treba vaditi počasi, vztrajno in potrpečljivo od časa, ko začno, nekako pred letom, prositi tako ali tako sami za na posodo, pa dotlej, da smejo iti sami na stranišče; od časa, ko začno sami hoditi in vstajati iz posteljice, pa dotlej, da se znajo brez pomoči popolnoma sami obleči. Vaditi jih je treba, da začno telesne potrebe na posodi opravljati polagoma brez mnogega govorjenja v nekoliko skritem za to določenem kotičku, ne vprav sredi izbe; da ne skačejo in tekajo slečeni po stanovanju in podobno.

Pri vsem tem pa je treba dobro paziti na besede, ki jih rabiš za grajo in v izpodbudo. »Grdo« smeš imenovati le neprimerno vedenje, nikdar pa katerikoli telesnih delov. Otroku naj se ne uči pokrivati se dostojno, češ, da pokrije s tem kaj grdega, ampak da izkaže s tem dostojno čast svetišču svojega telesa, ki je prebivališče Svetega Duha! Nikar torej ne svari: »Kaj pa kažeš, to je grdo!« ampak uči: »Svetišče si Gospodovo; nikar ga ne onečaščaj z grdim vedenjem!« »Ne onečaščaj ga z razgaljanjem!« »Ne skruni božjega na sebi!« »Bog prebiva v tebi (v tvojem telesu): ali ga tako častiš?« in podobno.

Vendar pa je treba pri vsem tem navajanju strogo razločevati med grehom nesramežljivosti (nesramnosti), ki je pri pravilno vzgojenem otroku, rekla bi, sploh nemogoč, in med nedostojnostjo, ki je greh, kolikor ga je otrok sploh zmožen, kvečjemu samo zoper dolžnost pokorščine, nikakor pa ne proti šesti božji zapovedi. Bog obvaruj begati otroku vest! Kljub temu pa je dostojnost vedenja pri otroku zelo važna, ker ga potem čut spolnega sramu, ko se mu zbudi, ne bo tako lahko zavedel v zmote glede nravnega ocenjevanja svojih dejanj, da se ne bo bal grehov, kjer jih ni, da pa tudi ne bo kar ponevedoma padel vanje, kjer jih ne bi videl.

Predvsem mora zato otrok že razmeroma zgodaj vedeti, kako mu je ravnati s spolnimi udi. Otroci so sicer že videli, kako si ravnala z dojenčkom, a naučiti jih moraš tudi, kako naj ravnajo sami s seboj. Najbolje pri kopanju v domačem kopalnem prostoru. Večji otroci, ki se znajo že sami umivati in oblačiti, se bodo kopali seveda že posamič, a še vedno pod materinim nadzorstvom. Tedaj jih boš morala naučiti, kako naj si snažijo tudi spolne dele. Kajti brezpogojno nujno je, da se tega nauče, in sicer z vso potrebno previdnostjo in spoštljivostjo. In kolikokrat je to potrebno! Vsako srbenje in vnemanje spolovil zaradi nesnage in vsako s tem združeno draženje in drgnjenje zbudi v otroku lahko prezgodaj spolni nagon, pa ga zavede morda tudi do usodnih mladostnih pregreh. Otroku naj ve torej že zgodaj, da si mora umivati in snažiti spolne dele in kako naj to stori; ve naj, da v tem ne le ni greha, ampak da je to njegova dolžnost zaradi spoštovanja, ki ga je dolžan svojem telesu. Ve naj pa tudi, da je vsako drugačno, nepotrebno dotikanje spolnih delov nevarno; če ga kdaj tam srbi, naj se premaga in se gre takoj umivat ali kopat; če bi srbenje s tem ne hotelo ponehati, naj gre prositi pomoči k materi (ali očetu). To bo storil seveda le,

¹ O napačni sramežljivosti, ki ima vso spolnost sploh za grešno, mislim, da tu ni treba več izgubljeni besed.

če je navajen obračati se s takimi zadevami vedno le nanje. Deležna pa boš tega zaupanja, mati, le če boš z otroki glede vseh teh stvari delala in govorila vse-skozi s spoštovanjem, ki gre dostojanstvu otroške osebnosti kot podobe božje pa tudi važnosti vsega tega za človeško življenje, zlasti pa za otrokovo časno in večno srečo. Drugače v otroško in svojo neprecenljivo škodo tega zaupanja ne boš niti zaslužila niti dosegla. A pomnimo, starši, matere in očetje, da ima četrta božja zapoved dve plati, eno, ki ukazuje otrokom, a drugo — po izvoru in pomenu pa je to prva — ki ukazuje in grozi roditeljem (ne bo se vam sicer dobro godilo na zemlji, saj veste zakaj)! (Dalje prihodnjič.)

Kuharica.

Pečena morska riba brencin.

V podolgasto pekačo vlij četrt litra olja in četrt litra vode, vrzi še nekaj koscev limonove lupine in lovorjev list. Ko zavre, položi nekoliko osoljeno ribo in jo kuhaj 10–30 minut, kakor je pač riba velika. Kuhano previdno položi na podolgast krožnik, jo polij z razgretim sirovim maslom, okraši z zelenim peteršiljem, limonovimi krhlji in opečenimi krompirjevimi kosci. Posebej pa daj k ribi solate ali kislega zelja.

Kumare za zimo.

Popolnoma zrele kumare olup, nakrhljaj in potresi s soljo, dodaj na koleščke zrezano čebulo, vse dobro premešaj in pusti eno uro stati, da se razsolijo. Nato jih deni v prtč in obesi, da se prav dobro odteko. Odtečene stres v kozo in jih mešaj nekaj minut, da se nekoliko osuše. Ohlajene naloži v velike kozarce, nalij nanje nekoliko kisa in nekaj žlic olja. Uporabljaš jih kakor sveže.

Paradižniki v zaprtih kozarcih.

Paradižniki se ohranijo najlepše in so najbolj sveži in ne izgubijo okusa in barve, ako jih kuhaš v zaprtih kozarcih. Ali pa jih zavežeš v stekleno kozo. Pripravijo se takole: Paradižnike osnaži in jih naloži v kozarec ter jih s kuhalnico dobro stlači, da se izloča iz njih sok. Naloži jih v kozarec tako, da manjka v vsaki steklenici vsaj za prst do vrha. Nato obriši rob steklenice, pokrij z gumijevimi obročki in pokrovi ter postavi v aparat, vode nalij v lonec toliko, da sega kozarcem malo manj ko do vratu. Tako jih počasi kuhaj 1 uro pri 100° C. Nato vzemi merilo ven in zamaši luknjo s krpo ter pusti, da se v loncu popolnoma shladijo.

Gobovi polmeseci.

Duši majhen krožnik gob kakor navadno. Dušenim prideni žlico bohinjaškega sira, žlico drobtin in dva zmešana jajca. Napravi tenke, za dlan široke jajčne krpe iz enega jajca, $\frac{1}{8}$ l mleka in 2 žlic moke. V vsako krpo deni v sredo žlico nadeva, ob kraju jih pomaži z beljakom in vsakega zapogni čez nadev, da dobiš polmeseci. Nato vsakega povaljaj v raztepenem jajcu in v drobtinah ter jih v masti naglo cvri. To gobovo jed postavi s solato na mizo (4 osebam).

Jajčna omaka z zelenjavo (sirovo).

Mešaj 1 rumenjaka, nekoliko soli, žlico drobno zrezanega drobnjaka, žlico zelenega peteršilja, za noževo špico popra, 1 drobno nastrgano zeleno, por, za oreh sirovega masla in sneg 1 beljaka.

Kuhano goveje meso z jajci in s krompirjem.

Pol kilograma kuhanega, še gorkega mesa zreži na majhne kosce, 6 kuhanih olupljenih krompirjev zreži na listke. Razgrej žlico sesekljanane slanine in stres vanjo eno drobno zrezano čebulo. Ko se prav malo zarumeni, prideni zrezano meso in krompir, dobro premešaj in nekaj časa praži. Nato prideni 2 razmotani jajci in postavi za nekaj minut v pečico, da se jajci zakrkneta. Stresi dobro premešano jed na krožnik in obloži s kislimi kumaricami ali pa postavi s solato na mizo (za 4 osebe).

Breskov potresen kolač iz shajanega testa.

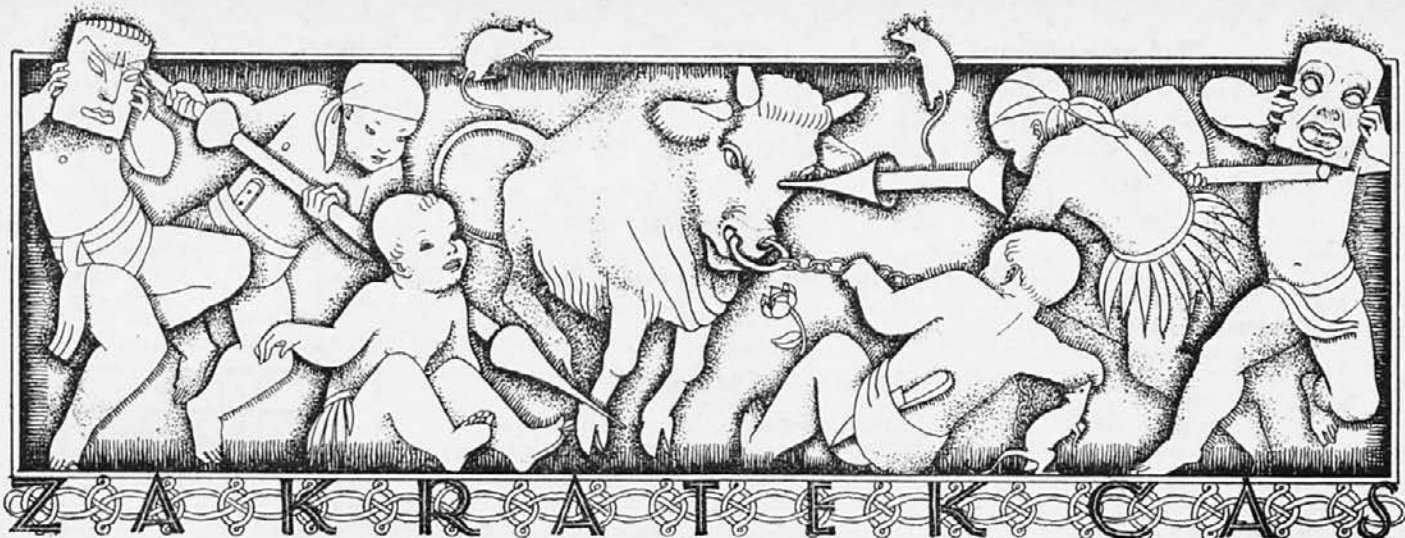
Vlij v skledo $\frac{3}{8}$ l vročega mleka, osoli ga, prideni dve žlici sladkorne sipe in 10 dkg sirovega masla. Stresi v to mleko 50–60 dkg moke, nekoliko premešaj in prideni vzhajani kvas, ki si ga pripravila iz 2 dkg drožja, žličice sladkorja in 2 žlic mlačnega mleka. Na kvas ubij 2 rumenjaka ter testo dobro stepaj. Postavi ga za četrt ure na gorko, da nekoliko vzide, nato pa stres na precej veliko, dobro pomazano pekačo (pleh), ki ima ob kraju robove, ga z dvema žlicama razravnaj po vsej pekači. Po vrhu pa naloži preklane breskve, in sicer tako, da bo na vsakem koscu, ki ga boš rezala, po ena breskev. Potresi po breskvah 5 dkg drobno zrezanih mandljev in žlico sladkorja in nekoliko cimeta. Tako pripravljen kolač postavi še za četrt ure na gorko, da shaja. Pečeni kolač zreži na štirioglate kose, potresi s sladkorjem ter postavi gorkega ali mrzlega na mizo.

Piškotni zvitek z breskovo mezgo.

Napravi sneg 3 beljakov, primešaj 5 rumenjake, 12 dkg sladkorja, 8 dkg moke, nekoliko drobno zrezane limonove lupine, za pol jajčne lupine vode in pol praška pekina. Ko vse narahlo premešaš, razmaži testo na pomazano pekačo za pol prsta na debelo; postavi v srednje vročo pečico, da se hitro rumenkasto zapeče. Pečenega dobro namaži z breskovo mezgo, postavi ga za minuto nazaj v pečico, da se nekoliko segreje, in ga zvij kakor klobaso.

Vegetarijanci,

to so ljudje, ki ne jedo mesa. Pravijo, da je meso tako škodljivo, da bi ga ne smeli nič več uživati, če nočemo, da bo človeštvo izumrlo. O vseh vrstah mesa pravijo vegetarijanci, da je plesnivo, da je polno vsakovrstnih bolezenskih kali, da je posebno polno jetike. In da so zato vsi ljudje bolni, ki jedo meso. Vegetarijanci tudi ne marajo živalske (svinjske) masti, ampak belijo z rastlinsko mastjo, ki je pa zelo neokusna. Seveda imajo vegetarijanci pri svojih jedilih tudi močnata jedila, razne sladkarije in take dobre stvari, da se jim torej ne godi prav nič slabo. Nekateri vegetarijanci niso že po dvajset in po trideset let zaužili mesa. Vendar je naše skromno mnenje, da vegetarijanci pretiravajo. Res ne bi bilo prav, če bi uživali samo meso, a če ga uživamo z raznimi prikuhami, gotovo ni škodljivo. Za otroke pa le velja pravilo, da mesne jedi niso zanje. Otroci pa že morajo biti vegetarijanci vsaj dotlej, dokler ne dobe vseh zob, da morejo meso dobro zgristi. Tukaj kakor vedno in povsod v življenju je edino pravilo: Ne pretiravaj ničesar; sreda — zlata skleda!

Smešnice.

Čudežna rešitev.

»O,« pravi raziskovalec Afrike, Prekljič, »pregovor: 'Mala darila ohranijo prijateljstvo' ima zame nekaj naravnost pretresljivega! Rešil mi je namreč v pretežavnih okoliščinah življenje. Neki dan me v osrednji Afriki ujame divje pleme in me vleče k svojemu poglavarju. Ta me je hotel baš pojesti, kar zapazi, kako sem neznansko suh, in si misli: 'Veš kaj, dosti tako ni na njem! Podari ga rajši sosednjemu poglavarju Mbambau, ki mu moraš itak izkazati spet kako prijaznost!... Prvič se to spodobi, drugič pa nič ne stane!' Rečeno — storjeno! Mbamba me ogleduje in vidi, da sem zanj le preveč suh. Podari me torej na enak način svojemu sosedu Mpampau dalje. Tako so me nepoškodovanega podarjali prav do obrežja, kjer se mi je posrečilo, da sem ušel.«

Lovski ocvirek.

»Gospodje,« je pripovedoval gospod nadgozdar, »gotovo ste že vsi slišali, da človek od nenadnega silnega strahu hipoma osivi. No, gospoda, kar se tega tiče, sem doživel nekaj takega, kar presega vse meje. Kakor veste, so se bili pred leti priklatili k nam divji merjasci, ki so delali velikansko škodo. Zato se nas je čez nekaj dni zbralo več lovcev, poklicnih in nedelj-skih, in smo šli nanje. Nismo jih dolgo zalezovali in že je počil strel. Streljal je neki gospod, ki ga rajši ne imenujem, a merjaseca ni zadel, temveč samo ob-strelil. Žival je bila sicer padla, toda je mahoma vstala in se s povešeno glavo in s tistimi velikanskimi čekani zadrevila proti napadalcu. Ta se je tako prestrašil, da je izpustil puško na tla, se naslonil na drevo in čakal, kaj bo. Na njegovo srečo sem bil jaz blizu, ki sem brž pomeril, sprožil in merjasec je obležal ubit pri nogah okamenalega gospoda. Toda ko pridem blizu, kaj vidim? Ne samo njegovi lasje, brke, brada in obrvi, temveč tudi njegov kožuhovinasti ovratnik in njegov muf so bili beli kakor sneg!«

Ukrep.

»Na tej brvi se bo prav gotovo v kratkem kdo ponesrečil, če ne boste nič ukrenili! Ali ste že morda kaj napravili?«

»O, že! Znamenje je že naslikano, samo ime bo treba vanj zapisati!«

Dótar.

»Prav za prav nimam niti pojma, ali bo imela moja nevesta kaj dote ali ne. Vprašati nočem, vedel bi pa vendarle rad!«

»To prav lahko uganeš, samo paziti moraš. Če bo tvoj tast vedno bolj osoren, bliže ko bo poroka, potem bo dobila lepo premoženje; če bo pa od dne do dne bolj ljubezniv in prijazen s teboj, potem ne bo imela nič!«

Srečen par.

A: »Midva z ženo živiva v najlepši slogi!«

B: »Res?«

A: »Res. Ona vidi samo moje napake, jaz pa samo njene!«

Kmet in letoviščar.

Letoviščar: »Čujte, očka, ali je v tem kraju že prišel na svet kak velik mož?«

Kmet: »Žal, da ne. Ker so naše ženske take sorte, da rode samo majhne otroke.«

Med prijateljicami.

Pisateljica: »Prav vesela sem, da sem se poročila! Mož mi je res velika podpora!«

Prijateljica: »Tako?!... Ali kuha ali piše?«

Pogorel.

Gospod: »Jaz verujem samo to, kar razumem!«

Duhovnik: »Potem je seveda razumljivo, zakaj nič ne verujete!«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič - Domen, Raunizza, Gorizia, Italia.

Dopolnilna uganke.

(Miroljub, Vižmarje.)

i
* - zaimek,
- - - morska žival,
- - - * pletenina,
- - - * del člov. okostja,
* - - - obrtnik,
- - - * slov. pisatelj,
- - - * pripadnik neke vere.

Dodaj v vsaki vrsti tam, kjer je zvezdica, novo črko. Tam, kjer so pike, ostanejo vse črke iz prejšnje vrste, ki jih pa lahko medsebojno zamenjaš.

Številnica iz prirodoписа.

(-ol-, Št. Vid.)

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 = zver,
8, 2, 1, 2, 9 = dvoparkljar,
10, 11, 5, 6, 12, 13, 5 = ujeda,
14, 6, 12, 9, 3, 15, 16, 5 = pevka,
12, 15, 5, 9, 17, 18, 12, 13, 5 = žuželka,
19, 6, 12, 4, 5, 20 = redkozobi sesavec,
2, 21, 10 = brzoteka ptica,
1, 3, 20, 3, 20 = riba,
8, 2, 6, 2, 14, 12, 13, 5 = kura,
22, 12, 6, 5, 25, 5 = dvoparkljar,
12, 14, 12, 20 = močvirnica,
15, 2, 15, 2, 6, 12, 13, 5 = glodavec,
5, 7, 21, 12, 6, 5, 1 = metulj,
1, 5, 14, 3, 7 = ptica plovka,
12, 16, 6, 5 = črv.

Začetne črke povedo, kaj naj bo vsak človek.

Enačba z dvema neznankama.

(M. R., Stari trg.)

$$(5y^3 + 5y^3 + x + y^3) - (y^2 + 2x + 4y^3 + x + y^4) = ?$$

$$(4y^4 + 5y + x + 4y^3) - (5y + x + 5y) = ?$$

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano.

Rešitev ugank v avgustovski številki.

Zlogovnica. Sava, moka, tisa, stiska, žito, vino, kita, Neža, žima, vihar, samec, mora, Zagreb, salo, mesar, gaber, setev, berač. Samo tisti živi, ki ne živi samo za samega sebe.

Križ.

P S K P
O T A L
P O T O N I K A
S T O P I N J A
K A N I B A L I
P L I N A R N A
K J L N
A A I A

Ost. Jemlji: prvo črko, zadnjo, drugo, predzadnjo itd.: Hudoben jezik je nevarnejši od noža.

Črkovnica.

(-ol-, Št. Vid.)

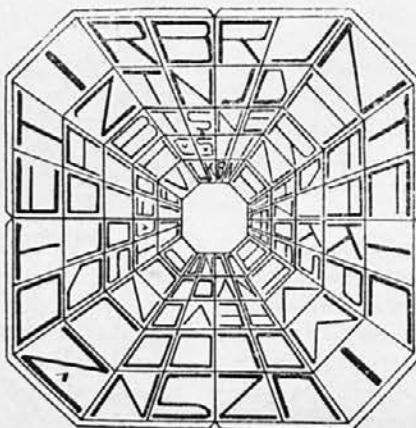
Varpa asa ep kruvu bokč rite po nlopoko.

Ključ: avroso = človeku potrebna stvar. Kčetpu = samostan na Dolenjskem, Nlič = pritok Donave.

Demant.

(Herman, Št. Vid nad Ljubljano.)

Za glavno nagrado.

Življensko pravilo.

(Edi, Celje.)

Črkovni kvadrat.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

a	a	a	a	a	a	a	a	1
a	a	a	b	č	e	e	e	2
e	g	g	h	i	i	j	k	3
k	k	l	l	l	l	m	m	4
m	n	n	n	o	o	o	o	5
o	p	r	r	r	r	s	s	6
s	s	t	t	t	t	u	z	7

1. poganski bog; podoba;
 2. glasbeni instrument; odtok za vodo;
 3. riba; športnik;
 4. kožna guba; zemljiška knjiga;
 5. cilj strela; reka na Hrvaškem;
 6. moško ime; jezero v Rusiji;
 7. riba; morski pojav.
4. in 5. črka sta končni črki prve in začetni črki druge besede. Debelo obrobjeni kvadrati dajo pregovor.

Magični kvadrat.

(Vinko, Tolmin.)

A A A A A
A A A G K
K K L M M
N N N N O
O O O R R

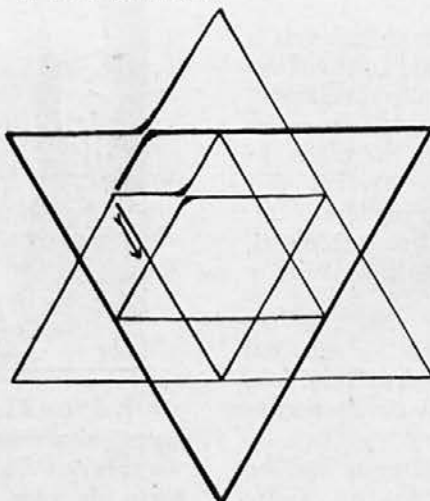
Vodoravno in navpično: 1. kraljev dvor, 2. kos pohištva, 3. prirojena sila, 4. duh (dišava), 5. trg na Goriškem.

Računska naloga.

(M. R., Stari trg.)

Zapiši število 6 trikrat drugo poleg drugega, da dobiš vrednost 7.

Z eno potezo.

Zapomni si! Soglasnike zamenjaj! Prvi soglasnik postavi na mesto zadnjega, a zadnjega na mesto prvega itd. pa dobiš: **Dobro delo se samo hvali.**

Sorazmerja. Zapovrstne številke v prvem delu sorazmerij kažejo, katere črke je treba jemati v drugem delu. Dobiš: **Lovski psi morajo malo jesti.**

Skrit pregovor. Skupine črk podpišemo eno pod drugo, vedno za eno mesto proti sredini. Dobiš: **Laže je varovati ovce nego novce. N. p.**

Užaljene ženske. Držaj izveska kaže, da je treba črko a izpustiti. Če to storiš, ostane: **Prismode.**

Enačba. Vzameš iz abecede črko, ki jo povesta podloga in potencia skupaj. Dobiš: **Domovina, ti si kakor zdravje!**